

יואב
דורפן

יואב,

בחוברת זאת מרוכזים הספדים וחלק מדברי הפרידה ממך.
מתוך דחף פנימי, אמא רכזה והדפיסה חלק גדול מחיבורך מימי
התיכון וגם הם כלולים בחוברת.
העושר הנפשי והשכלי הבולט מתוך החיבורים, מתאים ואף מסביר
את תוכן ההספדים.

יותר ויותר אנו מותגעעים אליך,
אבא

יואב דורפן

2.10.74 - 8.5.93

אח, אח שהסק למאק.
ילד, ילד שבסק אנדה.
תמונה, תמונה שהפכה לכרוך.
וגר, גר שהסק לשמה.

יאלאב,

החלטתי בסופו של דבר גם כן לכתוב (הכולנה לנתיחה
במסגרת הספר של המאצזאנצ'יק), כי בין השאר היית
בשביאי גם חבר מצ'אין.

היה בין נעם המאצזאנצ'יק שלשה לבית דורבן:

דורבן הצואה, דורבן הקטן ואחיה של דורבן.

תמיד חשבת עם איך יהיה, כשנפיה כבר גדולים, ואיזה
כייף יהיה לילדים שלך, שיפיה להם אבא כזה חמוד עם ילדים,
ולילדים שלי ושל צ'ורה, שיפיה להם דוד כזה חמוד עם ילדים,

לוחך איך סבא דורבן...

אבא אתה החלטת בסביר של שניה, ברגע של שאר

לרשאר תמיד "דורבן הקטן". למרות שבנאשק היית דורבן די
גדול אבא, הייתה לך תמיד שמחת חיים של ילד.

קשה מאוד יהיה לדורבן הצואה ולמחולל להמשיך, בלי

שגדל איתם גם דורבן הקטן, אבא אתה יודע, שבששית את

מה לששית לא חשבת עליה. (אם היית חושב, הרי לא

היית עושה את צ'ורה) אתה גם יודע, שאמה היית מאוד

נאצה, שאחלה נמשיך לגדול ולחגול מהחיים באיפא לא קרה
כאלה.

אתה מבטיח לך שאנסה,

דורבן הצואה (יובא).

יאוק,

בו קאו הפסם הנואשונה בתנאים האחרונים,
שאוני מבסו לכבוד משהו אלק/אליו.
משהו מה כל בסמן שאשית אבדו במילים את בשנות,
במה בהכשרה, שנהגו בכנסת עתלל מלא, קלאו אבולות.

אנו אף פסם קאו מושבם את הכשרים היפים שמו ברילו
(בהקדמה מקרים בשמו ברובים קורבניט).

היו להם רובים קבוציים, חלקם התישבו עם הפמן והלמו,
וחלקם המשיכו לצדדים בקיטתו לצד הפמן בתוקף
(מתחת המוסקים באוטו, הניסוים עמיננים וצנפ).

(רובים וטובים)

במתשבה לאחור, אוקדת אופם, שליוה אותי מנצח יצאנו
לעולם, ושהצוית עצר את אישיות היצירות מנהיגה,
שאלו אדם אתו קאו הצוית.

מאז שאני זוכרת את עצמי הייתי בשקלי מנצח לחיקוי
ואולי אופילו משה הצרכה.

הנה, סוף סוף הצלחתי לכתוב

צילת.

קראנו יואב השקלוד שלי. הוא היה עם צור שלום בעל,
ועם הדיינים החלואה של מני.
יואב הסב לנו הרבה נחמ. הוא היה מוכשר בהרבה
דברים, ובכל רמה מסוימת אלוהה. יואב היה חבר ואדם טוב.
הבית היה מלא חברים של יואב.

היתה תקופת התקנה, שבה הדיו היה צלילי, והסאלן
היה מלא כלי נגינה וחברים. אח' תקופת המשחק ה- 8080,
שבה שחקו במשך כל יום שש "צקני נס- צינור", ולפעמים
התקבצו לשחק החברים מהכמה של יואב. כמא כן, מדוי פעם
היו מטיבות פורים אחרות.

ביואב היה כל מה שחורים יכולים לרצות אצל יואב,
הוא היה כן נהדר, וליוו משד המלא אלוה, שאני אילו.
שמחתי, שולח, יואב נהנה היו קובים בגיל, בדו שיהיה
ביניהם קשר חזק וטוב. ובאלה הם היו קובים וחברים
טובים מאוד.

הנה נשבר, שלא אובל אהלים יאמר, ולאו ואלכ לממש
אח אצמק באדם מקודר, ולקול מרחימים, כפי ששטית
בחייך הקצרים.

באהבה ובאזורים רבים,
אמא.

וואקי, יש ענן צעיר אציר

אחור בצואה געג.

לפרצת מאטרו געה שנהיה

עם נייף עמות ואנה מורים

הנע עמשחה.

חייק היו קצרים אגע שמחית

ממאית אצאשית עיאתי מ-120 שנה.

הצברונות של אצמ סאב גאמ

של חגו אהק, מממשק אמאצ

זאק יואשה כגיורה עמשחה

אעם החגות.

אמא, יואה, עינת אבא וחגותיק

יאלה!

כשכונאים כאן אמרו את דבריהם החזקים, צליליהם
האלהיים, שהזילו להיפרד, הדברק בה סיימת את חייך
מלוכה למסר אמנה מוחלט בודס, כרמלה, ככל שהלוא
מיקל באהבה נתר וצתים בודד גאלמנו.

מלים שקומר אז כשנרק היחודי לבודד לנו, אז אוביק
הכזיש והנדוב, אז כק שלוא יבדו את מחונת הלך אם
לא יחזירו לנו את ארעו לשלום והלנים ששברו.
והצב עמיק ושלם.

ככל זאת עבר משפחתם ולאר הארשים לאלהות
אני רוצה לומר משה שלפתי לעצמי, ידברו לנים להכבדן
הנרוא של היום בו אנחנו קודרים אלתך יתעצם משהו
ויהיה לנשאת ככבדן. מה שיהיה אחווק הם הגזלנים
וכבדן לאדם שהיית.

המילים הופאו שנכתבו אז כק מסיועול את הספר
"הנסיק הקטן";

והיה אמ יופיע כאן ילד,
שפתי שחקת ושדו שמו

ויצתם נכרת מיהו אולל ילד פלאי.

אז עשו נא חסד קטן עמדי

בתבא לי מיד יופא צברי כי הנסיק הקטן חזר אלינו.

יילן.

כספד על חברה

יואב, צעיר לרצח, רפס ילדות עם האש בלתי.
יואב, שהיה יושב איתנו בקולנו חמיש ושר איתנו שירים,
יואב, שהצחיק במעיד וידע לשער ומעיד על מוראו גם
במצבים קשים.

יואב, שפע איתנו עים והיה מוטל איתנו בעים.
יואב, שמעיד צרכ וחשב גם בשביל אחרים.
יואב, שהצחיק איתנו לאלתו, שהיה מעיד מלא סקרנות
והקנה לתוכים.

יואב, שמעיד בחתנות היה מקים חיים, שבא חלוצות
עשה שאלות ואיתנו אחיו. לעיתן בשוכנו חלשים
ליתנו הצדצנו.

יואב, אחד ככה שליו התלונן, אחד שלקח לך.
אחד שסיפר יק מט משבאק, אחד שידע לשמח לך.
יואב, מן חקר ככה, מן ילד חגם ככה מעין אח שילמד
מעיד איתנו. מן חקר שיטור צעיר לרצח.

הספד של החברים מהקורס.

"הדרך יפה עד מאוד - אמר הנער,
הדרך קטנה עד מאוד - אמר הזקן,
הדרך ארוכה עד מאוד - אמר הזקן,
ישק הכתן לנח קצו הדרך.

באגדה השקודה שיהיה קפז ואודם,
הדגשו מקביל עינאיו קטן - הדרך.
צפור אמתית של יום מעליו מצמחת,
החבר מה יפתע, מה קטנה מה ארובה הדרך...
שיהי סוף הדרך.

יואב,

צמחים עם הפצו הטרו להליות קאזמה, ובלק של
טלן, נאין לך מליים.
קשה,

קשה להאמין שאמה לט, מנחת לט ציונת הדרך,
טלן ולפיד אמתה משהו שלקן ועצחיק, שלט נלמד את
פקול שלק, את הצחוק המיוחד של צורפן, הפתילות שלפז
אכל מצא, לט בדיה, הפרצול הכה, השקול, למעיד נחיה
חושב כל-כך, רצין כל-כך.
חצי שלם הינו יחדו, 24 שגזר ביממה, בקו, בקשה,
קטוב, הרע, לעכשו אמה הלק? דווקא בטכנה התמלן
להאמין, שהכל מסתדר, לעדוה את המעבר הכה, לתכל
מעל, שביחד נכלל להמשיך הלנה, דווקא לעכשו
כל המוח שלו הספקנו לעלוו, כל התבוננים, החלומות,
אני צוברת איך סיפרת עי אמתו שטאצרו, איך אדם מודע,

כמה אתה מת בכך להתחיל בתפקוד, לצאת לקבלתך,
להשקיע, אמרת, לצבור קשה, היו דבורה קשה לו מפחידה
אלה, אמרת, אנחנו קונים לזה. איך יופי הפנימי שלך,
יופיו העומד ב-כך, העומד ב-כך, רמת לי כח להעסיק
להאמין מתחיל בצדקת הדבר.

ה"נא מעדיפים לדבר איתך עכשיו פנימ אל פנימ,
לספר לך כמה אתה חשוב ולפניך, כמה אנחנו רוצים
לשבתו, למחזר אליו, כמה אנחנו בלואים לך,
ואולי, ואולי לא הוא מסיפק?
חשבת שישאר לקטוף את פרחי הדבר"
ותראה מה עשית.

הנה עוד פרט דר נקטל ונקחה.
אין עי אלו לאלף אחד אחרי מינים לסואם.
כך באה,
המון המון באה.

יואב זכרונו לברכה שירת ביחידתנו ימים ספורים בלבד .
חבריו ועפקדיו מהקורס ציינו את תכונותיו הטובות
ועידותיו הנאות.

יואב - לא אחת עזרת לחבריך בעהלך הקורס והטידונות.
בלטת בטוב ליבך , רגשנות ובישנות איפיינו אותך.
הותרת חלל עם לכתך מעימנו.

איננו מצליחים להבין את התעלומה שבמותך. אתה
תחסר לנו ולחבריך בבסיס ובמחלקה.

משפחת דורפן היקרה

אנו המומים וכואבים את האסון שפקד אתכם. אין
ניחומים לכאבכם.

אני, קציני היחידה וחייליה, משתתפים בכנות באבלכם
הכבד ומבקשים שתדעו כי כאבכם הוא כאבנו. קצין
עודיעין ראשי ומפקדת היחידה מבקשים להעביר לכם
את תנחומיהם והשתתפותם בצערכם.

מי יתן ולא תדעו עוד צער.

יואב - אנו נפרדים ממך היום בראש עורכן .

תהא נישמתך צרורה בצרור החיים .

קטעים מתוך הספר שהאנציקלופדיה הקדיש להם לאבא.

למה תמיד גבש הקורות השונים

והרבותיהם ה"ה, יואג, סאלי?

למה גבש אלו השנים ה"ה באיכות?

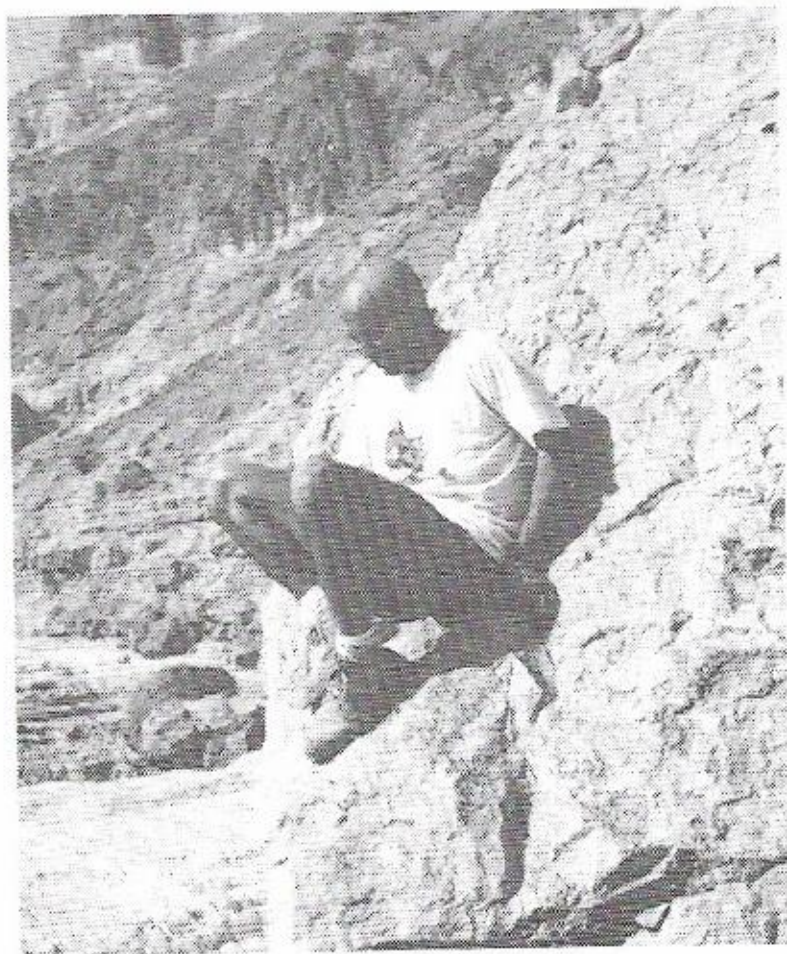
למה בלי השיוג האנציקלופדיה הקדיש אותם?

למה מבטל גבש הקורות הקבועים

לכבר בק?

האנציקלופדיה

זוכר?
רק לפני חודשים הכרעתי לעלות
גשש בבוקר - באקדו היפה.
צבעי צי. לילית אדום, אהא
אולי השאר אהא, שוא!
אהא וליק?!?
חכה חכה שפוט שוא.

למ"ה יולג וזינת

החלטה לכתוב לכם כי לפחות אני מנסה להתחיל
לכיות שלם זה כואק מצוק מצורר פסאמט הרקב פאלות
פיואק לא רצה אילי לא יכל לענות. איז החלטה
והנה אני כותב דבר פאני לא רגיל לעשות אקם נסה.

התי מנסה לחסוק מה הוא חסר עם כואק כפמן הרוא
לפני. הוא גלא חסר וצדק פהאמאט הטובה פיתר
והתואמט ביותר והמתאמט ביצנו נימצאט אקלו
קפית איציה מכל. ודלע מני מה פדוס יכול לעקט
מאקא אתה צעתיג מל ומוקדו מי יכל ליעט
עקבת אק נימצאים שני הורג נהרם אקא ואימא.
דלג למיטפלה יולג וזינת זג כלא הקית פהאמאט
היתם אתם פליטותיכם יולג יואק וזינת פתואמט אק
הקית פקו פאכו אמא יאקא. רוא כלא מוקד לכם -
עם כ-18 טנה הרים טנתמ לא.

יואק לא יאצור אילנו אקם
אנאנו נליז אילנו הסכור הוא
סבלנות!!

טוח שכן
צ"כ

אם אבטיו ממזג לכתוב פסאן לי מה לכתוב
פפאמט מלא נטח לא את יוסק זלא אתכם.

של קרובך

ע'וואכי הקדרא בוי קדראו הכי משוגע
בשעה .

נגרתי עק את הקטע הבא מכל העל, אחי
אני אודה איתך:

"מאחר מצי, עא ניתן לטעם צבר
החלקת מקין יצינו אל גהום שאין זה סוף
וקשה עי יואב, קשה עי.
אני מרגיש כאילו אני צונה משהו
וכל כק חוצה לנחת ולמצוא איתך עם
מחכה עי ומחייק את אותו חיוך טוב
שכל כק הייג טוב בו.
אני לא יודע מה אני מרגיש, כדס עיל
זה עא ציבורת הפטאומיות בה עציג אתנו,
צחוק ושמחה עם הזכרונג היל כק יפים שיש לנו,
או שמו ערצב רג עא אצם כל כק יקר ומיוחד
שאבד לנו.

אני יודע צבר אחצ יואב הייתי נותן הכל
רק כבי שגשוק אע'נו. הכל.
אין הרגשת הריקנות שאוחרת אתי הרסת
אותי עמתי. פגאום אצם מקין שכל כק
עא חשק כל האדם, כשמתאבצים חקר יקר.
הייתי מוכן ערג את חיי, רק שגשוק - יואב
מה אחרים עהווק, למספחה? אין מתאבצים

עם הכאב? למה חזרת קצתן זו?
כל יק הדקה שאולי. ומסוקת אין.
קצתן אחז אין עי ספק.
אפואים חזרה את האוקים בוגר עיפו.
כי אתה הטוב בוגר - יואק.
זכרוןך חקוק בעיבי עפואים."

אודה איתך נוסו
אחי עלי.

שלך ששן.

זכרן אלק, הוזם חזרתי עפמים ונשנשתי
עצבר עם המפוז עלי פרתי בקבי
וכא מה שראוי ענצ עיני הייתה צחוק.
יק טיהיה עק אוק, היכן שאגה נחצו
כי ענו יש את הזכרון. הכי אוקים
שאבם יכול עפקש.

ומעולם ה-ספספ:

בקשה, אול גנסה עתחם באלי.

כחו עתחוז רביג.

שלך עפואים
ששן.

היה גאיני

רק אמתו.
היית נער טוב-למה, חכם ונבון.
זהומו, כחול היט, המפושטת מידיע.
וכעלה נקטת מיתני.
הרסם של שעות,
הרסם של שעות.
היית גאיניק.

גאיני, מנפיו לעתסבר, על הכלה
טוב המציאות מכאכה
זה היית גאיניק.

גאיני

(קצת יותר אישי)

תמיד היית לי כמו אה
ובלתי פסתי פסיכי (כמוני) תמיד

ידעתי לאן לפנות
כי אנשים כמוך אין הרבה
שאלתי לשיי איתם (כמעט כל דבר)

והאווירה איתם פשוט אצות
למדתי ממך הרבה דברים

כי: אדם, אדם חושב ורואו
תכנת לי הרבה מאוד האדם,

המתססה והפחת לי את ההלכות
כנה ביול התבטחות.

אני מקווה שאתה מתכה לי
שא למעלה שנוכל לעשות איזה

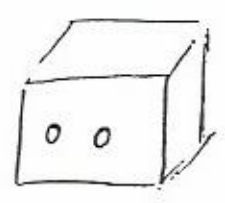
Home Less
ולעשות קצת שמו

לתקנה .. אבל ^{מפיה}
סבלתי כי אני אבול 18

הרבה, הרבה מן אוהי פס

עכשו אנן טיבליה יחידה
באחו, או שבענצם אוי ים אן אחו
הרבה יוג צדום ורחב ופה שם
מאגרה.

אין אשמוך אן האחלה, ואגה רבין
אך הכה שייג שם אשלה, הכפרה
מקוה, טאב אן שם, אפחוג כמו טפיה
באכו אמיל.

אריאה

נא מי הרג פי את ההוביסים שלי עכשיו ?
תמיד אנחנו זנובל רגלי הובסים וטענה שבה
מסדן מלכים.

בא"ג קאמא ירד געט אל המדורג. טיפול
גאלאל ובאדדאל "דמאלט של מלכותיב", אללא
שהפעם ידענו מקוד הם בובים, המלכותיב,
סזיחה לאינוי בובי, הלאוי שיטלת, קפנים אני טי
שקור. התיק הממכרי שלק כודף אולט, בין העלמים
הארובים שלק.

בא בך הרהר לשאלו עלו פתרון. לאם
היית פה עכשיו היית חרג אלמק מבלת,
מעלה שמה למאה כיפואק מפזרים לעלמ.
חשד אלמס באו לאלתה יודד עד להם וחזיר
אלמק לפה. לא מקהל, פטאל לא מקהל
אני אלה אלמק. דחיי לואה רעיד איני,
אינינו כי יש בא בך הרהר מורשת. היית
רומן את הימים שלי קשיוק יוד. למור אל
עצמך.
שלק בלאוי.

(מכתב)

הקול האמיתי שהיה לנו יחד, הקול הישיר^{שיר} בו
 פיסם בחיים שיצרנו אלו אוטו אלו היה צדק המציקה.
 אנוני יטא רואים בתמונה אנו מילדים את גרינה"הם
 אלו החלופים מצב אשאל אלו החלמונה.

הגיטרה הייתה החיים אלק זאת זה איי אפולר היה
 יסקחל מתק. היינו וצבים, היינו קטנים, ויהי הגילטט
 בתקצ אלו למהקה, אולם אלה כבר היינו אשאל
 וסימט מיליון חמונות מחזרות מוצרות הביול אלק,
 למנצחים את כל הרגעים המופרעים אלק ולטנו
 ואת הדמל האוציר אפלטנו כיון באקולות
 וחגיסן.

אנו מתאיי אפלטנו לאמה זוגה שם למילקה
 כל כך הרבה דמל אפלטנו אשאל כבר הלוטטנו.

לאן נלכה אונק
 ואנה אלו חלמה אונקנו
 אהמל אלו את החלטה
 אלק.

אח

יואב,

קסי, קסי אהלים זה הפאק,
זה האבדוק -
זה ל הזקנים שהאק מאחזוק.

ואנה אינק
ביום אגז אקח - א ערמק אמני
ל, כק צפוני.
ואכני, אק אק אנה הנה ארבי -
אנה, אק ינו.

אנהו הקאמיק, קסי אהלים זה האבדוק.
מי ארבע היה מאמיק?
אנה, אנה אנה בני שנה?
האק - מאחזיק, משטה, חבדים
שלא יוצאים מה אשם זה ערמיק.
אינק אקא אק צה,
אינק אשם אק הזקני,
אינק אק-אקני אק הפאק,

ע

אני עזמי עזמי לא מאמינה.
עני לא אבא אלך ימי,
ווא לא מסובב אי עב
גמולי מוא, צב לא הייתי.
צו אר-!

אבל זה איך

- צב מה שנותן מסכיות -
איתי יושבים אצלך הנה
גמולים שהם במרכז,
היך, ראוי! מה שאומכ?

אל ה"י - פה בטה היי עשה
משו מופש ומסר אשכ
אל הנא,

אבל אנה איך.
אנה בטה מקיט עלינו עכשו
מחשבה וצוהק, אל אוד'
אנה הוכי, מצטב?

הצד כלל אהז ע אטון.
אני חיי עכשו ע אביון.

אני מחכה, מחכה שהצלצל
שהביקש לדבר איתי בטלפון.
שהייתי אצלה משהו שנין - בקשר
לדבר שהוא אף-בטח זה מה?
שאמסוי זה הוצעה.
אבל אני איך.
אולי היתה לי שאלה אחר-
היית מנסה להתוודע איתך ה"ח.
ואם זה היה אפשרי, אז אפילו-
הייתי אף-המתוודע רכבה בקו-
אוליני, בסוף שיתכנן אהסיד מעט
כמו שצ"כ.
בשני נחמה אף-הסיו-האליה.
הצמח-שם זול-מקל-הגיון, ואולי-ק
שם צולח.
אני וואק? אנה?
אני ה"ח-והשאר אף-פה אבד?
אולי-איתך הכי בעולם

ליצור.

למה עבד בהמלכה הטובה צר קורה?
עלול עמו עמו אשכח איך האת אלנו ופירנו וזמקנו.
עלול עמו לא העלת' הצעת' שפיר בלה יקרה,
עלול עמו לא רצית' שפיר מה יקרה עק.
אהם פתאים עמכות כל הבלמות הלכה ופתאים איך, הימנו
הב' נאה עכיר ע' העק פתאים - ואתה מסכ ע' ע' ופתאים.
לא אהם עתה את הכאה העצום איך שהעק ע' סג מפירק
יטן וטת מהי אה יעבד משפחה.
בשקדנו איתק הכאה ה' יעום מ-סנו. איך לא אכיה איתק
יורק, את מיוק, אתה רב הצחוקים עשרמת סגהק.

אזכור אותך תמיד
ואיך אותך תמיד.

על הרצון.

יאןבא!

זאבא אה פה אומר אי ק

פה אומר או שמחה!

פה אומר אי מדריק שאויניקו

פה אומר אי "המדריק"!

פה אומר אי וואכיות!

פה אימח אי שלמות!

פה אומר אי הסברים של D.S. למרות

שידעט שאני לא מתינה כלום!!!

פה אימח אי בדיותא מדחיקות שאפלו לא
הבנו את המשמעות.

פה אומר אי כוס ביקה שבה הילוא

טריה, פורר פוכי את הכוס הידוקה

שלכשי ממחק הינו ביקה,

וואב ביקבאי פה מישהו מוחד

מישהו בשבילי פה לא כל אחד

משהו כמו את בואר שני/ראשון.

הוא מדריק נצותק, מדריק שאויהב, זמטני

גם כאשר הוא זיילי, אלוס לא נצין

ולא התרשד אלא גמיר התמונה וחייק.

ישם שאג ראוי. ולא שמעו הינו גמיר אונ

אצ עכשו עכור אי עכור זו בבקשה אנהגרה
של הכאק

החניכה המאריכה
האויקכה

יואב

תמיד עזרת לי להתמודד
 לא הסתת שמה נכון להתאבד
 מה לא צדק לפתור פוכר?
 העברת לי בעוה שהמפלט המסמך
 כה היה שם צברים ומעלים למאמץ
 רוצים ומנסים חזק אי אפשר
 להתמודד? יותר נהם עשית...
 היית בסבי מוזל לחיקו
 התכנה הצחוק הפחות התמודד
 היית בסבי המצריק
 הכי הכי
 ותמיד תסור...

יואב... כן שאונה עשית...
 (לילה...)

אני לא כולסת
 אני חזו אמנה
 אבא עק יוצא
 בום תנוצ אשור
 פ'נה

ז'אראק?

אתה בוכה כשפענו לזכר, בחקת אז
איך גולי מנאן ביטרהו ואיך שבייך אז
מחלה... הנפילה בזמן האובדן
חבל שלטו הליג אל... מאז ולא יכולת
זבוכית לך ההפקה

איך יכולת להבריז לנו ככה, האק?
תביד אתה סתם חרא אולי שזה שוב
נוש הפומא המשלה המדין ובלתי נמשך
ממחיה שלך?

טוב... אין לי מה להגיד יותר אז
ב"...

שלך בהערצה אהבה וכבוד.

ז'אור.

יואב

יואב השכיף זבד אדם מלא חיים.
יואב השכיף זבד אדם מלא שימחה.
יואב השכיף זבד אדם שסוּר, שאוהב
ושכל הצמח צואה.

יואב השכיף זבד הכא.
אתה השארת לנו הרבה זכרונות טובים.
אתה עזרת לנו להתמודד עם הרבה דברים.
אלו יין חלק קטן מהפרושים שלי איואב.
אומנם הכאב הוא עצום אבל חיים
להתמודד אתו.

יחבנר הרבה צמח עד שנצא'ח להתמודד עם
הכאב ובלבי אתה תמיד תהיה חרוט לפני
בתור יואב (האדם שצוחק, שקואלג ואוהב).

שאל מה ענינה ובאהבה
אסרת.

יואל

הררתי אתך! אבא רב, נחמדך שאין כמך.
ככה נגמר אבובי השארית לו הצמח שמה וזכה
על לו דבר לעולם ונחמדך אך אפשר בלי... הסנדלר,
חייך תמדי על פניך, אולי פסח או נחמדך וואו יומך
החייך ששעה תמדי טוב על הלב.

יואל... אותך אולי פסח או נשכח, היית בו אדם
טוב, אין כמך, וואו היה רמזך וואו יהיה רמזך אויף פסח.
היו אולי קראתך יותר ולטוב מה נשמעך, ואתה
תענה לי "מצוין" בקול שמה ומה שומך - תשמך

חבלי יואל, בקשה אך ננסה להתלבד
ואתנו יתשור לו דוב חיינו

אמנ', אהרן השובב
בקבוצת "המאפיה"
הגם בוטשניך

יאב

היית בישיבה שלי "הלבדוק"
היית בישיבה שלי עם ספרים קטנים,
אני אבא שאני אבא שלי
עם אבא שלי
הנאום שלי, נאום שלי, נאום שלי
אבא שלי, אבא שלי, אבא שלי
אבא שלי, אבא שלי, אבא שלי

בית
(אני)

"היתה לנו מתנה נהדרת במשך

18 שנה, כמה חבל שזה נקטע באיבו"...

◆ הכותרת לקוחה מתוך דבריו של מני דורפן, אביו של יואב ז"ל, שפתיל חייו נקטע בשבת האחרונה. ◆ הנער שם נפשו בכפו ואת הסוד לקח לקבר ◆ שיחה עם בני המשפחה השכולה

מאת: שמואל אמיד

ללא סימנים מוקדמים החל יואב לשרד תחושות מצוקה. הרופאים הצבאיים מצאו לנחוץ לאשפו אווה והעניקו לו סיפול נפשי ותרופתי. בתקופת האישופו בבי"ח צפת ביקרו אותו הוראים לעיתים קרובות ושמעו מפייהם של הרופאים דברי עידוד ותבטחות שיואב יתגבר על המספר ועשוי להחלים במהרה.

מני: "יואב שיתף פעולה עם הרופאים והצוות הפסיכולוגי. הוא היה מלא תוכניות לקראת המשך שירותו הצבאי ולכולנו היתה תחושה של בטחון, כי בעוד זמן קצר תשכח האפיזודה הזאת והוא יחזור להיות אותו יואב שהכרנו עד למשבר".

בני המשפחה מבקשים להדגיש שיואב אושפו במחלקה פתוחה ואיש מבין המספלים בו, לא חשש שהוא עלול להזיק לעצמו או לסובבים אותו. בשיחות שקיימו הוראים עם הצוות הרפואי, הם לא הצליחו לקבל מענה חד משמעי לשאלותיהם המטרידות. מיה ומני, הורים דואגים שלום בנם המאושפו, ביקשו הסברים לאותן תופעות הקשורות בבנם יואב. מני: (מתוך הגיגים שהעלה על הכתב) "הוא נשבר לאחר שסיים בהצלחה קורס ארוך מפרך ומעניין. במשך הקורס הוא עודד את חבריו".

לדברי ההורים, העובדה שיואב מיהר לבקש עזרה נפשית, מהווה הוכחה שהוא היה מודע למשבר שפקד אותו והוא לא ניסה להסתיר את הקשיים אליהם נקלע באופן פתאומי כל כך. מפקדיו של יואב פוקדים את הבית ומבטיחים להורים, כי צה"ל יקיים חקירה יסודית בכל ההיבטים הקשורים לסיימה הטרגי של הפרשה הכאובה.

מיה: "הצוות הרפואי לא התנגד לבקשה שלנו שיואב יצא לחופשת שבת ויבלה בחברת בני המשפחה. הוא צוייד בתרופות מתאימות ואיש לא הזהיר אותנו לנקוט בצעדי זהירות מיוחדים".

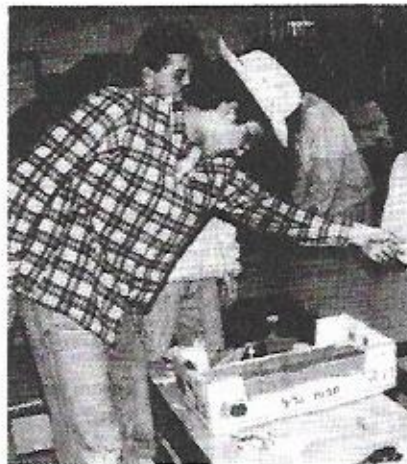
מני: "ביום שישי יצאנו לבלות על שמת הים בפלמחים. היה לנו כיף לחזור ולהיות ביחד בסביבה המוכרת לנו. יואב היה מלא שמחת חיים ואני השתכנעתי שהוא חוזר בבטחה לאיתנו".

יובל: "בליל שבת חשבנו לצאת לבלות ביחד. במחשבה שניה החלטנו לדחות את הביילוי המשותף להודמנות קרובה, היות ויואב היה עייף קצת".

יובל יצא לבלות. ההורים ועינת סגו לחדריהם. גם יואב נרדם בחדרו.

את אשר התרחש בשעות הבאות, איש לא ידע לעולם. קורותיו של יואב בלילה האחרון של

(המשך בעמי הבא)

יואב ז"ל כפי שצולם באחד מאירועי המועדוניק, לפני גיוסו.

כתבו בימים האחרונים הגיגים הקשורים לבן שאינו עוד.

כותבת האחות עינת:

אח, אח שהפך למלאך
ילד, ילד שהפך אגדה

תמונה, תמונה שהפכה זכרון
נר, נר שהפך, הפך נשמה.

יואב צעיר לנצח

יואב, צעיר לנצח.

נפש ילדותית עם ראש בוגר.

יואב, שהיה יושב איתנו בלילות חמים ושר איתנו שירים.

יואב, שהצחיק מייד וידע לשמור על מוראל גם במצבים קשים.

יואב, שנסע איתנו לים והיה משתולל איתנו במים.

יואב, שתמיד עזר וחשב גם בשביל אחרים.

יואב, שהדריך איתנו ואותנו, שהיה תמיד מלא סבלנות והבנה לחניכים.

יואב, שתמיד במחנות היה מכניס חום, שבכל הודמנות עשה שטויות ואנחנו אחריו, שניגן בשכרון חושים ואנחנו הערצנו.

יואב אחד כזה שלא התלונן אחד שלקח ללב,

אחד שסיפר רק מעט משבלב, אחד שידע לשמח לב.

יואב, מין חבר כזה, מין ילד חכם כזה, מין אח שישאר תמיד איתנו, מין חבר שישאר צעיר לנצח.

הספד שנכתב על ידי דרור, חברו לקבוצה

בבית משפחת דורפן בנס ציונה, יושבים "שבעה". ההורים מני וחיה, הבן הבכור יובל והבת הצעירה עינת, מעלים על דפי נייר מודמנים, הגיגים בהם מוזכר שמו של הבן האמצעי יואב. ששם את נפשו בכפו, בלחיצת הדק על הנשק הצה"לי, השיך לאח הבכור ושם קץ חייו והוא רק בן 19.

יובל: "בסביבות השעה שבע בבוקר, ביום שבת, מצאתי את אחי במרתף הבית שלנו כאשר קנה הרובה בתוך פיו והוא מת".

ההורים מקשיבים לתיאור אותו כבר שמעו עשרות פעמים. אני מביט על פניהם ולרבע עוברת בי המחשבה כי שניהם טרם מודעים לגודלו של האסון שפקד את ביתם. האוירה בבית שקטה. קרובי משפחה, חברים, באים והולכים יש הקופצים לדקות ספורות ויש הנשארים שעה ארוכה. השיחות בין הנוכחים מתקיימות בנימה שלווה, וגם כאשר מוזכר שמו של יואב, אין טוץ רגשות, אין דמעות, בני המשפחה נושאים את כאבם תוך איפוק ומצליחים להשרות על סביבתם הקרובה שקט נפשי.

מני: (מתוך הגיגים שהעלה על הכתב) "היתה לנו מתנה נהדרת במשך 18 שנה כמה חבל שזה נקטע באיבו".

יש בוגר ההורים השכולים מין אצילות לא מקיבלת במעמדים עצובים כאלה. המשימה העיתונאית לחזור לפרסיותם של אבילים היא מהקשות ביותר אך מיה ומני משתדלים מאד להקל על המפגש הראשון ביני לביננו. הם מספרים על יואב שלהם כמעט בחיוך. נזכרים בתחנות שונות בחייו הקצרים.

מיה: "יואב היה הרוח החיה במועדון הנוער השכונתי... תמיד מוקף חברים וחברות וזאת למרות שלמד בגמנסיה הריאלית בראשלי"צ הסמוכה, הוא שמר על קשר הדוק עם החברה מעיר מגוריו... יואב התגייס לפני כעשרה חודשים. כתלמיד מחונן נמצא מתאים לתפקיד רגיש בחיל המודיעין ונשלח לקורס בתחום התמונות מיוחד בחיל זה. מדבריהם של בני המשפחה מתקבלת תמונה של צעיר מלא התלהבות המוכן לקחת על עצמו אחריות והתמסרות איוקן למשימות שיוסלו עליו בעתיד.

יובל: "אפילו לי, קצין בחיל התותחנים, הוא לא סיפר על תוכנו של הקורס בו השתתף במשך חצי שנה. יואב היה גאה מאד על שנבחר לשרת בחיל המודיעין וכבר מהיום הראשון הוא סיגל לעצמו את חובת הסודיות וכניגוד לחבריו, הוא לא שיתף איש בחוויותיו".

בני המשפחה מראים לי את הרפים עליהם

היתה לנו מתנה נהדרת...

חיי, נלקחו עימו והתעלומה לא תיפתר. יואב כתב שני מכתבים, אותם הניח בשני מקומות שונים.

יובל: "הוא רצה להיות בטוח שנמצא את המכתבים ועל כן כתב על שני דפים... הוא לא השתמש בגיר העתקה אלא כתב פעמיים."

איש מבין השניים בחזרי הבית לא שמע דבר. היום כבר ברור שיואב יצא מחזרו, לקח את המפתח של המקלט ונכנס לתוכו. את מכתבי הפרידה הוא כנראה כתב בחזרו ואחר כך פנה למקלט האסום...

יובל: "לפני שיואב הלך לישון הוא כוון את השעון המעורר שליד מיטתו לשעה שבע בבוקר, שעה שהוא היה אמור לשתות תרופה..."

דבריו של האח מחזקים את ההשערה כי יואב לא תיכנן את מעשיו לקראת סיום חייו באותו לילה נשק האישי של יובל היה מאוחסן בתוך המקלט...

יובל: "כאשר יואב היה בטירונות והיה מגיע לחופשות, גם הוא היה מגיח את נשקו במקלט... הפעם היה במקום רק הנשק שלי... אפילו לא לשבריר של שניה לא עלתה במוחי המחשבה שיואב ישתמש בו כדי לשים קץ לחיי..."

המקלט האסום, שהיה אמור להגן על חייה של בני המשפחה בעת סכנה, במקום זה הסתיימו חייו של יואב.

הד היריה לא נשמע ובני המשפחה המשיכו לישון.

שעת בוקר מוקדמת. יום שבת לפני שבוע. ראשוני המתפללים לתפילת שחרית של שבת פוסעים לבית הכנסת השכונתי. יובל חוזר מבילוי לילי, נכנס לבית השלו ובסרס יכנס לאחדו הוא פונה לעבר חדרו של יואב...

יובל: "החדר היה ריק. כעבור שניות ספורות בעוד אני תוהה לאן נעלם יואב, מצלצל השעון המעורר... הצילצול כאילו עורר אותי ממחשבותיי והתחלתי לפעול במהירות... אני לא יודע למה, אבל רגלי

הוליכו אותי במורד המדרגות לעבר המקלט...

דלת המקלט הייתה סגורה, אבל לא נעולה. יובל שהקפיד לנעול את דלת המקלט, בגלל הנשק שהיה מאוחסן במקום, והפתע. הוא פתח את הדלת ומצא את אחיו מת כאשר קנה הרובה בתוך פיו.

יובל: "ריח של אבק שריפה עמד בחלל... בצעתי כמה פעולות החיאה, אבל הוא כבר היה מת..."

חלפו רק ימים ספורים מהיום בו נקבר יואב. אני יושב בחברתם של בני המשפחה שופע את סיפורם, חוזר לביתי לשולחן העבודה, ומעלה על הכתב את ששמעתי, קראתי וראיתי.

אני נזכר בדבריו של האב השכול. מני: "אני מבקש שלא תשכח לציין ולחזק, שאין לנו תלונות בנושא הטיפול הרפואי שנהייל העניק ליואב. בתוך תוכי אני משוכנע שאיש לא היה מסוגל לצפות שנער מלא שמחת חיים, הגם שפקד אותו משבר נפשי, יסיים את חייו דווקא כאשר לכולם נדמה היה שהוא חוזר למסלול החיים הרגיל..."

אורחים מנחמים, ממשיכים לזרום לאחד האורחים של בית חורפן.

כנהוג וכמקובל, בחלל החדר שופעים את המשפטים "משתתפים בצערכם..." "שלא תרעו עוד צער..." וכדומה. נפרדתי מבני המשפחה והבטחתי להם לכתוב על בנם יואב.

לא כתבתי הספר, כי לא הכרתי את הנער ורק אחרי מותו ראיתי לראשונה את תמונתו. השתדלתי להעלות על הכתב סיפור חיים שנקטע כמעט בתחילת הדרך.

מיה, מני, יובל ועינת, אני מקווה שעמדתי בכבוד במשימה הכבדה. אם בשורות שכתבתי לזכרו של יואב שלכם תמצאו מעט נחמה, והיה זה שכרי.

יובל: (מתוך דף כתוב) "חשוב לי כאח להעביר מסר חשוב מאד בשמו של יואב. שמרו על החיים ותהנו מהם כמה שיותר, כשכילכם וגם כשביל יואב..."

חברים מספרים על יואב

לקט משיחות של חבריו שהתכנסו לאחר הלוויה, כפי שנרשם מפיהם, ללא שינויים

* ל-ג בעומר תשנ"ג, היום קברנו את יואב. יואב שהיה עילוי אמיתי שידו הייתה בכל, ויד כל בו. חבר, חניך, מדריך, ניגן גיטרה, משרד, שחקן - איך שיחקה אותה יואב? איך עשית החלטה ונעלמת לנו כך? הלכת והשארת אותך שירים, משחקים, צחוקים, ריקודים - החי שלא ירד לטמיון, ובהמשכנו איתו, ננציח אותך.

יואב, יקרת לנו, לו ידעת כמה המומים עמדו ליד קברך, חסרי מילים ולא מבינים, השארת אותנו מבלבלים.

במועדונצייק שהיה לך בית ומשפחה נשאר חלל שאותו נמלא בזכרך לעד (יתלי וקרן)

* יוקהיני, אגתה, הברברי הבור ושד כל הדמיונות קיבלו את הדמיון המסורף מה, הישה, המיוחד שלך, היה כיף לשחק עם הדמיונות ששיחקת ובעצם לשחק עם הדמיון שלך, עם ריח החיים שהפחת בדמיונות.

היית חבר, חבר וגם חבר וחבל אבל חמד יש אבל נזכור לא נשכח, אבל נמשיך כי אין ברירה ואולי לא עכשיו אבל בעוד שבוע, שבועיים, אבל חייבים להמשיך ברור שזה מה שאתה רוצה (טל ברידל)

* אז עכשיו אני חייב להאמין בחיים שאחרי המוות... (שלומי)

* היית רוכב, צפצפתי תמיד על כל העולם ובכל פעם שירד גשם, נדע שאלו דמעות של מלאכים... אוהב אותך ששון.

ג.ב.

עכשיו אני בטוח שאלוהים רוצה את הטובים לידו.

* יואב כמו גאסקו סרמות ששיחק ב-ED D) תיתן לו את החומרים והוא יבנה עולם חדש.

* לא הכרתי אותך כל כך טוב, אבל משום מה בכיתי היום בלוויה שלך... אתה תהיה חסר להרבה אנשים וגם למדינה.

ואתה בשמיים - מסתכל מלמעלה, אני יודע את זה ומחכה לנו, שנבוא (איתי)

* החיים- חיים והמתים - מתים אבל החיים - חיים וזוכרים את המתים (ירון)

* יואב, הכרתי אותך בתור אחד שידע לעשות כיף כל הזמן, להנות מהחיים להשתגע.

וברגע ששמעתי מה קרה, פשוט לא האמנתי, שזה אותו יואב שאני הכרתי, שיואב הבן אדם שתמיד היה שמה, יעשה כזה דבר לעצמו. ממש מצטערת שזה הסתיים בדרך כזאת כואבת (שרית)

* לא היתה פעם אחת שלא נפגשנו במקרה והמצאנו מערכון ספונטני, עוד יש לי איתך בידאו בבית, במסיבה שלי שהייתי בן 17, כן גם שם צרתנו כמו משוגעים, אחד על השני. אמנם אני זוכר רק קטעים בודדים ויחידים שהיו לי איתך אבל הם כל כך גדולים ואצלי הם הכי בולטים (טאור)

קטעים מתוך הספר ש- 4 ו'4 הקדושה זכר יואב.

פסוקים עם יואב

פסוקים באשונה - "קבלו את אה של יואב וזכרו לכתת
המתנוקים" אומרת בתיה. צנום, שחום, קופלני, קופלני
ספליו מנפטיס, ואין כל קשר בין הסוליה לטיון
כפות במליו. כפוף קמדה, שליו ממולף פכא -
זה אה של יואב ה' הכריזי, הפכה, המסופר?
למש "בואק אנף וויט", אנני' שואלת אה בתיה, אמ'
לא התבטלה בין הילוצים.

פסוקים שניה - צרה שיוי אהבה. יואב אה פכמה. כפוף
אה פמוטה, מתבק אמה. אשר. קולו, קול נשר
מתבאר, מתחזר בין הפוליוס. אמ' אונן שאנה
אמנה אינה מתקשה אמולג אה הפולוס הקטנים
בשורתו. אמ' הוא אינו מומר. אשר. שני בקול
כח חם, צרוב. בקול אני מתחנה במיה
למני. מיה, חיוק קין אה שפיה. מני כריני.

פסוקים שלישית - אני נוסרת ליהיה חמ' שוח נס-ציונה,
ומקפידה את יואב הפונה. בפכמ' און מ"מים
שמה כרינות אה פכקונים אמכום, והסכנות
פמלומה במשחק. יואב כרינוה רבה כפכב,
מסבור. מכיוד. משכני. לפצות, אמ' אה סכנה
במשחק. מרוב אה הפפום החיוקיים. משכני
אלה ליה' יבלת לטוט במרבה. און משכני
אלה ליה' אמכום. יואב און מומה וממשוק
בויטה, אלה נמשך מאז לז' מסכי פלמיוס.
פסוקים רבוקות - שמת כתר אלתי "משואה" בנושא וחם
אל הפולוס הפפום ליה' - זכרון. פל' יולבום
במעצת. והשמה מתהטת ופולדת מוצ' ליה'.

יואב אינו מסכים עם אחי הפלג, ומתיר
את צבא הפלג לנסוקה לטעור לחופים.
תג פונה אל הפלוגים החפשים. קולו שקט,
קנינו מסלם אפס נאפלה אל תכלפה - "אתם
חייבים להבין, שיש שני נושאים מקופשים
אישטאיים. האחד הוא השואה והשני הוא
פרה. אם אתם מצוניקים להקלט בחברה
פולטטית, עליכם לכתב את שניהם". קם אז
לאומי: "זכש אני מבין אתכם. אשתר להנהר
ביחסי אנושואה אלו ואתם - אלו יור מנישות".
אני חשה, כי בנקודה זו נוצר מפגש חשם
בין סולנו. ציונות בלי מכאול.

פסישה
חמישת - שם בטכנה לנס-ציונה. קסח משתתג.
לחמכ אחד משנתי התחמו בספרות. אני כרכל,
"מכאנת" את יואב למה הפמסק. מה בפרקט
לעשה בדבא. מה קשה יואב. יואב מסכי ביאולה
כהה מאלי א יואב. קאוסם. קאוס קציוס. חשמה
הליכור בדבא. אני נכברת בדבאנו על יואב
כתי בדבאנו. "ואב-גא, מפון יוצר ביטחון,
הכה אהמה קינה מצניו אלי וואב, ואני
אומרת לעצמי, כי פוחסוק בון שני האתוס
האלו מיוחפוס במינס. איך עלשים דבר כזה?
פסישה שישה - באמנסיה מצט לפני סוים הקאוס. יואב
קפול שודר ש'תום רצה, קאפני. כפול מצט.
לפון סנפלו חתוקים מ'כלת החיו.
בחפד המודים הוא מסכי א הקאוס. קלה
אלק מספיק לקנוא סקניום. קאבא את "שומן"
תורה, אינו מבין, כיצד וכלת שלא להקול

מן הספרי. לנסה לשכנע אולי לקרוא שניי,
למלא לא הייתי במערכת הריח המתאום.
מפיע לי להתארח בכתיב ולספרי להם
על תרבה. כופה לשכנע את השמיעים סיום
זלכת לרבה וגו' לקרמפה. אנחנו קאקים
לרם סיום הקום והרבה מתפקד, יצור
למי קשר ונקבד מוצד לבוקאו.

פגישה אחת עם יואב - בבג-הקבול, כשאני חמפא
בחדר, אך כל אחד לחופ, לכות ה'
התמקור תלוא. הפמישות. בדיופס מקיחים
פה ועם לכאלו ציורים - מסד וואב סמליו
הפקול מקפלי על הפולרם, סבו רעם' מחוס יואב
הקר מבחן רבון על הפפום, ממלוא בטלפתי, יואב
לאביו באספג-הכום כאשונה, ואנחנו מפבכום
על כרה יפא רבתי קריא. יואב ואמו
היאספג הכום. אני משבח אולט וואב לחיך
משפיל ציניו אך גאולה רבה על שניו. יואב
ויביל בהפסקה במתנסה ככונים פני אלו על
קשובום על לצה. יואב וחבכום בהפסקה
מנהלים "קבול" קרפוס וכפולי נייר.
כסוס ממלוא מקיחים ומראה אחכון. משמש
אחכון. קברו של יואב, תלולית עפר טפיה,
לכי פכחום פבאניום, כולמג יבוקול
ופנים פציכול מלפול וממפול. מיה
ומני, יואב ולעג מבוקים. מול אחד,
ושג' אחת, וואב חסר כרה.

אירית מחובר הכתה.

פזמון זכרונות של תלמידים. בכתב טו

כשפתחת דלתות את ילד האמת.

רצוני, שקוד, תאב דגל, סוגג מגן רצון זהבין
את מפורד הדברים ולא כפי להשיג ציונים" (שהיו
תמיד מעולים). נהנתי תמיד שקטו את המבחנים
(לאחר-הכתב) שגילו את החשיבה היפה ואר
ההבנה המעמיקה שהסתבה מאחורי המילים.

מחזים שג ניהנני ויפחים, אבל שיחור מענינה היו
מגד חזקנו. הסקרנו אפגל וזהבין הותר ביסוד התנהגות.

תמיד אמרת שוב 4 צו, כתב, תחסר אי כשוסיימו
אנשה אצמד בגמנסיה. אבל יפגתי (או קילויי) שופגום
אתכם בשלב זה או אחר של חייכם, כל אתה
בתחום שבו בחר אפסוקי, ואוף מוות באתה
שומשין אפסוק במעשים בתחום הפיזיקה שאהבתי.
ובחר היה אי שגזע אהשגים נכבדים.
לא תארת: אי שכנה יהיה המפגש אתך.
אתה תחסר אי - אהבתי.

לוי אונטר
9.7.93

מקנה עמלוג של אנשים שאינם

במהם נק דבוקים מ'ומיעים לעצמיהם יוצרים
קמח שלילי יגבן שניהם.

אבל אולי עמו מושגת על ימיה במושגים של עמו
אולי עמ"ל / עמו קולטת שימיה איננה - עמו
לא מה שמוכחה עמו מושגים.

הייתה ימיה יזה ע"פ הילוג וממ"ץ מילוי, על שסוג מממ"קה
קידה אלה במינה קאל, היה בין אלה שדכו עמפס את הממ"קה
אל פזם עמו ניה. עפמ"ט היה עמו ע"י : ימיה אחר
ע"י ימיה ע"י, מילוי' עפמ"ט ע"י אחר, גשע"ק "

אולי "הימיה" (הממ"ט) "ע"י היה שפמ"נן. גמ"ע
מסמכ"ט ועל הילוג כהנו נ"יה קונק שניה ול"ע"י

אולי יושב ע"י כוז מוכן עממ"ט וממ"ט העמק של
וכס"ג"י נ"מ"ט והילוק את מה ששלו ואמ"ט

ע"י ימיה מאל, עפמ"ט ממ"ט - את ניה
העמק נוסמ"ט של ימיה - היה מוע"ע אלה מילק
מ"מ"ט של אדם שיה מוע"ע וניצ"ט עממ"ט אחר,
וכס"ק ע"י.

ש"כ"ג ממ"ט עכול"ט שניה יג-ע היה ממ"ט
ממ"ט מקה"ל אחר עממ"ט שניה, וכמה מילק חכמ"ט
וכמה על אחר ע"י בן אדם מ"מ"ט, ממ"ט
ימיה היה מוע"ע בסונ"ה הנימ"ט.

ממ"ט ממ"ט ע"י מוע"ע עמ"ט עמ"ט
וע"י"ט אלה בממ"ט שלק שניה

מכ"ט ע"י

ואם - את אומרה אה שמו וכלמה לפני
שג' עז"ם למעננה, סקנת'ה, נקוט - כי, ופרווח
עולה בהן אור שבבני ונשלמה הפו הקנה לחי"כ -
כי יואב קלט אה הצבאים דסו' - אמה, חיבכ אלה
בתן למשהו שבאלו לא חטבה' עלו, ואם את צחק -

את כלמה לפני בתוך שם אם הקנה או לפי
לפני, או אפש היה לפלוס עליו, כי צינן אולי
ובבז אפולו היו טבולים בו בה עליון על כי
לא היה צינן חטבה' או אל' המנהלה

את כלמה בתוך שמה מוצו ענין בה, שגלו
היה עליו ולקוב טובה, והלוח כה היה שקשה
לראות שמה איננו.

ואם את חטבה על הצבאים בקנה עליו
נאמו או אפולו, והצב עליון, אם על שחכנו
אלו ובה על מה שהבז הוא.

שמה ק'א' -
משה אפולו -

על יואב!

קשה לנשק דברים על יואב. מתקבל יותר על הדבר לומר דברים ליואב.
בהליו אומרים לומר מקצת שבחו השני, ורובו, שלושנו ותביל!
אני חצה לקול כי יואב חש האהבה וההערצה שלי ושל חבריו לפני בחייו,
גם אם לא בטאן את הדברים המלושתי כפי שאנו עושים היום, לעורר את
אני רטוריקה את יואב לנגד עיני: שובל תלתליז או מצד שיער, וטלו (ע"מ)
ורכיה, סקרנות, וישר אישי ואינטלקטואלי, גם חיובי המהוסס, ועיני
החומר לנחמה.

כמה נעמתי לך, יואב, כשחזר, כשזר! (הניתי מתקשר שלק, מדברים
מבטיחתי, המעורבות בלב עני המניח החברה, מהחתימה החמישה
שהיה לך, מהאוריות שגילית. אני זכור לך ההרצאה הסובית
שנשא בשני הכנה על מלומות העצמאות, ואני זכור לך ביקור
החיותון בגימנסיה במצוי, כשהצבעתי לך את הבטחתך למלא ולהיזכר
בשני השנים).

אני זכור אותך בחלק מהעבר הנפלאה של עם אהובי, ואני זכור
אותך בחיז ואיחוד הבעה זו, בהצטיינות, בחתימתך לשלמה והצניעות
היית אמוז מן הטעם אוצא מן הטעם, והמשך האמון הזכור את עצמך
מן הטעם לתוכי.

לא ששחתי, שכן יסרתי מסלול חייך, שהתחילו בהבטחה בהגזרה.
אני חצה לקול כי יחזיתו האיומה של היום לא מאפשר לעולם הצניעות
על יחזיותה של אויש'ותך.

גמיר אצור אותך ברעיונות של שמה ושל טוב.
שמה על שצנעו להכיר אותך, לעוז אותך.

שמה על ההטנה שגרת לך כרעיוז ונאדם, ואם ההטנה שהצנעתי, אולי,
גם אני למחמלך.
וכאם על סבלך, ואם האין הנא.

ניצה אירוע

מורתך להוססיה ולחזרות

בגימנסיה הריאלית

9.7.1993

9/7/93

יואל

אני קו יכולה להחליט אם לפגוש אותך או
לפגש.

מה שבזר לי (הכרה פחות מהיכן אתה? . אז מה?)
זה, שגשג תמיד עם כולנו ואיתנו (כמו בפיגור :
"ונשארנו מאיתנו הולך מאיתנו, משהו מתברר, ומלכו
נשאנו איתנו

בכל הצרכי אתה, אפילו "שייב"
"אני יאמר (שנהגד הפזמון) ופזמון "שייב"
אחרי "החמה" (מהמסקה - עובד שייב) (להכיר).
נזכר כבר השייב הנמוך אלכזר את "גאון הפזמון השייב"
ששכנו את השייב הפזמון... "אבסגור לכה"
כשאתי כחלק (אזרחא) משהו שטיצניו אולך, אאמן
שאתי כמו שההחלטה הסתם נהגו, ש"מפני :
שפזמון הקולן יפזמו אלינו ; ש"ה החיך, היתה הולכה
את חזונך אל השורה ונראה לי שיש
כל מי שפזמון אולך, אכ" כ" חבל שמה היב
כ" קצב.

פזמון מור-חיים

הדבר הכבוד פני ביותר מולך היה
שנה שלמה. לפניך אורך נתיב י"א היינו הרבה קיחנו,
בשיקור גמתיקי ה-4000 עם הוא היה פיוב גמתיקי
המדון ימתוקי תפקידו זה דבר קשר רגילי נדמוק
דמ שותקלים, גמתיקי כדור-סל אנרכים נסנתלם
עם הוא היה זה שלוב התקונן גמתיקים
קמתק למתור שנת ימתיקים היו עיניים כליבך, קדם
סתם ככה, מדברים גבוהים, האלפון, גמתיקות, אלקו
גבית וכו'.

תמיד שבתו שבתה י"א הייתה האובה
גנותי, ולמחר מוטל על יולג, למחר שבת'
על כך התחורר פני שלולג היה גלק גדול
ביך. ההתלבבות שלו, הדמיון הרב, הפיות
נהצטו שהוא העניק הם יצרו את האווירה
האובה והתוליות שלולג פני משנה הזו.

גבר פכתה ותבר פתיים,

פתיים, בריק פנרדון.

אני כי בקושי נלחמתי - בדחתי להפנות את הדברים
אלו ימנעו, כי בהזדמנותי יודעתי שיוגב אצנא ואין אדם
אכילת גמול, אפוא צוה - הנאיב האבד - הנה אכילת
גמול.

אני נמצא פה, בבי - שאו, ארצות - איך בתקופת שבו יש
אכילת נראו נשמה ואיך של ינוב, ישבנו פה ושאלנו
דיקום, במבצע שלמה ינוב כדי לשפר את מה שהנו קראו
"ההשכלה הגמולית - שלי", להקטיל ~~של~~ ארץ אייזשטין
שהנו הקיום "א" אצנא יוצא, להאיך של שצנא ותד
נשמה, והקטילה של פה אמרין אצנא בה [חייבים אצנא]
שבהרבה פחו - הלהבאל לפשוט קשה ארגומין, שהנו
אצנא. יקשה אצנא פחו - ארגומין, שהנו רצף בצה.
לפעמים אין חושב, שאם הנו היה כנוה אצנא בעצם היפה,
או באליה שאו, או בהרבה דברים אחרים, הנו היה משבח
ומקשה לחצור, יקשה לעצב שהנו לא יואם אלהים, אקם
אז יואם לחצור.

אני אשגשג גמול.

באצמ, הרכה יוב אבד אכילת !
אני אשגשג - אולף, יואב.

7.7.93
חודשים אחרים האליה

יש עיני כע כק הרה
צרכיו מיאב, אבס איני מושג
שבצמק הכי חכק שלי, זה יובג
ל גלמל, עמ הקרשים שלו עים
גרוה, גסנדים, מנסה ספוס אולגוס
גארק הי צה קרר מטיגער, אבס
למטה שלו.
למטה.

כיל עמ עכו מלמז שילוב עכו
יהיה אינו כעלגד, גפגישו ממנה.
כיל עמ עכו מלמז שלן אהלגל
כע כק עכומה שלו.
עני.

האצק הפחור צפוי שפצטע היה יואק, אק ומגד הצקר היה אמתק
חבר אמר שאהב את החיים וחי איתם כפי שצפה, אמנם לא אמר
הסכמתו אלא זק ומגד הערכתו אלו דא צברין ומעטין.
אדם מחונן בעל מובן המילה, מבין הכל ובכל נושא, שמה אמר
לשאל את כולם בידיעות ובצלילות.
כל שאני יכול להוסיף הוא שאני שמה שהכרתי אלו והוא הפסיד
אלו ח"י.

איתם פתח

היית אדם חכם, חבר טוב ושחקן ברידג' נלהב. כששמעתי על מותך הזדעזעתי
וסירבתי להאמין. מאזתו יום מחשבות חדשות ופחדים חדשים עובדים במוחי
שוב ושוב, כי אם זה קרה לך זה יכול לקרות גם לי. זה יכול לקרות לכל אחד
בדגעים הקשים של חיינו, ולכן יקדים לי במיוחד זיכרונות מהרגעים הטובים
של חיינו, מהזמן שבילינו יחד, מהמשחקים שהספקנו לסיים.

אודן צ"ר אהב
אמ

אל יואג

- יואג יא'ה למח'ק.
אזם שיצר מהו יא'ה למח'ק כ'
צגלו ימסכו להספס אל האנושות
אזכרו ימסק להתקיים בזכרון.
למח'ק זאת אזם שלם מיצר
צגר גמ"ו אם כהוא מ" האנו גנשו
הוא מח כ' אין לו הספס אל
סגמנו.
יואג יא'ה אזם יוצר.

מכאן (יאג 4)

אלני לא היית קרוב
ליואג, אלג כפי, אלני זוכר
אוגו, זה היה בו אזם, מח'ק
מוכן לצבר בכל עסק, יצר
המון זברים והיה מאז
מה.

מירק 9.07.93.

9.7.93

בשנים של שלום נחלם אצמ .
המחשבה מאורח בחו, אומ - אומ ,
מה היהימש, הקבועל האולם שחיים
אצמ אולם עי איהול אצמ אצמ .

לא הייני . מחקרו הקבועל א יואב ,
באיו ממו רבוע חיצוני אמועל .
אצמ הסקולול , היה , באול איהמש
האכט . קנל אולם קיורל הא אצמ
חוס כלל האצמ ה , הנה מוני ה-ק .
הא ממול למחשבה שסיסמן אצמ
עלמ באצמ אצמ , תולע החורל אצמ
הידי , עלא תיה ח הנימול אצמ .
אצמ לא אצמ אצמ אצמ .

ולא הייני .

יואב,

(זה אמנם קי' איכסי אפנית אליך, אבל בכך
היחסית שכנה זה יהיה נכון. משהו שהא יואב
נמצא עדיין כאן מסביב, ואולי מתייחסים בדברים).

לא היינו קרובים מעולם, בדברים מסוימים
אפילו רחוקים אמדי. וגם-פאת, היית שם שלוש שנים,
כאיתי אורך זי מהצד, אבל כמובן שלא נשארת.
אזיש אליך ואפילו חשבת, ענין לא ממש, תמיד. כי
אי-אפשר אחרת.

כי הדבר שלפני הטו הנכון ביותר לומר עליך.
הטו שהיית מיוחזק. היה ברוב מה לחשוב על יואב, כי
הייתי דברים מיוחדים, שכן יואב היה, ולא אל אחד
אחר שהייתי. הוספת לחולת בלע, ולכל אחד שהיית
חלק מעולמו הפכתי משהו נוסף, חזק, שינה, שלא
נבלע בתוך היכבויות עם אחרים, בתוך מעשיהם
ודבריהם של אחרים. משהו שהיה יואב, ומתוך השם
האנושי הקדוש-קדש הצידי. הבליטה הכי, ורק הבליטה
היא שנשארת לתמיד אצל כולני.

היית אתה.
עק הסוף.

והדובדוב שאתה, קווקא אתה, בחירת בסוף
כאן שבחנת, תקוזה במה, כי הטו עוד חלק מהתבוא
המיוחדת שלך, אבגוד מהמישור האנושי הכללי, שם
נמצא במישור.

היית חכם, חושב, יודע שדברים שגשית, הם
אצד תוצרי של אמנות חשיבה. אמנות נשארת לתמיד,
ולכן. כבר אמרת, משהו שהוא יואב, נמצא עדיין כאן.

ו'היה תמיד. נח

תקנים שילד כחם בתקופת התיכון.

אלימות פיסיית

כמעט מתחילתם של החיים עלי אדמות ממלאת האלימות תפקיד חשוב ומרכזי בחייהם של רבים מהאורגאניזמים. היא באה בוואריאציות שונות, אך עם זאת ניתן להבחין במגמה כללית רחבה בעולם החי להשאיר מקום חשוב ונכבד בגנים "להתמודדות" עם נושא האלימות. במקרים מסוימים מקבלת חיה תכונות, המגנות עליה מצורות שונות של אלימות, ובמקרים אחרים מקבלת חיה תכונות, שעוזרות לה ליזום 'אקטים' שונים של אלימות, או של גלויי כוונות אלימות.

בחיבור זה אעדיף להתמקד במאפייניו של אותו אנסטינקט עתיק יומין, כפי שהוא מתבטא אצל בני-אדם. כמובן, גם כך הנושא עדין גדול, ולא אכסה אותו בפרוטרוט, אך עם זאת אנסה לתת תמונה כללית טובה על הנושא תוך פירוט סוגי האלימות השונים, מטרותיהם ועוד.

ידוע, שכתחומים רבים בטבע קיים שינוי רציני של תופעות מסוימות אצל האדם לעומת שאר החיות. זאת מכמה סיבות: האדם לא רק מקבל דברים בירושה, הוא גם מסוגל ללמוד ולקלוט דברים ממולידיו, ולכך להוסיף בעצמו וביזמתו נדבכים נוספים אל הידע האנושי. זה גורם לתחכום וגוון רב יותר במעשי האדם לעומת חיות אחרות. בנוסף לגורם זה, לאדם יש גם יתרונות מוטוריים חשובים על-פני חיות אחרות. למשל, שניים מההכדלים המהותיים בין הקוף לאדם הם הכדלים מוטוריים פשוטים: לאדם מבנה כף יד מפותח יותר, המאפשר לו פעולות מגוונות יותר. לאדם יש גם לסת שונה וגמישה יותר, המאפשרת לו להפיק מגוון רחב, והרכה צורות של צלילים. כשאנו בוחנים טוב יותר אותם ההכדלים בין האדם לשאר החיות, אנו יכולים לראות, שהכדלים אלה חשובים מאוד גם להתפתחותה של האלימות.

אצל בני-האדם יש כמה סוגים של אלימות. הסוגים הראשונים התפתחו בזמן האדם הקדמון, כשהאדם החל לאכול בשר. אז בעצם התפתח אצלו לראשונה המושג צייד. מושג, שמהווה מקור חשוב לאלימות. הצייד קיים אצל חיות רבות, אבל כשהאדם ניגש למלאכה זו הוא החל לחשוב (גם בגלל מגבלות של כח פיסי) על שיטות צייד מתוחכמות יותר. הוא החל לצוד בקבוצות מאורגנות יותר (קיים גם אצל חיות). הוא החל לחשוב על שיטות להפגיע את החיה ולהתחכם עמה תוך ניצול חסרונותיה. זאת ע"י מארבים, איגופים, בנית מלכודות, התחלת פתוחם של כלי נשק פרימיטיביים, כמו החנית והקלע. האינדיאנים באמריקה, לדוגמה, ניצלו את חוסר יכולת התמרון של הביזון (בופאלו), והיו רודפים אחריו, תוך שהם סוגרים לו כל אפשרות מילוט מלבד אחת, שהיתה מסתיימת באיזה צוק. החיות המאסיביות האלה, בעלות המסה הגדולה כל-כך, היו מתקשות לעצור את עצמן, ופשוט היו מתנגשות, לעיתים למרות, בצוקים. בנוסף לפעולת הצייד עצמה, שהיתה כרוכה באלימות. נוצר פולחן שלם סביב הצייד, וגם הפולחן היה כרוך לעיתים באלימות, או בשחזור עקרוני, שביטא בעיקר את הצדדים המחשבתיים הכרוכים באלימות, הקיימת בצייד. האדם הקדמון השתמש גם בעוצמתו הפיסיית, כנראה, כשכיל חיזור אחר נשים, אבל האדם הקדמון המציא גם המצאה חשובה נוספת: האש. המצאה זו הוותה מהפיכה בתחומים רבים, אבל בין השאר שמשה להגנה מאלימות מצד חיות שונות. אם כן אנו רואים, שחלה התקדמות חשובה גם ביוזמת האלימות וגם בהגנה ממנה.

עם הזמן, ככל שהאדם פיתח יותר ויותר ובקצב מואץ יותר את האלימות על היבטיה השונים, נוצרה הבחנה הולכת וגדלה בין סוגי האלימות השונים במקומות השונים.

החלוקה הכוללת ביותר היא החלוקה לאלימות כאמצעות כלי-נשק ולאלימות בלעדיו. ברחבי העולם במקביל לפיתוחם של כלי-נשק שונים החלו לפתח גם אמנויות לחימה, הכרוכות בעיקר במאבקים ללא נשק. פיתוח זה הגיע לשיא במזרח הרחוק. במזרח הרחוק כמה תורות לחימה, שכשמן כן הן - מאחורי כל סגנון לחימה עומדת תורה שלמה. בכל תורות הלחימה האלה יש התייחסות בעלת איזון עדין לשני אלמנטים - ההתקפה וההגנה. יש אומנויות לחימה, כמו הג'ודו (שהוא מודרני יותר) והקונגפו, שבהן שמים דגש על ההגנה. לעומתן בקארטה, למשל, יש דגש על ההתקפה. יש תורות לחימה, שבהן יש דגש על זריזות, ויש אחרות בהן הדגש הוא על עצמה ודיוק. כל תורת לחימה משתמשת בצורות שונות באיברים השונים של הגוף. בטיקונדו, למשל, שמים דגש על אמנות הבעיטה והלחימה בעזרת הרגליים, דבר המצריך יכולת זינוק טובה וגמישות. בנוסף לכל זה שמים דגש רציני על איך לתת מכה כך, שהיא תסב נזק מקסימאלי. יש מכות "קשות", שאותן מבצעים בעיקר בעזרת העצמות והמפרקים, ויש מכות "רכות", שמתבצעות ע"י האיברים הרכים יותר. על מכה קשה צריך להגן בעזרת מכה "רכה" ולהיפך. כל אמנות לחימה יוצרת את האיזון העדין שלה בין שני האלמנטים האלה. בנוסף לכך, לומדים, בתורות הלחימה, כיצד לתת את המכה כך, שהיא תפגע ותכאיב באברים מסוימים, זאת ע"י ישום עדין של כמה עקרונות פיסיקאליים, דבר, שמצריך דיוק ושליטה עצמית מדהימים תוך הכרת העצם, אותו האדם מכה. כך מצליחים לשבור בלוקים, ולתת מכות, שמכאיבות לאיברים פנימיים רגישים ומיוחדים בגוף. כל זה נעשה ע"י התאמת המכה לתדר הטבעי של אותו אובייקט, כך שהוא יקלוט את מלוא האנרגיה מהמכה, ולכן יספוג את הנזק הרב ביותר.

אומנויות הלחימה השונות משתייכות כל אחת לעם אחר. הקארטה, למשל, פותח ע"י היפנים, והקונגפו ע"י הסינים. אמנויות לחימה אלה בהחלט משקפות את אופי העם. כמו כן ניתן כבר להבחין בכך, שמושקעים כאן מאמצים, מחשבה וריכוז רבים מאוד כדי לפתח את מכשירי האלימות האלה. עם זאת יש לציין, שבתוך תורות אלה אין שום הטפה לזום אלימות, ולעיתים ההיפך הוא הנכון; חלק חשוב בשליטה בתורת הלחימה היא יכולת האיפוק וההבלגה. נקודה נוספת, שחשוב לציין היא, שאין שום אמצעי אלימות חיוני, שאין בו בכלל שימוש בכלי נשק. קיימים גם כלי נשק מיוחדים לאמנויות לחימה, שהשימוש בהם הוא לא פחות מרתק מהאלמנטים האחרים בתורת הלחימה. חלק מהנשקים הם נשקים, שפותחו ממכשירים יומיומיים תמימים למראה, וזאת מהסיבה, שביפן, למשל, חל איסור במקומות רבים להכנס עם נשק. במקרים כאלה היו משתמשים במכשירים כמו מקלות אכילה ועוד.

בנוסף לכך, אנו יכולים לצור קשר בין אמנויות הלחימה לאלימות, שאנו מוצאים בעולם החי, ואכן הקונגפו, למשל, מתחלק לכמה סגנונות, כשכל סגנון פותח על בסיס שיטת לחימה של חיה שונה, כמו העגור והטיגריס, שהוא, דרך אגב, אחת החיות היחידות, שמשתמשת באלימות והרג לא רק למטרות צייד וחיזור, אלא לאימון כוחו וגמישותו. אם נסכם, סוג זה של אלימות מהווה המשך לאלימות החייתית, אך עם זאת הוא מהווה חלק מתורת חיים שלמה, שמטרתה הראשית היא דווקא להגיע למדרגה הגבוהה ביותר של התעלות הנפש והרוח, דבר, שכולל גם סבל רב וכאב.

בהמשך לזה, אנו יכולים לראות, שהאלימות אינה מתבטאת רק, כפי שהגיוני לחשוב בסאדיזם, אלא גם, במאזוכיזם. מי שאומר, שהוא אוהב ללכת מכות, אבל לא אוהב לחטוף מכות, הוא בעצם לא אוהב ללכת מכות, כלומר אלימות, כי אלימות היא תהליך הדדי, הכרוך גם ביכולת לספוג חבטה ולהבליג על כך. המהות החשובה הזו באלימות מתבטאת באופן בולט גם באלימות התחרותית, שבעולם החיות קיימת, בעיקר, אצל החיות הצעירות, ומטרתה חישולן לחיים אח"כ, ובעולם של בני-האדם היא קיימת גם אצל ילדים, אבל מקבלת מסגרת ממוסדת יותר דווקא אצל המבוגרים. כסוג זה של אלימות בא לידי ביטוי, בנוסף ליצר האלימות, גם יצר התחרותיות והרצון לנצח כדי לנצח וכדי להרגיש, שאתה חזק יותר. אצל מספר חיות אחרות, כמו הבבונים קיים סוג דומה של אלימות, והוא הקרב על מנהיגות השבט (דבר שקיים גם בחברות בני-אדם פרימיטיביות); מי שחזק מנהיג את השבט כי הוא טוב יותר. בחברה ממוסדת יותר של בני-האדם חל טאבו על היצר האנארכיסטי של החזק שולט, ולכן הוא מפנה לאפיקים שונים של משחק ותחרות, שנותן למנצח את השלטון המדומה וגם קצת כסף.

לסוג זה של אלימות דוגמאות רבות: האגרוף, האגרוף התאילנדי, הסומו וגם אמנויות לחימה, שמתחרים בהן, כמו קארטה וג'ודו. ברוב סוגי המאבקים האלה יש חוקים מאד מסוימים, שאסור לעבור עליהם דבר שיוצר סוג מיוחד של אלימות, כי באלימות הפרימיטיבית והפראגמטית יותר כל האמצעים כשרים, העיקר הוא הניצחון, ואילו כאן העיקר הוא הניצחון בדרך מאד מסויימת. באגרוף, למשל, משתמשים בכפפות, הקרב מחולק למערכות, למי שנופל יש שהות לקום, בלי שהשני יכה אותו, וגם אסור לתפוס אחד את השני, אלא רק להכות.

האלימות התחרותית היא בד"כ ענף ספורט כלשהו, אבל גם בענפי ספורט אחרים, שהמאבק הפיסי בין שני בני-אדם הוא לא העיקר, יש אלימות רבה חלקה מותרת, וחלקה אינה מותרת, ומצריכה עונש מצד השופט. בראגבי ובכדורגל אמרקאי, למשל, תפיסות ודחיפות הן חוקיות, ומהוות חלק אנטיגראלי מהמשחק. אבל גם בענפים יותר "עדינים", כמו כדורגל וכדור-סל יש מאבקי כח רבים, הכרוכים בדחיפות ובמאבקים על מיקום טוב. בכדור-סל האלימות היא חלק אנטיגראלי מהמשחק, אף על פי שהיא כרוכה בעונש הנקרא עבירה (פאול). שחקנים רבים מבססים את צורת המשחק שלהם, כך שהם יבצעו עבירה, שהיא מהווה אקט אלים למדי בדרך-כלל, כשבכך הם ימנעו מצב גרוע יותר מזה, שיווצר כתוצאה מהעונש, שהם יקבלו כתוצאה מביצוע העבירה.....

לאחר שסקרתי את סוגי האלימות השונים, שמתבצעים בדרך-כלל ללא כלי נשק (כמובן, יש ענפי ספורט כמו סייף ואומנויות לחימה, שכן משתמשים בהן בנשק, אבל בתחומים אלה מודגש יותר תפקידו של גוף האדם), עתה אפנה לבדוק את ההמצאה הזו (נשק), שממלאת תפקיד חשוב מאד בסוגי אלימות רבים בין בני-אדם. תוך כדי סקירת ההמצאה אטפל גם בסוגי האלימות הנובעים ממנה.

ובכן, אמנם האדם הוא זה, שהפך את כלי הנשק לעצם חשוב במעלה לפיתוח אקט אלים, אבל הוא לא המציא את כלי הנשק. גם שימפנזים משתמשים לעיתים באגוזי קוקוס ובאלות ככלי נשק, אך עם זאת האדם הוא, שהביא את המהפיכה בתחום זה...

כאמור, האדם החל לפתח כלי נשק למטרות צייד והגנה על עצמו. עם חלוף הזמן החלו בני-אדם לכוא כמגע איש עם רעהו. נוצרו קבוצות של בני-אדם, שיצרו את העמים הראשונים, ובין אלה פרצו, כמובן, סכסוכים על מרחב מחיה, שליטה בדרכים ועוד. זה יצר צורך חדש בכלי נשק. כלי נשק למטרה שונה, וכך נוצרו גם כלי נשק שונים. במלחמות בין בני-אדם השתמשו לאורך ההיסטוריה בחרבות, חיצים וקשתות, סוגי חניתות שונים, סוסים וכלי נשק המתאימים לרכיבה על סוסים כמו רומח ועוד כלי נשק רבים. כדי להגן על גופם פיתחו הלוחמים את המגן ואת השריון, כשיש שריונות כבדים יותר, שמאפשרים פחות תמרון, ובהם משתמשים יותר בלוחמה בשטח פתוח, ויש סוגי שריון קלים יותר עד שריון עור, שמאפשרים יכולת תמרון, הם שקטים יותר, ויכולים לשמש הסוואה בשטחים מיוערים. גם כתחום הצייד היה צורך מסוים (אם כי פחות) בשריון, וברור מאליו איזה שריון יעיל יותר לצייד. כלי הנשק, שהשתמשו בהם בצייד, היו יותר כלי נשק להטלה, קשתות וחיצים, וגם "כלי נשיפה" (צינור, שבעזרתו יורדים סיכות מרעלות ע"י נשיפה).

הבדל חשוב נוסף בין הצייד למלחמה באותה תקופה היה השימוש בכלי-רכב. במלחמה הוו המרכבות חלק חשוב, וכבר הסתמנה החלוקה לאלטילריה מצד אחד ולכח הכובש, שהורכב מרכב ורגלים מצד שני. כמובן, גם הלוחמה הימית היתה קיימת, אך האוירית עדין לא. בנוסף לכך, בקרב השתמשו בסוגים שונים של ציוד למשימות שונות, כשנשלחו מרגלים, או רוצחים למשימה, כמובן, הם לא יצאו למשימה בשריון ובנשק כבד. יש לציין גם צורת לחימה יחודית לאדם, שהתפתחה כבר בימי הביניים והעת-העתיקה, והיא השמוש בחיות מאולפות כשליחות, כגששיות, או כלוחמות. לשליחות השתמשו ביונים, לגששות בכלבים ולקרב עצמו בסוסים, עופות דורסים ובפילים. מפורסם מאוד המבצע של חניבעל, שהעביר דרך הרי האלפים פילים, ובעזרתם כמעט הצליח לחסל את האימפריה הרומית.

אם נסכם את נושא הלחימה בעת-העתיקה ובימי-הביניים אנו רואים, שהחל להוצר סוג חדש של אלימות בעולם. סוג, שכמעט ולא היה קיים בעולם: אלימות בקנה מידה גדול, המוני, מסודר ומתוכנן היטב לשם שליטה, יוקרה ועושר בלבד, דבר, שלא תמיד העסיק את אלה, שנלחמו, אלא בעיקר את אלה, ששלחו אותם להלחם. דבר זה נבע מצורת השלטון העתיקה. עם פיתוח סוג אלימות זה, שהוא במידה רבה, חסר טעם, התפתח סוג נוסף חדש: העינויים הפיסיים. עינוי פיסי הוא גרימת כאב וסבל פיסי לאדם, כדי שיגלה סוד כלשהו, או בתור עונש. כמובן, יש כאלה, שעושים זאת לתענוגם האישי. לשיא העינויים בתקופה זו, ואולי בכל הזמנים הגיעו דוקא אנשי-דת: אנשי האינקוויזיציה. אלה היו אנשים אכזריים מאוד בספרד, שכנו מרתפים ומכלאות מיוחדות למטרה זו. אנשי האנקוויזיציה עינו אנשים גם בתור עונש, גם מתענוג וגם לפעמים כדי לגלות דברים. לשם כך פיתחו מכונות רבות כמו מכונה, שאליה קושרים אדם, והיא מותחת את גופו בחוזקה.

בעת החדשה, עם התפתחותם של כל הדברים, התפתחה גם האלימות הפיסית: בתחום הצבאי הומצא הרובה, התותח ועוד. כך הפחו השריון והמגן יותר ויותר לחפצים לא שמושיים. כך גם החרבות וכלי הנשק הכבדים חסרי אבק השריפה. הועדפו על פניהם כלי נשק קלים וקטנים יותר, כמו סכין קומנדו ועוד. אבל הפיתוח העיקרי היה בכלי הנשק הבאליסטיים. בנוסף אליהם פותח גם בתחילת המאה ה-20 הנשק הכימי, וכמובן, גם אמצעי ההגנה מפניו: מסיכת הגאז.

במלחמת העולם ה-I היה השמוש הגדול ביותר עד אז באמצעי לחימה חדשים אלה. אבל לפני-כן הוותה מלחמה זו חידוש לא רק באמצעי הלחימה וצורת הלחימה, אלא בעצם שמה... זו היתה מלחמת עולם, מלחמה בה נטלו חלק רוב מעצמות העולם וחלק גדול ממדינות העולם. מלחמה זו התנהלה גם בחזיתות רבות ברחבי העולם.

בנוסף לכך, הוותה מלחמה זו את השיא, אך גם את הקץ לאמפריאליזם ולאנטרסנטיות המוגזמת של המעצמות. מלחמה זו פרצה אך ורק בגלל אנטרסטים כלכליים וטריטוריאליים של שני הצדדים, והמחיר על מאבקים אלה היה כבד.

מלחמה זו היתה מלחמת חפירות. מלחמה ארוכה ומתישה. מלחמה, בה שמו דגש על ההגנה, שהתבטאה בחפירות, בונקרים ותתי מקלע, שהוצבו על החפירות, ומנעו פלישות. זה גרם לכך, שכל יוזמת התקפה מאיזשהו צד היתה בעצם התאבדות, ורק התאבדויות רבות כאלה הביאו להשגים, שגם הם לא היו משמעותיים. כך קרה, שמלחמה זו הוכרעה בזכות אורך נשימה כלכלי, כמות אוכלוסיה ומוראל העם בלבד.

תופעה חשובה נוספת במלחמה, שהיא החשובה לעינינו, היא העובדה, שבמלחמה זו הוסרו מעצורים פסיכולוגיים רבים אצל בני-האדם, והאלימות נהייתה בה דבר יותר ויותר מקובל ושגרתי. זה גם נבע משנוי שיטת הלחימה: הלחימה לא היתה כרוכה יותר במגע פיסי, לכן זה נעשה דבר יותר "נקי". אבל אל שיא השחיתות הגיעו האמפריאליסטים, שנהלו את המלחמה, כשהם ניהלו קרב יוקרה, שלא היתה לו שום חשיבות אסטרטגית על מבצר ורדן. בקרב ממושך זה נהרגו סה"כ מליון חיילים.

מבחינת אמצעי הלחימה, במלחמה זו השתמשו כמעט לראשונה בנשק כימי, נשק מהאוויר ובטנקים, אבל להם היה תפקיד משני.

כמלחמת העולם השנייה שונתה הטאקטיקה, והלחימה נהייתה ליותר תכליתית. אך עם זאת בגלל הקיצוניות הגדולה והכח הנפשי, הפיסי והמוראלי העצום של צבאות הציור, היתה מלחמה זו שקולה, ארוכה ועקובה מדם. בה נהרגו חיילים ואזרחים רבים, כמו שלא קרה אף פעם. אכן לפגיעה באזרחים יחסו אז חשיבות עצומה, ואת עבודה זו בצעו כוחות האוויר בעיקר. מלחמה זו התנהלה גם בשטח נרחב יותר, והיו שותפות בה יותר מדינות מבמלחמת העולם ה-I.

אבל מהפך לא פחות חשוב ארע במלחמה זו דווקא בעורף. אותה מלחמה הוותה שיא של שנאה בין עמים וגזעים, דבר שנבע מהסכמי השלום בסוף מלחמה"ע ה-I, ומהשילוב של ההשכלה עם דעות קדומות. זה הביא לגילוי האלימות השפל, הנורא, השיטתי והחד-צדדי ביותר, שידע המוסר האנושי - היה זה רצח העם היהודי. רצח, שנעשה כארבע שיטות. האלימה בהם היתה השלישית, שנוסתה, והיא היריה לכורות - פעולה זו התבצעה במזרח אירופה ע"י האינזצגרופן, שמנו כמה אלפים, ובאמצעות הרגו מיליון יהודים. המדהים בשיטה זו הוא המגע הקרוב, שהיה לרוצחים עם הנרצחים, כשכל אחד מהרוצחים היה צריך "לחוות" מיתות נוראות כאלה של אלפי אנשים (אמנם עזרו להם אוקראינים, אבל האינזצגרופן בצעו את רוב העבודה). כשנעמדו אנשים אלה מול מצב זה, הם לא יכלו לעמוד בו, והחלו לאבד את שפיותם, מה שמראה, שבשלב זה כבר לא הוותה האלימות התפרצות טבעית של אנסטינקטים ורגשות, אלא דבר רחוק מאד מטבע האדם. מכאן ניתן להסיק, שיש גבול למידת האלימות האגורה בכל יצור חי. ואכן, אחת המטרות של הנאצים היתה לבדוק את זה, וגם לבדוק אם ההכשרה, שהם הכשירו את החיילים האלה יכולה היתה כאמת לחשל את אופים וטבעם. בסופו של דבר נפסקה שיטת הרג זו.

בנוסף לשיטה זו, התגלו תופעות נוספות בזמן השואה מצד מבצעי ההרג, שהמסקנות מהם דומות. אבל מנסיון זה ניתן ללמוד גם הרכה על מנגנוני ההגנה הטבעיים של האדם. בזמן השואה רוב היהודים לא ניסו להתאבד, אלא חיפשו כל הזמן את הסיבה למענה כדאי להם לחיות, ואת התקווה להנצל. היו כאלה, שכדי להנצל וכדי לשמור על צלם אנוש, שמרו על עקרונות מסויימים בחייהם, והיו כאלה, שרק ההצלה היתה חשובה להם, ולכן עשו הכל, כולל דברים מחפירים ולא אנושיים כדי להנצל.

בסוף מלחמה"ע השנייה החל עידן חדש בתחום העוצמה הצבאית. הומצא הנשק הגרעיני. הנשק הגרעיני נתן לאדם את היכולת למחות בכמה פעולות אלימות בודדות את רוב החיים מעל-פני האדמה. כאן הגיע המין האנושי לגבול נוסף ביצר האלימות שלו. גבול, שפריצתו תחשב להתאבדות של המין האנושי. ואכן, עד עתה גבול זה לא נפרץ, וגם העריצים הכי גדולים, כמו סטאלין, ידעו היטב היכן עומד הגבול הזה. זה הביא לעידן חדש אצל המדינות המודרניות. עידן של התרעה ומירוץ חימוש, שבסופו החלה הקפאה באלימות בין מדינות.

אבל בעולמנו עדיין קיימות מדינות פרימיטיביות יותר, שעדיין לא הגיעו למשטרים יציבים, וששליטיהם עדיין מאמינים באלימות בין מדינות. כך נוצר סוג של מלחמות בין מדינה פרימיטיבית, שהחליטה להעצים את כוחה, לבין מעצמה מודרנית, שבאה במטרה לחסל את עוצמת אותה מדינה. זוהי בעצם המלחמה במפרץ, שהיתה מלחמה חד-צדדית ובעלת מטרה מוגדרת היטב ותכליתית מאוד. מצד ארה"ב ומדינות הקואליציה האלימות, שהופעלה, הופעלה אך ורק בהתאם למטרה.

עם זאת, לגמרי לא בטוח, שזהו הסוג האחרון והסופי של המלחמות, וזאת מכמה סיבות: קשה לחזות במדויק את ההיסטוריה. נוצר בעולם מחסור במים, שגורם לסכסוכים, וכמוהו יכולים לצוץ, וגם צפו, עוד גורמים רבים ומגוונים למלחמות. בנוסף לכך, האלימות בין בני-אדם לא נפסקה, אין שום סימן מיוחד, שהיא תפסק, היא כנראה בטבע האדם.

לסיכום, מהווצרותו של המין האנושי הלכה והתפתחה האלימות. היא טפסה עוד ועוד מדרגות, עד שהגיעה להיות קונפליקט בין שני גושים ענקיים בעולם, ועד הגיעתם לרמה, שאותה לא מסוגל האדם לעבור, בינתיים. אך יחד עם זאת פותחו עם השנים עוד ועוד אמצעים לפיתוח סוגים מתוחכמים ואלגנטיים יותר של אלימות לצרכים פראגמטיים, כמו צייד. בנוסף לכך, נוצרו גם מגמות (שלא היו קיימות עד עתה אצל שום חיה) של רצון למנוע אלימות כדי למנוע אותה ולא מתוך סיבה אחרת. אנשים רבים הפכו לצמחונים וטבעונים, וויתרו כך על צורך שלהם לטובת הקטנת האלימות. כמו גם תנועות שלום רבות. זה מוכיח לנו עד כמה מרצוננו או לא מרצוננו, הטבע דואג לשמור על איזון. האלימות והאלימות הפיסית הם צד אחד במאזניים. ככל שאנו מכבידים עליו, אנו מכבידים גם על הצד השני של הגנה מאלימות, ושל מניעת אלימות. האיזון הזה התקיים כבר מליוני שנים, ומבחינה זו האדם לא שינה כלום. אך יחד עם זאת יש לזכור, שבאופן תיאורתי קיימת בידי המין האנושי יכולת, שלא היתה קיימת אף פעם, לחסל במחי יד את החיים על פני אדמות, אמנם לא בצורה מוחלטת, אבל בצורה משמעותית ביותר.

בחיבור זה ערכתי סקירה כללית בעיקר על הצד של האלימות בתוך האיזון הטבעי וקצת ביחסי הגומלין שלו עם שאר האלמנטים. לכן חשוב לציין, שבחיבור זה לא ניסיתי להתייחס אל האלימות כאל דבר שלילי, שיש להוקיעו מעולמנו, אלא כהליך טבעי דטרמיניסטי, שהתפתח בשליטתו הבלעדית של הטבע. הטבע דואג גם באמצעות מערכות המוסר של האדם, שמוקיעה אלימות בדרך-כלל, להקטין תופעה זו במידת הצורך.

המשבר במפרץ , והשלכותיו

בקיץ 1990 פלשו צבאות עירק לאדמת כורית. פלישה זו סימנה את תחילתו של המאורע ההיסטורי שמכונה כפינו: המשבר במפרץ , והוא מתרחש בימים אלה ממש אל מול עינינו הכוחנות. כחיבור זה אתיחס למשבר זה, למה שגרם לו ולהשלכותיו השונות על מאורעות שונים.

לפני שאגש לניתוח המשבר, אתאר את הרקע למשבר כרכד הרדוד ביותר. כאמור, צבאות עירק פלשו לכורית בקיץ של שנה זו. פעולה צבאית זו, והשמעות על הצורה, בה נהגו העירקים באנשים, שהיו בכורית, עוררו רעש עצום בעולם. לאחר שהתעוררו חששות כבדים, שהעירקים לוטשים את עיניהם גם לאמירויות המפרץ האחרות ככללן גם לערב הסעודית, כת בריתה של ארה"ב, בחרה ארה"ב להגיב מיד בשליחת כח צבאי ובחימוש אזור הגבול בין ערב הסעודית לכורית. מאז החלה ארה"ב לנסות לגייס את תמיכת כל העולם בפעולה צבאית אפשרית נגד עירק, וכך החל להתגבש כח בין-לאומי, שנמצא כרגע בערב הסעודית. האמריקאים, שאינם רוצים להסתבך במלחמה קשה וממושכת, העדיפו להפציץ את הבסיסים הצבאיים החשובים ואת מפעילי הנשק הלא קונבנציונאלי של עירק, ובכך למנוע את סכנת ההתעצמות הצבאית של העירקים. אבל אז לקח סאדם חוסיין, שליט עירק, מספר גדול של אזרחי חוץ מהמערב בעיקר, ושם אותם באותן נקודות אסטרטגיות ככני ערוכה. זה סיבך את הצורה, בה יצטרך לפעול הכח הצבאי נגד עירק.

בשבועות האחרונים החלו להשמע גם קולות יותר מתונים של רצון למ"מ, זאת לאחר שעד עכשיו נשמעו בעיקר איומים, וקריאות תיגר בין הצדדים. באופן כללי המצב, שנוצר הוא מצב מתוח אבל סטאטי, כשנעשות הכנות צבאיות, והפעולות שננקטות הן בעיקר מדיניות, תוך שהמגמה של ארה"ב היא ליצור קואליציה מגובשת נגד התוקפנות העירקית, ואילו המגמה של העירקים היא לפרק את הקואליציה הזו.

לאחר שהובהרה באופן כללי תמונת המצב, אנסה למצוא מהם הגורמים והסיבות, שהביאו להיווצרותו של מצב מדיני צבאי זה.... בעולם הערבי יש בעיה גיאופוליטית קשה, והיא הבעיה, שנובעת מחלוקתו של העם הערבי למדינות נפט, שבהם בד"כ יש מעט אוכלוסיה והרבה כסף, ולמדינות אחרות בהן שוררים עוני ומחסור, ובהן יש אוכלוסיה צפופה. תמיד היתה קיימת קנאה בין קבוצה אחת לשניה, כשמדינות חסרות הנפט חושבות, שמגיעים גם להן ריוחים מהנפט. בנוסף לכך המדינות, שיש להן נפט, נהיו מפותחות יותר וחשובות יותר בעולם, דבר שהגביר את הקנאה.

אך בעולם הערבי יש שתי מדינות, שלא שייכות בכירור לאף קבוצה, ואלו הן אירן ועירק. שתיהן מדינות, בעלות אוכלוסיה רבה, וצפופה, ובשתיהן יש נפט רב וגם משאבים אחרים. לכאורה, הן אמורות היו להיות במצב הרבה יותר טוב אפילו ממדינות הנפט האחרות שלהן חסרים משאבים אחרים ואוכלוסיה כדי להתפתח. אבל מצבן גרוע מאוד.

בשתי המדינות עלו לשילטון דיקטטורים, שלטשו עיניים לעבר שטחיהן של מדינות אחרות. באירן שלט אייאטולה חומייני, ובעירק סאדם חוסיין. סאדם חוסיין, שכנראה ידע, שאם יתקוף את איראן, הוא יהנה מתמיכה בעולם, וגם ירוויח מכך נפט, וזאת בניגוד לשאר האפשרויות, שהיו לו (ירדן, תורכיה, סוריה, או כוויט). הוא גם היה בטוח בניצחונו המהיר כי התייחס בזלזול לצבא האיראני.

כך החלה מלחמת איראן-עירק, שבה התברר, שלשתי מדינות אלה צבאות חזקים מאוד, נחישות רבה ויכולת נשימה ארוכה במלחמה מאוד מתישה וממושכת. כמו כן התפתחו, התחמשו וצברו נסיון מעשי רב שני הצבאות של שתי המדינות. כל אותן זמן היה לאירן דימוי של מדינת טרור מסוכנת מאוד בעולם, שחייבים לחסלה. על כן שמחו מאוד במערב עם מלחמה זו ורבים תמכו בעירק ומכרו לה נשק רב.

אחרי כמה שנים של לחימה מתישה ולאחר מות אייאטולה חומייני, שליטה המוסלמי הקיצוני של איראן, הוכרזה הפסקת אש בין איראן לעירק. מי, שהיו לו עין ואוזן מספיק עירניות, יכול היה להבין מהי שיטת המלחמה העירקית, שלא התחשבה במיוחד באמנת ז'נבה. התגלה שימוש רב בנשק כימי כאמצעי לחימה. זה היה אחד מהשימושים הבודדים בנשק זה, לאחר שהפעם האחרונה בה השתמשה מעצמה אירופית בנשק כימי היתה ב-1936 באתיופיה, וכמובן, רוב צבאות העולם לא היו ערוכים מספיק עתה לסוג לחימה, שכזה.

כאמור, נפסקה המלחמה. איראן ועירק יצאו ממנה הרוסות כמעט לחלוטין. ההמון בשתי מדינות אלה, ובמיוחד בעירק, ציפה לקיום ההבטחות על אימפריה חזקה ועשירה. סאדם חוסיין הגיע למצב, שעל פי חשבונו יקח לו זמן רב מדי לצאת מהמשבר, ובנתיים עוצמתו הצבאית תקטן. הוא גם הבין, שהעולם נמצא בתקופת משבר קשה, והוא יתקשה להגיב כגוף אחד מלוכד, שכן שתי המעצמות, הרוסיה וארה"ב, במשבר עמוק מאוד, ואילו לארצות אירופה ויפן המתחזקות אין עצמה צבאית גדולה. מכאן הוא הסיק, שהעולם לא יגיב תגובה נחרצת, כשהוא ינסה להרוויח רווח כלכלי קל על חשבון כוויט הקטנה והחלשה, שסיפוחה יכול להציל את כלכלתו ומעמדו בשלטון. כך הוא החל להפעיל לחץ הולך וגובר על כוויט, שהסתיים בכיבושה.

אכן, הוא תפש את העולם שאנן, לא מוכן ומבולבל לצעד זה, כוחו של העולם הערבי הוכח פעם נוספת, כשמחירי הנפט החלו לעלות. אבל בכל זאת באה תגובה מצד המעצמה הצבאית מספר אחת כיום, היא ארה"ב, שמנעה את המשך כיבושיו של סאדם, והצליחה להטיל אמברגו כלכלי על עירק. אך במדה מסויימת צדק סאדם בהערכתו את המצב. אחד מנשקיו המדיניים העיקריים הוא להזכיר לארה"ב ולעולם עד כמה עדין מצבה של ארה"ב. ארה"ב יודעת, שזה נכון, וזה מה שמגביר את המתח סביב המשבר הזה.

אחרי שהבהרתי מה הביא למצב הנוכחי, אנסה לבחון למה הוא גרם, למה הוא גורם, ולמה הוא יגרום... בעולם הערבי גרם משבר זה לסיכסוך בין רב מדינות ערב לעירק, אך יחד עם זאת סכסוך זה טומן בחובו בעיה קשה. אם מדינות ערב יביעו דעה נחרצת נגד עירק, זה כמעט כמו לתמוך בישראל, כי זה כרוך בברית עם ארה"ב, ובנוסף לכך עירק מהווה כיום את האיום הרציני ביותר על ישראל. העובדה הזו והעובדה, שסדאם חוסיין מהווה גיבור ומושיע בקרב ערביי העולם בגלל עוצמתה של עירק, בנוסף לכך האלמנטים של הדת ופולחן האישיות סביב סדאם חוסיין, הם אלה, שגורמים לכך, שהקואליציה הערבית נגדו רעועה למדי. לעובדה זו השלכות נוספות - האינטרסים המנוגדים של אנשים בעולם הערבי גורמים להתערעות ביציבות הפנימית של כמה מדינות, שאינן יודעות לאיזה כוון לפנות. בחודשים האחרונים אנו עדים לבעיות פנימיות קשות בעיקר בירדן, אך גם בסוריה, ובמדינות ערביות אחרות, שנובעות בעיקר מהדילמה הזו. זה מסביר את המדיניות מלאת הסתירות של שליטים ערביים רבים. סדאם חוסיין עצמו דואג להגדיל ולטפח את הבעיה הזו ע"י זה, שהוא מנסה לאחד את העולם הערבי סביבו, בהזכירו את שנאתו לישראל בכל הזדמנות, שנאה אליה לא יכולים מנהיגי ארצות ערב להרשות לעצמם להתכחש מפחד הציבור הערבי.

דבר נוסף, הנובע מהמשבר במפרץ, הוא התעוררותה והתגברותה של הבעיה הפלשטינית. האיומים של סדאם על ישראל והקשר שהוא ורבים אחרים קושרים, בין הבעיה במפרץ לבעיה הפלשטינית גרמו להתגברותה של הבעיה בכל החזיתות: האינתיפאדה של ערביי יהודה ושומרון התגברה, התרבו נסיונות חדשים לפיגועים. המתח הולך וגובר והוא קרוב לשיא. אחד הארועים הכולטים, המבטאים קיצוניות גדולה זו, הוא הרצח של הרב מאיר כהנא, ראש תנועת "כך" הישראלית, שהיא תנועה ימנית, שנחשבת למאד קיצונית ביחסה לערבים. רצח זה הביא אחריו גל גדול של מתיחות ואלימות בין המחנות.

כשמסכלים על המשבר, ועל השלכותיו העכשויות, נשאלת השאלה מה יהיו

השלכותיו בעתיד? ולמה הוא מוביל אותנו?

יש כמה אפשרויות להמשך התפתחותו. נבדוק אפשרות, שבה תפרוץ מלחמה, ובה אנו דנים בכמה סוגים של מלחמה: הסוג הראשון הוא מתקפה אווירית מאסיבית על יעדים אסטרטגים, וע"י כך להביא את עירק לנסיגה מכווית ולהשמיד את נשקיה המסוכנים. הסוג השני הוא של כיבוש צבאי של כווית בלבד מהים, מהאוויר ומהיבשה. והסוג השלישי יהיה של כיבוש צבאי של בגדד וחיסול שלטונו של סדאם חוסיין. לכל שיטה יתרונות וחסרונות. השיטה הראשונה אמנם אינה כרוכה באבידות רבות, אבל יכולה שלא להשפיע מספיק על המשבר ולא לחסל את עצמת עירק. השיטה השנייה של מלחמה די ארוכה ומסובכת הכוללת מלחמה באיזור עירוני. היא גם לא תחליש כהרבה את עירק. היתרון של שיטה זו, שבמלחמה יחסית מוגבלת ישיג הכח הרב-לאומי בחזרה את מה, שנכבש והביא למשבר. השיטה השלישית היא שיטה, שתפתור כליל את הבעיה בעירק, אבל ממנה פוחדים האמריקאים כי היא כרוכה במלחמה קשה וארוכה.

לאחר שראינו מהן האפשרויות, הטמונות באופציה הצבאית, אבדוק מה יקרה בעקבות שמוש באופציה כזאת. קודם כל, המלחמה תגרום להפסדים כספיים גדולים (המשכר כבר גורם) לכל המדינות הנוגעות בדבר ובמיוחד ארה"ב. ארה"ב, שנמצאת עכשיו במצב עדין, תכנס למלחמה ברגשות מעורבים. אזרחי ארה"ב לא מרוצים במיוחד מהאופציה הזו, כי שם עוד זוכרים היטב את הצורה בה הסתבך צבא ארה"ב בוואטנאם. אין ספק, שבמקרה של מלחמה ובעיקר של מלחמה טוטאלית, עלולה לצאת ארה"ב בשן ועין ולאבד הרבה ממעמדה הפוליטי והכלכלי בעולם.

הדבר השני, שיקרה כתוצאה ממלחמה כזאת ובמיוחד מלחמה טוטאלית, זה שינוי במאזן הכח במפרץ. אחרי המלחמה ישאף העולם לפרז את המפרץ, ויהיה גם שינוי טבעי, שכן הכח העיקרי במזה"ת יהיה הרבה יותר חלש, דבר, שישנה מיד את מאזן הכוחות. איראן, שקרוב לוודאי, לא תתיחס לכוונות הפירוז, עלולה להפוך לכח חזק ומאיים. לעומת זאת, עלול העולם להפעיל לחץ כבד יותר על ישראל, שתפחית מעוצמתה הצבאית.

בד"כ כתוצאה ממלחמות גדולות יש שינויים גאופוליטיים רציניים, והמעצמות, שבחרו להתערב צבאית באיזור ירדו גם לעשות סדר באיזור בתחום המדיני. לכן אין כל ספק, שאחרי מלחמה כזאת, תועלה על סדר היום בעולם הבעיה הפלסטינאית. כמובן, יש סיכוי מסוים, שהמלחמה תפתור מעליה חלק מהבעיה. אם, למשל, ישלוט בעירק שליט חדש, שיקרא לפלסטינאים, שיבואו לארצו, ואכן חלק גדול יבוא.

במקביל לבעיה הפלסטינאית מובן, שתועלה בעית יחסיה של ישראל עם מדינות-ערב, ויתכן, שבמצבים מסוימים יתחילו גם שיחות שלום בין ישראל למדינות ערביות. מצד שני, עלולה גם לפרוץ התלקחות, מפני שהעם הערבי יתחיל להרגיש מאוחד יותר, ויוכרז אולי באופן לא רשמי על ג'יהאד של העולם הערבי על ישראל. אבל זה לא נראה סביר כל-כך בגלל מעורבותה החזקה של ארה"ב בנושא (אלא אם ארה"ב תתמוטט), ובגלל השלום עם מצרים.

נושא חשוב מאוד, שיושפע ממלחמה במפרץ, הוא נושא הנפט, שכנראה יביא לרגיעה (בהנחה שבעלות הברית ינצחו, כמובן).

עד עתה, בהתייחסי להשלכות בעתיד דיברתי אך ורק על אופציה צבאית, בה ינצחו בעלות הברית (גם אם זה יהיה נצחון דחוק), כחיבור זה אבחר להזניח את הסיכוי לנצחון עירקי, וזה בגלל סיבות צבאיות, שלא אפרט בחיבור. אך יחד עם זאת קיים סיכוי, שלא תפרוץ מלחמה. במקרה כזה ניתוח ההשלכות לעתיד מסובך מאוד. וזאת מפני שמניסיון העבר, אם סאדם חוסיין לא יפעיל את צבאו עכשיו, הוא יפעיל את צבאו אח"כ, ואז תהיה מלחמה, שכנראה יהיו מעורבות בה בעלות-הברית.

בכל מקרה כנראה, שהאמברגו הכלכלי לא יהיה, מה שיכריע את עירק, כי זה עם, שיודע לחיות בצנעה ובצמצום. לכן כנראה, שאם לא תהיה מלחמה בעתיד הקרוב יפסק גם האמברגו, והעולם יחזור להכיר בעוצמתה של עירק אם גם בערכו מוגבל, וזאת עד להתקלות הבאה, שעלול להיות מעורב בה גם נשק גרעיני.

לסיכום, ראינו, שהמשבר במפרץ הפרסי הוא בעצם כמו צומת, אליו מגיעות הרבה דרכים, וממנו יוצאות אפילו יותר דרכים אפשריות. המשבר הזה מהווה נקודת ציון הסטורית, שחשיבותה תקבע בעתיד הקרוב לאור תוצאות המשבר. אין ספק, שתוצאות אלה יכולות להיות מרחיקות לכת מאד.

הנימוס

אם וכאשר האנטיליגנציה המלאכותית ומדע הרוכוטיקה יתפתחו, ינסה מדען לכנות עולם של רובוטים, ובעולם זה יתוכנת כל רובוט להשיג כמה שיותר כסף בכל דרך, קרוב לוודאי, שרובוט, שיוזמן לפגישה עסקית, שתראה לו משתלמת, יהיה מוכן לקיימה גם במזבלה העירונית. גם אם נרחיק לכת ונמציא רובוטים, שיכולים אפילו לאהוב כמה יצורים אחרים, ואולי יהיו להם מספר תכונות אנושיות נוספות... עדיין קשה לקשר בין רוב נטיותיו הטבעיות של האדם לבין תורת הנימוס, אותה יצר האדם בתהליכים טבעיים, ובה אעסוק בחיבור זה.

ובכן, מה כל כך מיוחד בתורת הנימוס? הנימוס הוא תכנית של התנהגותו של כל אדם, השייך לחברה בעלת נימוסים מקובלים, כשכל אדם בחברה זו מתנהג בוודאיציות שונות על-פי תכנית זו, בד"כ כלפי כל אדם באשר הוא.

מהגדרה זו, שהיא כלל לא מדוייקת, ניתן להבין, שהנימוס הוא לא לגמרי דרך התנהגות טבעית, בה רוצה אדם להביע חוכה, כבוד, או כל רגש אחר כלפי אדם אחר. זוהי תכנית קבועה ורוטינית של התנהגות.

נשאלת השאלה, לשם מה צריכה חברה תכנית התנהגות כזו, אם היא לא דבר טבעי ואינה מראה על שום דינאמיקה ביחסים בתוך החברה?

התשובה לשאלה זו היא מרכבת מאוד. ראשית, תכנית התנהגות זו כן יוצרת דינמיקה חברתית, כשהיא חסרה לגמרי, או רק לוקה בחסר אצל אדם. שנית אמנם בחברה מגובשת הופך הנימוס לחסר השפעה על היחסים בתוכה, אבל הוא משפיע על ייחודה של החברה ותנאי הכניסה אליה. בנוסף לכך, לכללי הנימוס תפקידים נוספים. אמנות החיזור של הזכרים, אותה ניתן למצוא גם אצל חיות, כרוכה בדפוסי התנהגות מקובלים, המהווים חלק מהצהרת הכוונות של בן או בת - הזוג.

כשאנו בוחנים את התשובה החלקית, שנתתי לשאלה, לשם מה צריכה חברה נימוס, אנו שמים לב, שבעצם השאלה יש משום החמצה של חלק מהמטרה. הנימוס הוא אמנם אקט חברתי, אבל הוא התפתח בעיקר מתוך צורך של הפרט הנמצא בתוך חברה. כשאנו מדברים על צורך זה, אנו מדברים על תורה, שמכילה בתוכה את רוב תורת הנימוס, והיא תורת האסטטיקה.

מהי אסטטיקה? האסטטיקה היא היופי, השלמות ובד"כ סדר מסויים, אותו מנסה האדם או אפילו הטבע לבנות. ביקום יש תופעות, ש"מסדרות" ותופעות, שגורמות ל"אי סדר". המדע הוכיח, שביקום יש נטיה לאי-סדר. אי-הסדר הולך וגדל וזה אומר, שלסדר משהו זה הרבה יותר קשה מ"לבלגן", וזה דורש השקעת אנרגיה רבה יותר. כנראה, שעינו של האדם, או חוש אחר שלו, שקולט רב הזמן, כיצד היקום נהיה פחות ופחות מסודר, רואה אתגר, או דבר בלתי שגרתי ולכן מענין, בעצם הסידור של דברים. כך נולדה תורת האסטטיקה, שניזונה משאיפת האדם ליופי סימטרי בעיקר, אם כי יש יוצאים מן הכלל, שמורכבים בעיקר משילובים בין סדר לאי סדר, אי סדר מבוקר ועוד. הנימוס הוא תחום באסטטיקה, כי הוא מכניס, אסטטיקה לדיבור ולהתנהגות... הדיבור נהיה מליצי יותר, רהוט יותר ובעל מסגרת קבועה אך נאה. אותו דבר אמור לגבי צורות התנהגות באכילה, בריקוד ועוד.

הדוגמא של אכילה מביאה אותי לפרט על גורם נוסף בהתפתחות הנימוסים והוא ההיגיון. תורת הנימוס בנויה בצורה הגיונית למדי בכל עם וחברה. לדוגמא, בחברות מערביות ובחברות אחרות לא נהוג לדבר כאמצע האכילה. זה הגיוני מאוד, כי הדיבור יוצא מקנה הנשימה אל חלל הפה, בו בזמן שהאוכל נכנס מחלל הפה לושט ולקיבה. זה יכול לגורם לחנק וגם קולו של האדם נשמע מעוות ולא אסטטי, וגם לעיניים יכול להיות צורם לראות פה פתוח מלא באוכל, שלא לדבר על, מה שעלול להפלט ממנו בזמן הדיבור. בנוסף לכך, אם אדם יצחיק אדם אחר בכיונה, או בשוגג ע"י, מה שיאמר, סיכוייו של אותו אדם להחנק יהיו גדולים. נימוסי השולחן הנוספים הנהוגים שומרים מאוד על היגינה (מפיות ועוד), דבר חשוב מאוד מבחינה רפואית. אבל לעיתים מתגברת האסטטיקה על ה"הגיון הקר", בנימוס, ולכן לא נהוג לעשות נפיחות ולשהק בחברה, דברים, שמבחינה בריאותית לא טוב לשמור אותם בפנים. כך מתקיים בנימוס, אותו איזון עדין בין שני גורמים אלה, כשהוא גמיש גם לצרכים חברתיים, השונים בכל חברה. למשל, בחברה מוסלמית (כאן משפיעה הדת), חוסר השיוויון של האישה, הוא מרכיב חשוב בנימוס, ומתבטא בשתיקתן של הנשים, בלכישת הרעלה, כבידודן ועוד. יש גם מקומות בהם הצד האסטטי שונה מאשר במערב, ובהם מותר, ואפילו צריך, ורצוי לשהק אחרי ארוחה.

אבל ישנם גורמים נוספים להתפתחות הנימוסים. עד כמה, שזה נשמע מלאכותי, אוהב כל אדם, שנותנים לו את תשומת הלב שלו, גם אם אין משהו, שיגרום לקשירת שיחה בין אותם בני - אדם ברגע זה. בניסויי אכזרי, שערך קיסר פרוסי, מתו תינוקות בריאים, שנתנו להם מזון ומשקה, אבל לא נתנו להם שום תשומת לב ריגשית. מכאן אנו למדים, שתשומת הלב ויחסים תקינים בין בני-האדם הוא צורך נפשי, אבל גם צורך פיסי של האדם. בנוסף למרכיב זה בנימוס יש לעיתים דירוג תפקידים כמו במשפט - "הוד מעלתו". כשבחברה החלו להוצר מעמדות שונים, שאפו המעמדות הגבוהים להדגיש הבדל זה גם בשפה, שהיא דבר, שבו משתמשים באופן שוטף לכן הוא משמעותי מאוד. החלק בשפה אותו היה צריך לשנות או לפתח לשם כך היה, תכניות הנימוס. כך נוצר בחברת בני-האדם המושג כבוד, מושג, שיש לו משמעות מיוחדת במזרח - כארצות ערב, ובמיוחד במזרח הרחוק, שם בתקופות מוקדמות העלבה ופגיעה בכבוד ובכבוד המשפחתי היו יכולים להביא סמוראי, או אדם מכובד אחר להרוג או להלחם עד מוות עם המעליב. במקומות אלה הפך הנימוס לדבר, שאסור לעבור עליו, וחייבים להקפיד בו יתר הקפדה. כמובן, שגם באירופה יש מקביל לזה בדמות ה'דו-קרב' אליו הזמין אדם, אדם אחר, שפגע בכבודו, ועד תקופות מאוחרות הוא התקיים באין מפריע מצד כוחות החוק. בגלל אותו גורם חדש של כבוד בנימוס, סטה הנימוס עוד יותר מה'היגיון הקר' אבל פיתח את האסטיקה - הומצאו ההשתחויות, הקידה, ונשיקת היד והלחי. לעומת זאת זה יכול היה לגרום לאנשים לאכול בארוחות, אף על פי שהם לא רעבים, או חושדים, שהמארח שם רעל באוכל (מקרה קיצוני אבל יכול לקרות לעיתים).

החלק בתורת הנימוס, המעניין ביותר את האידיולוגים, הוא ללא ספק, הצורה אותה לובשים הנימוסים בעת מפגש בין תרבויות שונות. מפגשים כאלה, חלקם משונים פחות, ארעו כבר פעמים רבות במהלך ההסטוריה. בזמן ההתישבות כאמריקה פגשו המתישבים החדשים באנדיאנים. הצבעים והנוצות, שהם עטו עליהם נראו למתישבים מגוחכים או מפחידים, תלוי בנסיבות, ואולי בקרב האינדיאנים זה הראה על מעמד ועל הנסיבות (מלחמה, ציד ועוד). בנוסף לכך לקח למתישבים החדשים זמן להתרגל לפגישה עם שבטים חדשים, ולצורך לעשן איתם את "מקטרת השלום", כדי לגזול מהם את נחלתם אחר-כך, ע"י רמאות בעיקר. הרמאות, וגם תופעת גניבה הן דוגמאות נגדיות טובות - אומרים ששתי תופעות חברתיות אלה וכל הכרוך בהן לא היה ידוע לאינדיאנים, ולכן גם מערכת השיפוט, וגם הנימוסים, שלהם לא היו מתאמים להתמודדות עם מצב זה. זה בנוסף לפער הטכנולוגי והכמותי בין האינדיאנים למתישבים.

מפגש חשוב נוסף בין שתי תרבויות היה בין התרבות הנוצרית למוסלמית מפגש, שהתחיל בימי - הביניים, בהם לא היתה שום גמישות והבנה בין הצדדים דבר, שהווה גורם חשוב למלחמות הקשות ביניהם, ולהדרדרות התרבותית של אזור המזרח - התיכון. אבל לאחר כמה מאות שנים התחדש המפגש בין הצדדים. אולם הפעם מפגש זה היה שונה. הגורמים למפגש היו: חשיבותו האסטרטגית של האיזור והנפט, שנמצא בו. אמנם גם הפעם, היה מפגש זה מעורב בפלישה צבאית אירופאית לאיזור, אבל התלווה אליו גורם נוסף, שהיה יחסית חדש בעולם, והוא קיבל את צורתו המודרנית בעיקר ע"י האנגלים, הצרפתים והגרמנים. גורם זה הוא הדיפלומטיה.

הדיפלומטיה הבין-לאומית היא קיום קשר בין מדינות, או מעצמות באמצעות שיחות בין נציגים, תוך של צדדים נייטרלים, חתימת חוזים ושימוש בקונסוליות, או שגרירויות. בתחום זה יש תפקיד מרכזי לנימוס. אבל כאן חבוייה בעיה - הנימוס שונה ממקום למקום, על-כן צריכים דיפלומטיים להיות זהירים וגמישים כפליים בהשתמשם בכלי זה. אחד המומחים הכולטים בנושא זה של נימוסים ומנהגים של דיפלומט בארצות אחרות, היה ללא ספק לורנס "איש ערב". ע"י כך, שהוא סיגל לעצמו מנהגים, לבוש ונימוסים מזרח תיכוניים, מצא דיפלומט אנגלי זה, שפה משוטפת עם שליטי המקום, שהחלו לאהוב אותו מאוד. כמובן שזה תרם רבות להשגת מטרותיו כדיפלומט. כך קרה, שבמידה רבה בזכותו, הצליחו האנגלים להשיג שליטה לתקופה די ארוכה בשטחים, שבהם חיו ערבים. דוגמא הפוכה לדוגמא זו ניתן למצוא בטעות דיפלומטית משמעותית אותה עשו האמריקאים לפני יותר משנה... בזמן פלישתה של עירק לכווית, עמדה בראש השגרירות האמריקאית זה זמן מה אשה. עם כל הפימניזם, שחשוב כל-כך לחברה מודרנית, כמו החברה האמריקאית, צריך לדעת להתחשב במנהגים ונימוסים של מדינות זרות ביחוד, כשזה נוגע לדיפלומטים בעלי מגע ישיר עם שלטון המדינה השניה. יתכן שסאדם חוסיין, שליט עירק, היה מיחס יתר חשיבות להזהרות אמריקאיות, שהיו מגיעות אליו ישירות מפיו של גבר לפני הפלישה. עוד יותר מכך, יתכן מאוד, ששלטונות עירק אפילו נעלבו, והרגישו, שמזלזלים בהם, באמצעות אותו צעד של מינוי שגרירה בשגרירות ארה"ב בעירק. אי אפשר גם לא להתחשב באפשרות, שהעירקים ראו בצעד זה את הורדת חשיבותה, והשפעתה של השגרירות ולכן התכוונו להגיב כרצינות רק למה שנראה להם הסמכות הרצינית היחידה, היא הסמכות של הכית-הלבן.

לסיום, אזכיר בתור דוגמא לחשיבות הנושא, ארוע, שחל לא מזמן באחת ממעצמות ההון הגדולות בעולם, היא יפן, ובו כל מדינה, שכבדה את עצמה השתתפה. ישראל, שבמבנה השלטון שלה קיים מוסד נשיא המדינה, שנושא הנימוס הוא עיקר תפקידו, שלחה את נשיא המדינה, מר חיים הרצוג לאותו ארוע. ארוע זה היה טקס הכרתו של קיסר יפן החדש. טקס, שמעורבים בו הרבה נימוסים ומסורות קדושות בעיני היפנים, ובגלל מעמדם החזק גם אנשים ומדינות אחרות מכבדים מסורות אלה. כאן באה לידי ביטוי בצורה בולטת הנקודה האחרונה, שאזכיר בחיבור. והיא דיוקא נקודה שלילית בנושא זה, שעד כה הרבתי לתאר את ההגיון. שבו, והמעטתי לתאר את השלילי, שבו. נושא זה הוא הצביעות. אדם, שזקוק להשתמש בנימוסים הרבה יותר מאדם ממוצע, הוא בד"כ אדם צבוע, ומתנהג בנימוס רק מתוך אנטרס, כורח, או התנשאות. בנקודה זו טמונה הרבה מהביקורת כלפי תרבויות מפותחות בעלות נימוסים מפותחים, שהידועה, שבהן היא אנגליה. הצביעות החמקנית הג'נטלמנית האנגלית שנואה על עמים רבים בכלל זה היהודים וגם עם ישראל, שידעו, וראו פעמים רבות פרצוף אמיתי של שלטון בריטי זה או אחר, וזה האחרון היה בוגדני, וגרוע בהרבה משנאה גלויה.

לסיכום, הנימוס הוא דבר, שהתפתח מגורמים רבים ומורכבים מאוד, לכן הוא נראה כלא טבעי ומלאכותי מאוד. אבל כמה, שזה נשמע אבסורדי הוא כך מעצם טבעו, והתפתחותו היא טבעית לגמרי. ושונה בהתאם לתנאי החיים של כל חברה. כמובן, שיש בתופעה זו את השלילי ואת החיובי ומאזן זה גם הוא שונה מחברה לחברה. אך לגבי דבר אחד אין ספק, לא משנה מהי השקפתו של אדם כלפי תופעה זו. אסור לזלזל, ואסור לגרוע אף פעם מחשיבותו הרבה של גורם זה במרקם החיים האנושי, שהתפתח במהלך השנים.

העונש, המערכת, שמלווה, ומטרותיו

כשאדם בא לעולם, הוא אינו יודע כיצד להתנהג. איך ידע? כיצד ילמד את חוקיה ומגבלותיה של החברה האנושית? אותו תינוק, שנולד, לא יכול להבין זאת ע"י הסברים בשפה ובמילים. כך קרה, שהמציאו שיטה, שתכהיר גם לאותו תינוק כיצד לנהוג: עונש. העונש הוא דבר לא נעים, הנגרם לאדם, או כל יצור אחר, כדי שלא ימשיך להתנהג, כמו שהתנהג קודם לכן. אותו תינוק רוצה, שיהיה לו טוב ונוח, לכן אם הוא עושה משהו, וזה גורם לו לאי נוחות, הוא יפסיק לעשותו.

אבל לא רק לתינוקות נותנים עונשים. גם לאנשים מבוגרים יותר, לעיתים, לא די בהסבר. דבר, שמאלץ את החברה לנקוט באמצעים אחרים, שיבהירו את האיסור בצורה מוחשית יותר. לעיתים, כשהפשע, שבצע אדם, הוא חמור מאוד, אין תקוה לשנות את דרכיו והעונש הוא חמור עד כדי מוות. העונש נועד יותר להרתעה של אחרים, כדי שהם לא יחזרו על מעשיו של אותו אדם. רבים מדיני הנפשות בתנ"ך (פשעים, שהעונש עליהם הוא מוות) נועדו יותר להרתעה, מעצם כתיבתם בתורה.

לאחר שהבנו את מהותו של העונש ותפקידיו, נפנה לבדוק מהם אותם אנשים ו/או גופים, שנותנים את העונש, ולמה דווקא הם נותנים עונשים.

ובכן, על נותן העונש הראשון והחשוב ביותר כבר דיברנו - ההורים. טבעי הדבר, זה מליוני שנים, שההורה הוא זה, שמדריך את בנו כיצד לנהוג בעולם, אליו נולדו. הוא עושה זאת גם ע"י עונשים. יחד עם זאת נשאלת השאלה, האם במסגרת המוסר והחוקים של ימינו ההורה הוא כל יכול? בהתאם למוסר, שפיתח האדם, צריך ההורה לדעת גם לנזוף ולהעניש את ילדיו, ואם הוא לא עושה כן, הוא נחשב להורה גרוע. כמובן, גם בענישה לא צריך להגזים. כשאנו בוחנים כיצד משתלב גוף המשפחה, שיש לו חוקים נוקשים משלו עם הגופים השלטוניים והמסגרות המודרניות, אנו רואים, שלסמכות ההורים כלפי ילדיהם ניתן חופש רב, והוא מעוגן היטב בחוקי רב המדינות. אפילו סטאלין, ששאף לפרק את מסגרת המשפחה כחלק מהגשמת הקומוניזם, נסוג מרעיון זה מהר מאוד ללא הצלחה בתחום זה. ואף על פי כן, גם לחופש פעולה זה יש גבול, ולהורים אסור להכות, להרעיב ולהתאכזר אל ילדיהם. בנוסף לכך, על ההורים להיות אחראיים ולקיים את ילדיהם עד הגיעם לבגרות (גיל 18 בארץ). כאן מסתיימת גם מבחינה חוקית יבשה הסמכות והאחריות, שיש להורים, על בניהם.

כשבדקנו מהי סמכות ההורים לתת עונשים, יכולנו לראות, שעוד גורם חשוב מתערב בחיי אדם וגם ביכולתו להעניש: החוק של המדינה, בה האדם אזרח. בחוקי מדינה מפורטים גם עונשים רבים, שיכולים להינתן על פשעים שונים. אבל החוק הוא לא המחליט היחיד, ויש גם מי שמיצגו - המערכת השיפוטית. מערכת זו צריכה להחליט ע"פ עדויות וראיות, האם בהתאם לחוק האדם אשם או לא ואיזה עונש מגיע לו, כשכאן ניתן לה גם יותר שיקול דעת אישי, אך גם הוא מוגבל. יש פשעים רבים עליהם ניתן להעניש - נסיעה במהירות מופרזת, שעליה בד"כ משלמים בקנס עד כדי שלילת רשיון נהיגה, גניבה, עליה מקבלים מאסר ברוב המדינות, שוד מזוין, שגם עליו נאסרים בד"כ, רצח, עליו יכולים לקבל עונש מוות, סחר-בסמים, שגם בו יש עונשים שונים בכל מדינה. במדינת ישראל יש עונש מוות רק על שני סוגי פשעים - פשעי מלחמה נאציים וריגול בשעת מלחמה. מדינת ישראל היא מדינה דמוקרטית, אבל קיימים בה גם סייגים ועונשים, שמפלגה יכולה לקבל אם מצעה ופעולותיה נוגדים עקרונות מסויימים, עליהם מושטת המדינה. גם לחופש הביטוי במדינה יש סייגים, שהעובר עליהם מקבל עונש.

כשאנו בוחנים חוקים ומערכת שיפוטית של מדינות שונות, אנו רואים גם הבדלים, שנובעים מהדת, שנהוגה באותה מדינה ומכח השפעתה במדינה. בסעודיה, למשל, שהיא מדינה מוסלמית אדוקה, יש זהות גדולה בין חוקי האסלם לחוקי המדינה. לדוגמא, אסורה שתית אלכוהול, אסורה אכילת חזיר ועוד. דתיותה של סעודיה מתבטאת גם באופיים של העונשים בה. נהוגים בה עונשים פרימיטיביים, שהיו נהוגים בחברות העולם העתיק, בהן היה קשר ישיר בין הפשע לעונש, ולא נהגו בהן ברחמנות יתרה. למשל, כייס במדינה כזאת יכול לקבל גזר - דין של כריתת היד "המכייסת" שלו - דבר שימנע ממנו לגנוב בעתיד, גם אם ירצה .

דבר נוסף, שמשפיע על מערכת החוקים במדינה, הוא צורת השלטון ומידת ההתפתחות של העם. עונשים, כמו שנהוגים בסעודיה, יש רק במדינות מלוכניות בהן צורת ההתנהגות של האנשים היא פרימיטיבית מאד. גם למדינות דמוקרטיות יש מערכת אופינית וכמוהן גם למדינות קומוניסטיות, שבהן מטרת החוק היא בין השאר גם לעזור בישום אידיאולוגיה. לעומת זאת במשטרים הטוטאליטריים יש בחוק ובענישה שילוב בין מגמת השתלטות הדקטאטור במדינה לבין המגמה שלו לקיים את האידולוגיה של המשטר. כפי שאנו רואים, למשטר יש השפעה רצינית על הענישה והחוקים, אבל השפעה גדולה מזאת על תחום זה נוצרת ע"י החלפת המשטר. כשיש מהפיכה ועולה שלטון חדש, יכולה מערכת הערכים והמוסר של מדינה להתהפך בין-לילה, דבר שגורם לזעזוע קשה לכל חברה ומערער את יסודותיה. לכן זמן של מהפיכה הוא זמן רגיש מאד, אך יחד עם זאת בדרך - כלל בריא וטוב, כי אם מהפיכה הצליחה סימן, שרוב העם מרוצה ממנה.

לחוק ומערכת - שיפוטית יש כח רב והשפעה רבה על חיי הציבור. אך יחד עם זאת, כששופט מכריז על עונש, שיתן לפושע מסויים, מה יגרום לכך, שהפושע אכן יענש? הרי הוא יכול לקחת את רגליו וללכת בלי להתייחס... האמנם? בגלל בעיה זו הוקמה הזרוע המבצעת של הענישה והחוק, היא המשטרה, שתפקידה הוא לבצע פיסית את גזר הדין וגם לעיתים לנהל את החקירה, כשהיא מודרכת ע"י החוק בלבד. מטרה זו של גוף זה מדריכה אותו לנקוט בפעולות מסוג מסויים בלבד. עליו לכוון את צעדיו וכוונותיו מראש, תוך התחשבות במגבלות החוק הקשות, שמוטלות על ארגון זה. לעומת המשטרה האזרחית לכל מדינה יש גם ארגון אחד או יותר, שהם פחות מוגבלים ע"י החוק, והם משרתים את האנטרסים של המדינה בכל צורה שהיא, ארגון זה הוא המשטרה החשאית, שקשורה גם לארגוני הריגול של המדינה. בפעולותיו של ארגון כזה בא לידי ביטוי פארדוקס, שהוא חד יותר במדינות דמוקרטיות מפותחות, בהן המוסר מפותח, ארגון זה לעיתים מעניש אדם על מעשה לא חוקי ולעיתים גם חוקי, שהוא עשה תוך כדי זה, שהוא בעצמו עובר על חוקים, דבר שצריך לגרום להענשתו. במשטרים טרטאליטאריים גוף זה הוא הזרוע המבצעת של השלטון ומהווה סמכות, שנמצאת מעל החוק, ויכולה לפעול יותר בחופשיות. כשלגוף כזה ניתנת סמכות נטולת רסן לבצע ענישה כראות עיניו, נוצר מצב מסוכן מאוד של התדרדרות המוסר עד לרמה של חיתיות ואנרכיה גמורה, שהיא האנטיתיזה לאותו שלטון טוטאליטארי בעל החוק הנוקשה. במצב כזה כבר שוכחים את הנוגעים בדבר את משרת העונש, ומתעסקים אך ורק בכצוע העונש. הדוגמא הכוללת ביותר לכך היא השואה, שאף אחד לא יכול לתת לה הסבר, אבל מחשבה רבה הושקעה בכיצוע שלה.

בחיבור זה התייחסתי לענישה ולסמכות לענישה רק עד מסגרת של מדינה, כי מעבר למסגרת זו כבר אין סמכות אחידה חזקה. אך יחד עם זאת היא קיימת בצורת אירגון האו"ם, המערכת השיפוטית שלו, שמבוצעת ע"י הכח הסמלי הקטן, שיש לו, אבל גם ע"י המדינות החברות בו. כך למשל מחליטים עיצומים כלכליים על מדינה מסויימת.

לסיכום, העונש הוא כלי טוב ויעיל מאוד, שיכול יותר מכל דבר אחר להבהיר לאדם או לקבוצת אנשים מהי הדרך בה עליהם לנהוג. העונש מהווה גם אמצאי מרתיע חשוב מאוד. אין דבר, שיכול להחליף את העונש, אף על פי שהוא כרוך באי נעימויות, אך יחד עם זאת חשוב, שהעונש יבוצע אך ורק כדי לבצע מטרה מסוימת ואסור, שהוא בעצמו יהפוך למטרה. על האנושות כולה לזכור, שהעונש הוא מתודה בלבד ולכן חשוב מאוד, שמקבל העונש ידע מה עומד מאחורי העונש הזה, אחרת הוא יראה בעונש מטרד בלבד, דבר שיגרום לו רק רצון לנקום, ולא רצון לקבל את העונש בהכנה. העונש אם כן הוא כלי-חינוכי חזק, משמעותי מאוד, אבל מסוכן, והוא יכול להשיג גם את המטרה ההפוכה.

האם צריכה להיות לחברי כנסת חסינות בפני העמדה לדין פלילי

בספר החוקים של מדינת ישראל טבוע, כבר מזמן, המונח: חסינות של חברי כנסת. מטרתה של חסינות זו היא להיות חלק מהמערך המגן על הכנסת ועל תפקודה התקין והנורמלי בלי שמופעל עליה לחץ מבחוץ. לחץ שעלול להשפיע בצורה דראסטית על החלטותיה.

עם זאת, בולט כאן לעין חוסר השיוויון בחוק זה, וכך נפגע עקרון דמוקרטי חשוב. אמנם בתחילת קיומה של המדינה, כשהפוליטיקה בארץ היתה עוד בחיתוליה, לא שיערו המנהיגים דאז, שהכנסת תגיע ביום מן הימים למצב, שבו החסינות מגנה על חברי כנסת, שפשעו פשעים חמורים, או לפחות נאשמים בפשעים כאלה, ושלטונות החוק נאלצים להסתמך על רב זעום בכנסת, הדרוש בכדי להעמיד את חבר הכנסת לדין. בעבר לא היתה בעיה כזו. עד 1966 היו חמישה מקרים של הסרת חסינות, מהם ארבע פעמים על עבירות תנועה, ובכולם הוסרה החסינות מרצונו של חבר-הכנסת. אבל מאוחר יותר קרו מספר מקרים של פשעים חמורים הרבה יותר, והחסינות בהחלט הגנה, במידה רבה, על חברי הכנסת ללא סיבה. מצבים אלה עוררו רעש צבורי ותרעומת כלפי חלקים מהחוק. בחיבור זה אפרט את תוכנו של חוק זה ואנסה לבדוק, מהי מטרתו ומהם הפגמים, שיתכן, שיש בו.

תחילה אעסוק בסוג אחד של חסינות הקרוי על-פי החוק חסינות מקצועית או חסינות עניינית. החוק אומר, שחבר כנסת לא ישא באחריות פלילית או אזרחית בשל כל דבר, שעשה, אמר או כתב במסגרת או למען מילוי תפקידו כ"כ בתוך תחומי הכנסת או מחוצה לה. חסינות זו לא ניתנת להסרה ותקפה לתמיד לגבי מעשים, שעשה האדם בתקופת היותו חבר-כנסת.

מטרתו של חוק זה ברורה, חוק זה הוא חלק מחסינות הכנסת כגוף מחוקק בלתי תלוי. חשוב שלאדם, שאמור ליצג את דעתם של רבבות אנשים, לא תהיה הגבלה בתפקיד זה, במיוחד לאור העובדה, שאין במדינה חוק של חופש בביטוי. אין להעלות על הדעת שח"כ, שכתום לב הוציא דיבה מעל דוכן הכנסת יועמד לדין, שכן אז יצטרכו חברי הכנסת להזהר בכל מלה, שהם אומרים. זאת במיוחד, כשהכנסת כגוף דמוקרטי עליון אמורה להיות מסוגלת להתמודד עם נסיונות של דיקטטור לטול את השלטון.

אם כן על חשיבותה של החסינות המקצועית אין עוררין. אך יחד עם זאת יש רבים החולקים על שתי נקודות בנוסח החוק, ההופכות אותו לכללי מדי לטענתם. הנקודה הראשונה היא כלליותו של החוק מבחינת המקומות בהם הוא תקף. החוק אינו מגבל לכתלי הכנסת בלבד או למקומות ציבוריים בלבד, אלא תקף בכל מקום. הנקודה השניה - הכלליות בתיאור המעשה - מתבצע במסגרת תפקידו או למען מילוי תפקידו. זוהי הפרצה המשמעותית בחוק זה, היוצרת פתח לטענות של חברי כנסת, שהם עשו דברים מסויימים למען מילוי תפקידם. ח"כ יכול, למשל, לפתוח במסע השמצה נגד אדם מסויים הכולל דברי כזב רבים, והוא יתגונן תחת מעטה החסינות העיניינית כדי לא לעמוד לדין. למרות זאת, הטענות המופנות לחלק זה של החוק, הן לא רבות כי סה"כ הפרצות בו הן לא רבות ומשמעותיות, וחשיבותו רבה, על כן לא מזיק, שהוא חוק רחב.

לעומת החסינות המקצועית מופנות טענות רבות כלפי עצם קיומו של חוק החסינות הדיונית (הפרוצדוראלית). בסעיף זה של החוק נאמר, ש"כ לא יובא לדין פלילי בזמן היותו חבר כנסת, אלא רק לאחר, שהוסרה חסינותו לגבי האשמה הנדונה. כאן מצוי ההבדל העיקרי בין צורות ההגנה של שני סוגי החסינות: זו ניתנת להסרה בפרוצדורה הקבועה בחוק (מכאן שמה), ואילו השניה תלויה ועומדת. הבעיה עם חוק זה היא, ש"קשה למצוא" סיבות לחקיקתו. חוק זה פוגע חזק בשוויון, הוא לא בא להבטיח פעולה תקינה של הכנסת והוא נוגד גם את העקרון של עליונות החוק על המחוקק. אם כן מה ההיגיון, שבחוק זה? חוק זה הגיע מאירופה, שם בסוף ימי-הבניים, סבלו חברי פרלמנט, ממשפטים פליליים רבים נגדם. משפטים אלו נוהלו בצורה לא צודקת, והיו פרי יוזמתו של המלך, שרצה לפגוע בפעולת הפרלמנט. החסינות הוותה אז בלם לדיקטטורה. אבל כיום, כשאין כח עם סמכות כמו של מלך, ההגנה שהחסינות נותנת היא לא תמיד עזרה לדימוקרטיה, אלא לעיתים, לחברי-הכנסת שפועלים ומתנהגים בצורה הרחוקה מלהיות נאה ודמוקרטית. יחד עם זאת אסור להכחיש שחוק זה יכול להיות שימושי בהגנה על המשטר הדמוקרטי בפני הפיכה.

דבר נוסף, שחשוב מאוד בחוק זה, הוא עובדת היותו תומך לחסינות המקצועית. בעקבות לחצים או במצבים מסויימים יכול בית המשפט להחליט, שדבר שעשה חבר-כנסת, שהיה מנוגד לחוק לא היה במסגרת תפקידו אף על פי, שאותו חבר-כנסת פעל באותה עת במלוא מאורו להשגת מטרה, שלדעתו ולדעת בוחריו היתה חשובה מאוד ובכך בעצם מילא את תפקידו. מציאותה של החסינות הפרוצדוראלית תתן אפשרות לעמיתיו בכנסת ולעוד אנשים לבחון, אם אכן זהו מקרה, בו זכאי חבר-כנסת להגנה כתור אדם המייצג אנשים רבים בציבור, או שאינו זכאי לכך.

כפי שציינתי, יש מספר גופים שאחראיים להחלטה אם להסיר את חסינותו של חבר-כנסת בשל פשע שעשה. תחילה בודק היועץ המשפטי לממשלה את הראיות, ואם הוא השתכנע, שיש חומר מרשיע הוא פונה לוועדת הכנסת בבקשה להסיר את חסינותו של הח"כ. הוועדה שומעת את נימוקי היועץ המשפטי ואת דברי החשוד, ואז יכולה הוועדה להמליץ, ברוב רגיל, בפני המליאה להסיר את חסינות חבר הכנסת (הפשע שביצע חבר-הכנסת יכול להיות גם מיוחס לתקופה של לפני היותו ח"כ). לאחר מכן תתקיים הצבעה חשאית בכנסת (ע"פ תקנון הכנסת), ויקבע סופית אם הוסרה החסינות. התהליך בכללותו הוא תהליך מיוחד, ובהתחשב בזה שזו הדרך היחידה להרשיע חבר-כנסת בפשע שלא במסגרת ולא למען מילוי תפקידו, יש כאן פגיעה חמורה בשוויון. ראשית, היועץ המשפטי לממשלה צריך לאשר את ההסרה, ושנית, הכנסת בה יושב הנעשם עצמו וחברי מפלגתו, מקבלת כאן סמכות שיפוטית להחליט אם הח"כ יועמד לדין. כאן יש שתי בעיות קשות, האחת - פגיעה בהפרדת הראשויות - הרשות המחוקקת מתערבת בסמכות הרשות השופטת, ובנוסף לכך, אותה כנסת, שממלאת תפקיד שופט לנאשם כוללת בתוכה את הנאשם עצמו, שיש לו השפעה פוליטית בגוף, שבד"כ מצביע על ענינים פוליטיים בלבד ודרך-העבודה בו היא דרך של לחצים והסכמים הדדיים.

בנוסף לכך, מושמעת טענה על חשאיות ההצבעה, דבר שמאפשר לחברי-כנסת רבים להצביע נגד הסרת החסינות, בלי שהמצביעים ידעו זאת. זה אמור למנוע לחצים, אבל זה רק מזמין לחצים פוליטיים, כי רק כשההצבעה חשאית, יכול חבר-הכנסת להעלות על דעתו להצביע נגד ההסרה. עדות לכך ראינו לאחרונה, כשהצביעה הכנסת על הסרת חסינותו של ח"כ יאיר לוי מש"ס, שנאשם במעילה בכספי ציבור. הרב שהסיר את חסינותו היה זעום ביותר, וכאן הדרדרה הכנסת לשיא, שלא היה כמותו. אבל זה לא היה המקרה היחיד. יש עוד שלוש דוגמאות לחברי כנסת שהורשעו במעילות שונות בכספים ונתינת שוחד בחירות, וניסו למנוע את הסרת חסינותם. הראשון היה שמואל רכטמן, אדם שלקח שוחד מקבלן בזמן כהונתו כראש עיריית רחובות. השני היה פלאטו שרון, שנאשם בשוחד בחירות. והשלישי אהרון אבו-חצירא, שתחילה זוכה מאשמה של נטילת שוחד, אבל לאחר מכן הורשע בשימוש לרעה בכספי קרן ע"ש אביו. כל המקרים האלה קרו ב-14 השנים האחרונות, מה שמעיד על הדרדרות בחיים הפוליטיים במדינתנו. הדרדרות זו נובעת לדעת רבים מאותם פתחים ופרצות, שהשאיר המחוקק. לדעתם של הגורסים כך, חוק החסינות הוא דוגמא קלאסית של פרצה קוראת לגנב, וכך לא רחוק היום, שבו פושעים יתכננו להכנס לכנסת מיד עם ביצוע פשע כדי להנות מחסינות. לטענות אלה יש משקל רב, אך הן אינן מיצגות את התמונה כולה.

אין שום ספק שלידם של חברי-כנסת, שדעותיהם אינן מקובלות, הצורך בחסינות הוא הכרחי, זאת כדי להמנע "מלינץ" של שאר חברי הכנסת עליהם. שתי הדוגמאות הבולטות היו הניסיונות להסיר חלק מחסינותם של הרב כהנא מצד אחד ושל מוחמד מיערי מצד שני, ובכך להגביל את חופש התנועה הקבוע בחסינותם וזכויות נוספות הניתנות להם. בשני המקרים אכן הוסר חלק זה מחסינותם (ביוזמה של חברי כנסת), אבל מיערי עתר לבג"ץ, וזה האחרון קבל את עתירתו בטענה, שחסינות יש להסיר על פשע שבוצע ויש לו בסיס. כך הגנה החסינות על דעת של מיעוטים קטנים בציבור, שאחרת היו זוכים ליצוג פחות חזק ומוצק בגוף המחוקק של המדינה (העובדה, שלאחר כמה שנים, לא הותר לכך להשתתף בבחירות לא רלוונטיות למקרה זה ונובעת משיקולים אחרים ומחוק אחר).

לסיכום, חוק החסינות מגן על פעולתם החשובה וה"קדושה" של נבחרים הציבור. יחד עם זאת הוא יוצר כמה בעיות (בעיקר קיומה של החסינות הפרוצידוראלית), לכן כדאי לבצע כמה שינויים בחוק ובעיקר בסעיף המגן מפני העמדה לדין פלילי שלא קשור לתפקידו של הנאשם כח"כ. שינויים אלה לא רק יתרמו לעשיית הצדק, אלא ימנעו תופעות של חוסר לגיטימציה לשלטון ולגוף המחוקק, הנובעת מאותה תרעומת על חוסר השוויון. בנוסף לכך רצוי, שההגנה על חברי-הכנסת לא תהיה כל-כך מוגזמת, שכן במצב כפי שהוא היום אין שום דבר, שממש מרתיע חברי-כנסת מלבצע פעולות שונות, כללי האתיקה של חברי הכנסת הם מעטים ואין בהם סנקציות משמעותיות, לכן אם לפחות החוק הכללי, אותו חוק שחברי הכנסת עצמם מופקדים על שמירתו ושיפורו, ישמר בקפידה, ובקנאות ע"י חברי הכנסת, יוכל דגלה של הכנסת להתנוסס מעל שמי מדינת ישראל, ולהובילה בגאון ובגאווה להשגים מרחיקי לכת, ולחיים בחופש, שוויון, וצדק איתן.

האלים במשחק A.D.&D.

A.D.&D הוא משחק, המבוסס על המצאותו של גורל ביקום מסוים (גורל זה מיוצג ע"י אחד השחקנים). היקום, שיוצר המשחק, בנוי מכל העולמות הפנטסטיים, שהמציא דמיונו הפרוע של האדם עד עתה, ולכך מוסיפים השחקנים כרצונם. משחק זה הוא מורכב ומסובך, והרבה נאמר ויאמר עליו. על כן בחרתי להתמקד בנושא אחד חשוב במשחק זה, הוא נושא האלים.

כאמור, נושא האלים ב-A.D.&D הוא חשוב. מוקדש לו כמעט ספר שלם, ועוד רבות מדובר עליו במקורות אחרים, הקשורים למשחק. כדי לגשת לנושא זה הניחו יוצרי המשחק שתי הנחות בסיסיות, שהיו את התשתית לפיתוח הנושא.

ההנחה הראשונה היא, שבעולם ההוא, בניגוד לעולמנו, ידוע ומובן מאליו קיומם של אלים. עצם עובדת קיומם הידוע של האלים מוריד מערכם (על כך אדון בהמשך).

לפני הדיון בהנחה השנייה יש להגדיר את המודלים, עליהם בנוי המשחק: לכל יצור או מפלצת יש נתונים, המראים על סגולותיה ועל כוחה. מודלים אלה, ככל מודל אחר, אינם מעבירים בדיוק את התחושה והעוצמה, שהמפלצת מקרינה בקרב, למשל. את זה צריך לעשות הגורל או התיאור המילולי של המפלצת בספר. מובן שכמו לכל מפלצת גם לאלים יש מודלים המתארים את כוחם. זה גורם לירידת ערכם של האלים במשחק עוד יותר, כי יכול להוצר מצב, שיתיחסו לאל כ- 'עוד מפלצת', שהיא אמנם חזקה, אבל חוץ מזה אין הבדל בינה לבין מפלצות אחרות.

ההנחה השנייה באה לתקן את הרושם המוטעה, שיצרו ההנחה הראשונה והמודלים. ההנחה השנייה היא, שאל אינו סתם קובץ של נתונים ומספרים, אלא יש לו גם אישיות וחכמה המיוחדים לו (לכן גם מעדיפים להשתמש באלים המיתולוגיים, שיש מאחוריהם הרבה סיפורים ואישיות, וכששמים מוזכר לא עולים בראש רק מספרים). מהנחה זאת נובעות גם סגולות מיוחדות, הניתנות רק לאלים, והעושות אותם לכמעט בלתי מנוצחים.

על שתי הנחות אילו נבנה אחד הנושאים המרתקים במשחק זה - הוא נושא האלים, שאותו אכחן בחיבור זה. עם זאת יש להדגיש, שחוץ מההבדלים, שיש בין האלים במשחק לבין האלים בעולמינו, יש ביניהם גם דמיון רב. לפיכך, כדי להכין את מעמד האלים במשחק, את כוחם ואת חשיבותם אשתמש בהמשך גם בהגדרה של אל בעולמינו.

אפתח בהגדרת מעמד האלים ביקום. כדי להכין את מעמד האלים נגדיר תחילה את מיקומם ביקום של המשחק, לשם כך, נגדיר את מכנה היקום. היקום ב-A.D.&D בנוי מהרבה מישורים. למשל, המישור הרגיל בו חיים בני האדם, בו נמצאת מערכת השמש והגלקסיות. מישור זה שייך לקבוצת המישורים הפנימיים. מקבוצה זו יוצאת קבוצה של מישורים הבנויים מיסודות בודדים, או מקומבנציה של שני יסודות. יסודות אלה הם ארבעת היסודות, שהיו מקובלים כעת העתיקה: אש, אדמה, אוויר ומים. לכל אחד מיסודות אלה יש מישור, וכאמור, יש מישורים כמו קרח, שהוא קומבנציה של האויר והמים.

חוץ מקבוצות אלה יש קבוצה של מישורים, שנוצרו על בסיס תשעה הסוגים העיקריים של נטיות מצפון, או נתוני אופי, כשכל מישור מתבטאת הנטייה שלו בפני השטח ויצורים החיים בו. למשל, המישור בו יש נטייה לסדר ולחוק מצד אחד, ולרוע מצד שני (המצפון נקבע ע"פ שתי קטיגוריות אלה), הוא המישור של תשעה מדורי הגיהנום.

המישור האחרון הוא מישור אחד המקשר בין כל שאר המישורים, ומשלים את התמונה (קיימים תרשימים המתארים את מבנה המישורים). זהו איפוא מבנה היקום הפנטסטי. אך מה זה נוגע לנושא האלים???

לכל אל יש המצפון שלו, התכונות והמאפיינים השונים שלו. לפי זה יוצר לו האל את מישונו ואיזור השליטה שלו, ומנסה אף להרחיבו. למשל, האל הסיני, 'שאנג טי' הוא רודף חוק בכל מחיר לטוב ולרע. לכן הוא קבע את מישונו במישור המתאים הנקרא 'נירוונה', בו הוא שולט, וינסה להאציל את השפעת המישור הזה על שאר היקום. אבל כאן בא כלל כל יעבור ביקום הפנטסטי: האיזון בין כוחות החוק לטהו ובין כוחות הרוע לכוחות הטוב חייב להשמר. באיזון העדין הזה ממלאים האלים תפקיד חשוב.

נשאלת השאלה: מדוע כה חשוב תפקידם של האלים באיזון? לשם כך צריך להכיר את האלים טוב יותר. לשם כך צריך לדעת מהו אל, ומהם רצונותיו.

אל הוא בראש ובראשונה יצור בן-אלמות. זה עושה את האלים ליצורים חסרי דאגות, מלאי שלוה, ולא נוטים לקחת סיכונים ואתגרים. הם חיים את הרגע, ואוהבים את התענוגות הקטנות. הכל אצלם הולך מאוד מאוד לאט.

ביקום, ששורר בו איזון כזה עדין, חשוב, שהיצורים השליטים בו יהיו בעלי אופי כמו של האלים, שאף פעם אינם ממהרים להשתלט על היקום, תמיד יש להם זמן. הם יחשבו כל צעד, ולבסוף יגיעו למסקנה, שלא כדאי להם לקחת את הסיכון ולנסות להשתלט על היקום. כשכבר יש מאבק בין האלים, ההכרעה היא כד"כ לטובת האלים הטובים, שהם חזקים יותר, והם כד"כ אינם רוצים בשלטון מלא ביקום.

אך זה לא מה, שמחזיק את האיזון. קיים כאן גורם משמעותי יותר. יש אלים (כד"כ החזקים ביותר) ויצורים אחרים, שהמצפון שלהם אינו נוטה לכוון אחד יותר מלכוון אחר, וכל השאיפות שלהם בחיים הן לשמור על האיזון. לכן, כשצד אחד במאבק התמידי נהיה עדיף, הם מצטרפים אל החלש ומאזנים את הכוחות.

לסיכום מעמדם של האלים: האלים מפוזרים במישורים השונים (כד"כ לא במישורים הפנימיים), כל אחד במישור המתאים לתכונותיו. האלים משחקים גם את התפקיד המרכזי באיזון הנצחי השורר ביקום. לאחר שהגדרנו את מעמד האלים ביקום, הבה נבחן את ההירארכיה הפנימית ואת סוגי האלים השונים. האלים במשחק נחלקים בכמה סוגי חלוקות.

הסוג הראשון מגדיר את כוחם ורמת השפעתם של האלים, והיא חלוקה לשלוש רמות: האלים החזקים יותר, האלים הפחות חזקים, והאלים החלשים ביותר. או כאנגלית: "GREATER GODS", "LESSER GODS" ו-"DEMI GODS". חלוקה זו מהווה לא רק תואר רשמי לאל, אלא נותנת לאל גם כוחות המאפיינים כל רמה.

הסוג השני הוא המקור ממנו באו האלים, כלומר המיתולוגיות השונות, שלכל אחת מהן יש חלוקה משלה, שתפורט אח"כ. חוץ מהמיתולוגיות יש קבוצה נוספת של אלים, שהם לא של בני אדם. בקבוצה זו אין החלוקה והאיזון, המאפיינים את הקבוצות המיתולוגיות (כמובן, שאפשר להמציא קבוצות אלים נוספות כיד הדמיון הטובה).

סוג החלוקה השלישי מאפין יותר כל מיתולוגיה בנפרד. קודם כל, לכל מיתולוגיה יש האל הראשי ובד"כ החזק ביותר שלה, לדוגמא, במיתולוגיה היוונית-זאוס ובמיתולוגיה הנורדית-אודין. לכל אל בכל מיתולוגיה יש שליטה על תחום מסוים. ניקח, למשל, את המיתולוגיה הנורדית. אודין הוא שליט האלים, בלדר הוא אל היופי, פריגה, אשת אודין, היא אלת האטמוספירה, הל היא אלת המוות וכו'. לכל אל לפי אופיו יש איפוא שליטה על תחום מסוים בחיים. אם תפקידו חשוב, יהיה זה אל חזק (למשל אלי מוות הם תמיד חזקים), ואם זה תפקיד שולי, הוא יהיה חלש יחסית (כמו אידון אלת האביב ונעורים).

זוהי איפוא ההירארכיה, השוררת בין האלים. אך הירארכיה זו אינה נשמרת תמיד. יש לעיתים אלים, הנאבקים על שליטה באותו תחום. כמו, למשל, פאן ואפולו, הנאבקים על השליטה כמוסיקה ובאומנויות אחרות. בין האלים קיימים כל הזמן תככים ומריבות.

עד עתה עסקנו בתיאור היקום כמשחק, ובמקומם ותפקידם של האלים ביקום זה, אך לא עסקנו ביחסם של האלים אל האדם הפשוט, שבו נכללות בד"כ גם הדמויות, המשוחקות כמשחק. האלים הם השליטים על היקום. נשאלת השאלה מהי מידת התערבותם בנעשה ביקום ובמעשיהם של בני התמותה.

אורך חייהם של בני התמותה הוא, כמובן, מוגבל. לכן חייהם מתנהלים במהירות עם שנויים רבים ותהפוכות, הדחוסות בתקופות זמן קצרות. לעומת זאת, ראינו כבר, שחייהם של האלים מתנהלים על מי מנוחות. מכאן ניתן להסיק, שהתערבותם של האלים בנעשה סביבם היא מוגבלת. ערך חיי בני תמותה אינו גדול בעיניהם, כי הם חזו במות מליונים מהם. אך בני התמותה אינם אותו הדבר בשביל האלים (אומרים, שגם הם היו פעם בני תמותה). לכל אל, דבר ראשון, יש חובה כלשהי לקהל מאמיניו, המוכן לעשות הכל למענו. ובתוך קהל המאמינים הוא מחשיב יותר את הכהנים והנזירים. מכיניהם, הקשר שלו נהיה יותר ויותר ישיר, ככל שהדרגה של איש הדת גבוהה יותר. בנוסף לכך, יש קשר יום יומי (לא ישיר) בין כל איש דת לאל. קשר זה מושג באמצעות מדיטציה, ותפקיד הקשר לתת לאדם את כוחותיו המיוחדים מהאל שלו.

יש שלושה סוגים עקריים של אנשי דת. הראשון הוא של כהנים או רופאי אליל רגילים, שמקבלים קסמים מהאל שלהם (בעיקר קסמי ריפוי). הסוג השני הוא של 'כהני טבע', כהנים שיש להם קסמים, שעוסקים בעיקר בטבע, אך גם בריפוי. הם חיים מהטבע ושואפים לשמור עליו. תפקידם גם לשמור על האיזון הכללי. הסוג השלישי של אנשי דת הוא הנזירים, מתבודדים תמהוניים (מעין פקירים), שחיים בצנעה, ושואפים להביא את עצמם לשליטה מוחלטת בגופם ובתנועותיהם. הם גם שואבים כוחות מהאל באמצעות מדיטציה.

כל אנשי הדת תורמים כד"כ את רכושם לכנסיה. לכל איש דת של כל אל יש הגבלות ויתרונות, הנובעים מסוגו ותכונותיו של האל אותו הם עובדים. לכל אל יש סוג המאמינים שלו, ועליהם לקיים מנהגים שונים, למשל, הכהנים של אלת הטבע 'קי' חייבים להיות 'כהני טבע', כהניה של אפרודיטה חייבים להיות נשים יפות, וחייבות להשאר בתולות כל חייהן.

רמת התערבותו של אל בנעשה נקבעת ע"י גורמים נוספים. אל חזק ורב עצמה יתערב פחות בנעשה 'למטה'. לאל "חלש", שחשוב לו לשמור על מעמדו, יהיה חשוב להתערב יותר בנעשה בעולמם של בני התמותה. רמת ההתערבות נקבעת גם על פי כמות קהל המאמינים. כשלאל יש מעט מאמינים, הוא יתן יחס מיוחד לכל מאמין.

לסיכום, האלים חיים במעין ציר זמן משלהם, שחולף הרבה יותר לאט. לכן הם מנותקים למדי משאר היקום, אך עם זאת דואגים לשמור על קשר רציף עם מאמינים.

כדי לסיים אסגור את המעגלים, שנפתחו בתחילת החיבור, ע"י הסקת מסקנות: את החיבור פתחתי בהגדרה כללית של המשחק, שם כתבתי, שהוא מתבסס על המצאותו של גורל. מהגורל הזה נובע ההבדל העקרי בין המשחק לבין המציאות שלנו בנושא האלים. האלים במשחק אינם קובעים את הנעשה ביקום. הם רק כלים נוספים, אמנם חשובים, אך עדין בגדר כלים, בידיו של הגורל. במציאות שלנו אין הבחנה מדויקת בין הגורל לבין האלים. בעצם, כל מאמין חושב, שהאל שלו הוא הגורל, וזה, כנראה, מפני שאין לנו קשר עם האלים בעולמינו (שאו לי כלל לא קיימים). זה מפני שעולמינו, בניגוד לעולם במשחק, אינו פרי דמיוננו, לכן לא הכל ברור בו ולכן הדת בו היא לא דבר שריר וקיים. הוא נעלם ומתחדש עם השנים; זאת בניגוד למשחק בו הכל ברור.

תמצית ההבדל בין עולמנו לבין העולם של המשחק הוא, שבעולמנו אנו מגלים דברים הקשורים למהותו ולמה שקיים בו. ובעולם ההוא אנו ממציאים דברים. מהבדל זה נובע גם השוני בין האלים של שני העולמות.

אמונות תפלות

כמעט כל אדם יודע אמונה תפלה מהי. יש אנשים, שמאמינים בכמה אמונות תפלות, ויש אנשים, שאינם מאמינים באמונה תפלה כלשהי. בהמשך החיבור אנסה לבדוק מעט יותר לעומק את נושא האמונות התפלות ע"י הגדרתו ותיאור מאפייניו והשלכותיו על חיינו כבני-אדם.

כדי להבין מהי אמונה תפלה, אגדיר תחילה מהי בכלל אמונה. אמונה היא השקפת עולם של אדם, או של קבוצת אנשים, והיא משפיעה על דרך חיינו והתנהגותו של אותו אדם, שדוגל בה. עתה נשאלת השאלה מהי אמונה תפלה, לעומת אמונה בכלל... אמונה תפלה כוללת דרכי התנהגות ודברים, שאנשים מאמינים, שיכולים להשפיע על חיהם, מזלם וגורלם, לטובה או לרעה.

כדי להבין טוב יותר מהי אמונה תפלה וכדי להבין את השלכותיה אבדוק את מקורה של תופעה זו.

האמונה התפלה קיימת עוד מימי קדם (אין יודעים את התקופה המדוייקת והמקום, שבו היא החלה, מה שמראה על התפתחותה הטבעית), כנראה, היא התפתחה במקביל להתפתחות הדת (אולי הם שני זרמים, שהתפצלו מדבר אחד), ואכן בולטים מאד יחסי הגומלין ביניהם. ניתן לראות, שמקורן של אמונות תפלות רבות הוא בסמלים ומאפיינים דתיים שונים. למשל, המספר שלש-עשרה ידוע כמספר האהוב על מכשפות (גם תופעת המכשפות צמחה באותה תקופה וגם לה יש השפעה רבה על האמונות התפלות). בנוסף לכך, ב"סעודה האחרונה", אותה קיים ישו, היו שלושה - עשר משתתפים, שאחד מהם היה כוגד. זה גרם לאמונה, שהמספר שלוש עשרה הוא מספר, שמביא מזל רע.

כאמור, האמונה התפלה התפתחה בצורה טבעית, ביחד ובהשפעת אמונות אחרות, כמו הדתות. אנסה להבהיר מה היו הגורמים לתחילת התפתחותה דווקא באותה תקופה... במהלך השנים התגלה האדם כיצור, שזקוק לתיאוריות, שיסבירו לו את מהות החיים, מהות היקום ועוד. שאלות, שבלתי אפשרי לענות עליהן, אבל קשה ליצורים אינטליגנטים להתעלם מהן. מכיוון שהמדע ותורות ההיגיון השונות לא היו מפותחים באותה תקופה, והאמצעים להסברת תופעות שונות היו מעטים, המציא לעצמו האדם הסברים, שיניחו את דעתו. הסברים אלה פעמים רבות נראים לנו משונים וזאת מפני שחלק מהתופעות, שהם באו להסביר, כמו מחלות למשל, הן תופעות, שאנו כיום יודעים להסביר תוך ביסוס טענותינו במציאות. אבל חלק מהאמונות התפלות וגם האמונה הדתית מסבירים פעמים רבות גם תופעות, שאיננו יודעים להסביר. לכן עדין יש מקום בימינו לאותן אמונות, או לאמונות חדשות, שמתאימות לרוח תקופתינו.

האמונות התפלות צמחו בהשפעתם של גורמים שונים ועד היום יש לנו או לחלקינו צורך, אם גם פחות, באותן אמונות. עתה אנסה לראות כיצד משפיע קיומן של האמונות התפלות על תחומי החיים השונים של האדם.

העובדה, שקיים קשר הדוק בין הדת לאמונות תפלות, גרמה לכך, שתהינה לשתייהן השפעות דומות על חיינו ותהיה אליהן התייחסות דומה. בעת העתיקה ובימי הביניים לקחו בני-אדם את האמונות התפלות בשיא הרצינות, דבר שהשפיע מאד על אורח החיים של בני-האדם. באותן תקופות אנשים הקפידו, למשל, לזרוע שיבולים בזמן ירח מלא כדי לקבל יכול טוב, דבר שהשפיע על סדור העבודה שלהם. אמונות תפלות קטנות, כמו אמונות, שאומרות, שלא כדאי לעבור מתחת לסולם, או לא כדאי לשבור ראי, השפיעו על התנהגותו היום יומית וסדרי העדיפויות של האדם השפעה, שלעיתים היתה השפעה מכרעת.

בנוסף לרצינות, שיחסו אנשים בתקופות אלה לאמונות התפלות, הן השפיעו על האנושות בכמה תחומים חשובים מאוד: התחום הראשון, שנכרו בו אותותיהן של אמונות תפלות, הוא תחום האומנות - פסלים, ציורים ויצירות אומנות רבות אחרות נעשו ונכתבו בהשפעת אמונות תפלות. תופעה זו היתה קיימת בעיקר בעבר, אך נותנת את אותותיה גם היום. תכשיטים וסמלים רבים מזהים כאמצעי, שנועד להביא מזל טוב, או למנוע אסונות. למשל, סמל ה"חמסא" "נועד" להגן ממזל-רע ומשדים וסמל הפרסה הוא סמל, ש"מביא" מזל טוב. גם על תחום הבנין והארכיטקטורה יש השפעה של אמונות תפלות. עד היום ניתן לראות בכפרים ערביים בארץ בתים צבועים בכחול, דבר שנועד נגד "עין-הרע".

התחום השני, שהושפע מהאמונות התפלות, הוא המדע. האמונות התפלות והדת נחשבו מאז ומעולם לאויב הגדול של המדע. זאת אולי, מפני ששניהם באו להסביר ולהתמודד עם אותן שאלות כל אחד בדרך שונה. גם האמונות התפלות, כמו הדת, באו להסביר לאדם תופעות והניחו את דעתו כמעט לגמרי, דבר שגרם להאטת קצב התפתחותו של המדע. במהלך ההיסטוריה אנו עדים למקרים רבים, בהם נהרגו מדענים בגלל אי ציותם לדת, או בגלל העובדה, שהם נחשבו, בקרב פשוטי העם, למכשפים. בנוסף לכך, היו אנשים רבים לאורך ההיסטוריה, שהתלכטו בין האפשרות של להשאר נאמנים לדת ולאמונות שונות ולבין ללכת ולעסוק במדע. בין השאר אנו יכולים למצוא ביטוי לכך ברבים משיריו של המשורר הלאומי של מדינת ישראל, ח. נ. ביאליק, שהעדיף (על פי כמה משיריו לפחות) את הדת על פני המדע וההשכלה. אך למרות המאבק העתיק הזה בין שתי שיטות מנוגדות אלה יש לציין, שלעיתים ואצל אנשים מסוימים יכולים התחומים של דת ואמונות תפלות ללכת ביחד עם המדע.

ראינו איפוא, שהאמונות התפלות תופסות מקום חשוב בחיינו, והתפתחותן היתה טבעית ובלתי נמנעת. כמו כן ראינו, שהן מושפעות מסוגי אמונות אחרות (בעיקר מהדתות השונות) וראינו גם, שהן משפיעות על לפחות שני תחומים חשובים מאוד בחיינו וגם על חיי היום-יום שלנו בכללותם. לאחר סקירה קצרה זו של מהות האמונה התפלה, ניתן לראות, שהיא נובעת מעצם קיומו והתפתחותו של המין האנושי. כמו כן ראינו, שהאמונה התפלה פעם תפסה תפקיד מרכזי מאוד בחיי האדם וחשיבותה קטנה עם השנים ועם התפתחות המדע. אך יחד עם זאת אפשר לראות, שעל פי התיזות, שמעלה החיבור, כל עוד האדם לא ימצא תשובה על כל שאלותיו הוא ימציא לעצמו תשובות. את אותן תשובות הוא ימציא גם באמצעות אותו כלי עתיק, שנקרא אמונה תפלה.

מיהו מנהיג טוב?

כדי לברר מיהו מנהיג טוב, יש לנתח את תופעת המנהיגות על כל מרכיביה. לשם כך אתן הגדרה למושג מנהיג, אותה אפתח בהמשך. מנהיג הוא, איפוא, יישות המחזיקה בסמכויות, הנוגעות בתחומי חיים מסויימים של הקבוצה המנהגת. עקב כוחו זה נושא המנהיג באחריות (או בחלק ממנה) של השימוש בכח זה לטוב ולרע.

בחיבור זה אבדוק לשם מה זקוקה קבוצה למנהיג, לאיזה מנהיג זקוקה כל חברה, כיצד הפך אותו אדם (או חיה) למנהיג, ומה זה גרם לו ולחברה. בדיקה מקיפה בנושאים אלה יכולה להביא להגדרה מורכבת למדי של המושג "מנהיג טוב".

בחברות רבות קמו מנהיגים באופן טבעי. נשאלת השאלה למה? כדי לענות על השאלה אתחיל בצורות הפרימיטיביות ביותר של הנהגה. הבכונים, למשל, הם חיות, שהאבולוציה הביאה אותם לחיות במסגרת שבטית. זה קרה מהסיבה הפשוטה, שזו הדרך היעילה ביותר בשביל חיות אלה להתקיים ולהתרבות. ביחד הם מטפלים ושומרים על הולדות, צדים יותר ביעילות ומגינים אחד על השני. אבל קבוצה כזו קשה לארגן, כי, אמנם, הם כולם מרגישים צורך לחיות יחד, אבל מצד שני לכל אחד יש רצונות משלו, לכן חלק צריכים לוותר. הצורה הטבעית ביותר להחליט מה לעשות במצב מסויים היא, שכל צד ינסה לכפות פתרון שלו על השאר (אלה אינסטינקטים טבעיים), כך קורה, שהבכון החזק והחכם ביותר מכניע את כולם בכח בד"כ, וכופה עליהם את הפתרון שלו. אבל מאבקים מתמשכים כאלה בעקבות כל צעד, שצריך השבט לעשות יחד, הם חסרי טעם, ורק יחלישו אותו. לשם כך התפתחה בצורה אבולוציונלית בשבטים אלה שיטה לקביעה מיהו זה, שיחליט בשביל כולם. הבכון החזק ביותר בזמן מסויים מחליט בשביל כולם ומהווה מנהיג. אבל מדי כמה זמן רשאי הבכון הבא אחריו בכוחו לקרוא תגר עליו כדי להדיחו. כך מתפתחת כשכט הירארכיה - לכל בכון מעמד על פי כוחו, והוא יכול לנסות לעלות מעמד. כך נערכים קרבות בין הבכונים בצורה מסודרת. לסיכום, בטבע ואצל בני-אדם במציאות מסויימת מתעורר צורך במנהיג, לשם כך מגיע לשלטון האדם (או החיה) החזק והמוכשר ביותר.

כל זה נכון לחברה שכטית פרימיטיבית, אך במשך השנים התפתחו חברות וגופים נוספים במציאות שונה לגמרי, וכך משתנה גם דמות המנהיג. אך בטרם אפרט על סוגי ההנהגה הנוספים, יש להוסיף גורם חשוב נוסף או יותר נכון אנסטינקט טבעי, המביא לתופעת המנהיג. אנסטינקט זה נקרא "תסמונת העדר". אינסטינקט זה האינסטינקט לעשות מה שההמון עושה, כלומר לעשות משהו לא מתוך מחשבה, אלא מהסיבה הפשוטה, שמישהו אחר עושה זאת. תופעה זו מתבטאת בצורה טובה בעדרים של בהמות. שם כל הבהמות הולכות, כשאחת מסויימת מתחילה ללכת (כשהיא מתחילה כמה מתחילות אחר-כך ואז כל השאר). זה גורם להוצרות המסגרת החברתית הראשונית. אנסטינקט זה התפתח בצורה אבולוציונית גם אצל בני-האדם ונשאר אצלם. לכן, כשאדם מבחין בהתקהלות או נהירה למקום מסויים, הוא גם יצטרף. בנוסף לכך יכולה עשיית פעולה מסויימת להיות קשה, או מפחידה, ועצם עשייתה מהווה פריצה של מחסום פסיכולוגי מסויים. לכן הראשון, שמבצע פעולה זו, הוא זה, שסוּחף אחריו את השאר. הם לומדים מהנסיון שלו. אם רואים, שכדאי לעשות את מה שהוא עשה, כולם הולכים אחריו. אותו האומץ, היכולת להתנסות במשהו ראשון ואותה פריצה של מחסום הן תכונות חשובות מאוד למנהיג בחברה של בני-אדם. דוגמא טובה לכך יש בתנ"ך - שם מסופר על אדם בשם נחשון, שעלה לגדולה בכך, שהוא הראשון, שהעז להכנס בפתח, שיצר ה' לבנ"י בים-סוף. אחריו הלכו כולם ללא פחד (ביציאת מצרים יש הרבה מן ההסחפות אחרי מנהיג בצורה של עדר).

כפי שנראה, ישנם סוגים רבים של מנהיגים, המתאימים כל אחד לקבוצת אנשים שונה. תחילה היו אלה מנהיגים במסגרת משפחתית שכטית. אך עם הזמן, בעיקר במסופוטמיה ומצרים, החלו אנשים רבים להתרכז ליד מקורות המים, וכך היו חייבות להוצר מסגרות גדולות יותר של אנשים. הלכו והתהוו עמים. היו שבטים, שהיו חזקים יותר משבטים אחרים, כך החלו שבטים אלה "לכלוע" שבטים קטנים יותר ולהטיל עליהם את מרותם. לאחר שהשתפרו תנאי החיים, והם לא היו תלויים יותר בכח הפיסי בלבד, החלו המנהיגים לחשוב יותר על התועלת האישית שלהם בשלטון, וכך הם החלו לנצל את כוחם כדי להעביר בירושה את השלטון. המנהיגות על העמים, שהתהוו, הפכה נחלתן של שושלות המלוכה.

כמובן, עם השנים, ככל שגדלה מודעתו העצמית של האדם, הוא החל לחשוב יותר על הנושא, איזה מנהיג הוא צריך, ומה הוא מצפה ממנו. כך התפתחו צורות הנהגה שונות בעמים שונים בהתאם לתנאים הגאוגרפיים, לאקלים ולהתפתחות. בכל משטר נדרשו מהמנהיג דברים מסויימים. במשטרים דמוקרטיים ולברליים, למשל, צריך המנהיג השפעה, כדי שיוכל לקבל את הלגיטימציה מהעם. את ההשפעה הוא יכול להשיג ע"י רכוש, שיש לו. אותו הוא מנצל לקשירת קשרים עם גופים בעלי השפעה, שההמון מזדהה אתם, ע"י כשרון לשכנע אנשים בצדקתו ובאמינותו וע"י הפגנת כשרון בפועל לגבי דברים, שנדרשים ממנהיג, כמו חזון ורעיונות לגבי פתוח המדינה ועוד. דבר נוסף, שיעזור לו, הוא הבעת דעה, הנתמכת ע"י רב, ואינה נפוצה בקרב האנשים האחרים השואפים להבחר. כמובן, ניתן לרכוש השפעה בדרכים לא כשרות של שוחד, הבטחות ללא כיסוי ועוד.

במשטרים טוטאליטרים לעומת זאת צריך קודם כל המנהיג הראשון, שהנהיג משטר זה להיות מנהיג כארזמטי, שידע מתי ואיך לסחוף את ההמון לכיוון, שכמה אליו בזמן מסויים, כדי לטול את רסן השלטון, לרכוש השפעה על כוחות הכפיה במדינה ואז לשלוט ע"י היכולת להבחין מהיכן יש סכנה לשלטון, כיצד לחסלה, כיצד להמשיך לסחוף את ההמון ועוד. לאחר שעלה השליט הראשון לשלטון וביסס אותו, המנהיג הבא, שיעלה לשלטון, יהיה זה, שרכש השפעה בשליטה של השלטון, ולעיתים קרובות זה, שהשליט הקודם רצה, שישלוט אחריו. אלה, בערך, סוגי המנהיגים הקיימים בעמים ובמדינות.

בנוסף למנהיגים אלה יש מנהיגי דת, שעולים לגדולה על-פי החוקים והכללים הנהוגים בדת. על-פי מידת אמונתם, חכמתם ועד כמה הם מוצאים חן בעיני כהני הדת הקודמים. במקרה זה של גופים דתיים יכול המנהיג לשוות יתר תוקף לפקודתו וכך לגבור בפעמים רבות על סמכות שליט מדינה ע"י כך שהוא נותן תוקף אלוהי לפקודתו: יש מדינות בהן השלטון הדתי מזוהה עם השלטון הרגיל (אירן החומייניסטית) שם עקב הקנאות הדתית, יש למנהיג השפעה עצומה.

כאמור, במסגרת דת השיטה לעלות לצמרת היא להיות נאמן בקנאות לה ולחוקיה. אבל נתן גם להפוך למנהיג דתי רוחני, ע"י ההיפך הגמור - סטיה קיצונית מדת קודמת והתחלה של דרך חדשה, כת חדשה, או זרם חדש בדת. הדוגמה הבולטת לכך בהסטוריה היא זו של ישו. ישו ניצל שפל ותקופת דיכאון בעם היהודי כדי לסחוף את ההמון לדרך חדשה, קלה יותר להתמודדות וככולה פחות למסגרת העתיקה והשמרנית של הדת הקודמת. זאת בנוסף לטענה, שיש מאחוריו גיבוי אלוהי, שעזב את המסגרת הקודמת, את הברית הישנה, ועבר לתמוך בישו, כברית החדשה, הביאו לישו השפעה גדלה והולכת. ודברים אלה, המושפעים בתסמונת העדר, רק הולכים ומתעצמים. כך הוא גם נעזר בשמועות על ניסים שונים ומשונים כדי להגדיל עוד יותר את הלגיטימציה שלו. מותו הלא רגיל נתן דחיפה לתלמידיו להמשיך ביתר שאת את מה שהתחיל, תוך שהם פונים לקהל גדול יותר לא רק של יהודים.

בצורה דומה נהגו מנהיגי האסלם, כשתרגמו מצוקה להנאות דתית. כיום זה משתלב עם השלטון של המדינה, כשקנאות זו מהווה כלי יעיל לדרישת השפעה בעת מצוקה.

אך לא תמיד נלווית אל הנהגה אותה התלהבות חסרת מעצורים. לאגודים מקצועיים, למשל, יש לעיתים נשיאים אשר עלו גם בגלל השפעה, אבל כדי ליצג ולשרת אנטרסים ענייניים מסויימים של קבוצה מסויימת. כאן יש מטרה מסויימת וצרה אותה רוצים להשיג. מדובר כאן על ועדי עובדים, ארגוני עובדים, ארגוני תעשינים ועוד. לעיתים גם מתארגנת קבוצת אנשים עם אנטרס משותף, כמו, למשל, אמנים, והם ממנים אדם, שאחראי לעינינם, במקרה זה ימונה אדם, שכישרונו והשכלתו קשורים לאותו ענין. במקרה של האומנים. למשל, זה יהיה משפטן, שאחראי על שמירה על זכויות היוצרים של האומנים.

עד כאן הבהרתי כיצד נעשים אנשים מנהיגים, ולמה זקוק אדם כדי להיות מנהיג ככל חברה. עתה אתייחס לכמה היבטים נוספים, הקשורים למנהיג עצמו, ואז אוכל לסכם, איזה אדם יכול להיות מנהיג טוב.

פעמים רבות בהסטוריה קרה, שמנהיגים סבלו קשה מאוד, נרצחו, עונו, או סתם חיו חיים מלאי דאגות ועבודה. להיות מנהיג בעל השפעה בת קיימא, זה דבר קשה, שלא כל אדם עומד בו. מכאן מתבקשת השאלה, למה אנשים רוצים להיות מנהיגים?

ראשית כל, מנהיגים רבים קבלו את תפקידם זה בירושה. ולא היו להם אפשרויות רבות. זה אכן פגם פעמים רבות בתפקידם, ורבים המלכים, שכלל לא הקדישו זמן לעצמם. בנוסף לכך, רמת חייהם של רב המנהיגים היא גבוהה מאוד, ולעיתים קרובות מנהיגים דיקטטוריים יכולים להרשות לעצמם כמעט כל תענוג, שנפשם חפצה בו. אין ספק, שזה חלום של כל אדם להנות ממיטב הנוחיות והעושר. אבל אל רצון זה נלווה גם רצון נוסף, שכל אדם חפץ בו במידת מה, והוא הרצון לפקד על אנשים, לנהל מבצעים וגופים עצומי מימדים, כל אדם שואף, שתהיה לו עצמה והשפעה מירבית על אחרים ועל העולם. אנשים, שאצלם רצון זה חזק, ויש להם כישורים טבעיים לכך, ינסו ותמיד ימצאו את הקבוצה שלהם, אותה הם ינהיגו. הביטוי "כישורים טבעיים" בו השתמשתי הוא תופעה לה כולנו עדים. בחברה של בני-אדם תמיד יש אנשים, שיש להם נטיה טבעית לדבר יותר, להיות מעורים יותר ולהגיד לאחרים מה לעשות. אדם, שיש לו כישורים לגרום לאחרים לעשות, מה שהוא רוצה מרצונם הם, הוא אדם בעל אותם "כישורים טבעיים". בדרך כלל, ביחד עם כישורים אלה בא לידי בטוי אצל אותם אנשים גם הרצון לשלוט. הם נהנים מכך, ולכן אופיים הוא גם שתלטני. החשיבות של אותו רצון לשלוט היא עצומה בעסקנו בנושא זה. כי זהו נתון הפתיחה העיקרי והבסיסי לקיומו של מנהיג טוב. אבל לפני-כן יש לבדוק את המשך התהליך של עליית מנהיג. מה קורה, לאחר שמתעורר הרצון להיות מנהיג?

אותו מנהיג פוטנציאלי צריך מקום וחברה כבר בילדותו בו הוא יוכל לבחון את כישוריו. ללמוד את הדינאמיקה הטבעית של הנהגה ולרכוש אותו "מגע קסם" כדיבור ובהתנהגות. זוהי קרקע ההתפתחות הבסיסית. בנוסף לכך, צריך המנהיג לרכוש ידע והשכלה רבים, שיעזרו לו בהנהגה על אותה קבוצה. הוא צריך לרכוש יתרון על החברה בתחום זה. בנוסף לכך, עליו להיות בכטיסו גם אדם מוכשר. רצוי, שיבוא מרקע כלכלי וחברתי מתאים. כסף וקשרים עם אנשים יכולים לעזור לו, אך עדיין לא יהפכו אותו למנהיג טוב. כדי להיות מנהיג טוב צריך האדם להתנסות ולהכיר היטב את בעיותיה, מאפיניה ומאוריה של הקבוצה, אותה הוא הולך להנהיג. לכן במקרים רבים צמחו המנהיגים הגדולים ביותר מתוך העם. דוגמא טובה לכך בארץ: דוד לוי. אדם, שאמנם לא רכש השכלה רבה, אבל כשרון טבעי והעובדה, שהוא שייך ומזוהה עם חלק דומינאנטי של העם, חלק, שנמצא במצוקה, הביאו אותו להיות אחת מהדמויות הדומינאנטיות וגם הנערצות בארץ.

אלמנט נוסף, שחשוב אצל מנהיג, הוא המאבק, ודרך המאבק שלו בבעיה. כשמנהיג נאבק בבעיה הדחופה ביותר של העם, ועושה זאת באמונה שלמה ובדרך נוגעת ללב העם הסוחפת את כולו וגורמת לעם להעיז, הוא הופך למנהיג גדול. כזה היה גנדי בהודו, וכזה היה מרטין לותר קינג. שניהם דוגמא למנהיגים, שספחו את עםם למאבק בדרך השלום, אי האלימות, בדרך מחוזה. לעומתם יש דוגמאות רבות יותר לתופעה ההפוכה, שבעזרתה קל יותר, והיא מדברת יותר לאדם במצוקה - הדרך של המאבק האלים. כאלה היו לנין, מוסליני וכמוכן היטלר, שהוא ללא שום ספק המנהיג, או האנטי-מנהיג הטוב ביותר, שידעה האנושות בתקופה האחרונה. כמוכן, קשה מאוד להסביר למה ואיך זה קרה, אבל דרך התנהגותו, הכאריזמה שלו, מעמדו והתקופה, בה הוא חי, תרמו רבות להפיכתו לשליט מוצק כזה ובלתי מעורער. הסבר נוסף לנהיה אחריו נעוץ בסוג המשטר. במשטר טוטאליטארי מושם דגש רב על פולחן האישיות, הטלת הפחד וסחיפת ההמון ע"י מציאת "שעיר לעזאזל". משטר דמוקראטי לעומת הטוטאליטארי פחות מבליט אנשים בודדים. מה שיכול להביא אותנו למסקנה, שמנהיג טוב לעמו (או לקבוצה עליה הוא שולט) הוא לאו דווקא מנהיג בעל השפעה רבה מאוד אלא דווקא אדם, שנתון לבקורת מתמידה מגופים אחרים, אשר כל הזמן פוקחים עליו עין. זה אולי נובע מבעיה, שמאפיינת את בני-האדם. בעיה הקרויה "שגעון גדלות". אדם, שנתונים בידו כח ועוצמה רבים כל-כך, יכול במידה מסויימת לאבד את קור רוחו, את ההגיון הפנימי שלו וגם את ערכי המוסר, עליהם גדל. כך יכול לקרות וקרה פעמים רבות, שאדם אחד הביא קטסטרופה על עם שלם (הדוגמא הטובה לכך היא זו של היטלר וזו של השליטים הקומוניסטים). מכאן אנו מסיקים על תכונה חשובה נוספת, המציינת מנהיג טוב, והיא אופי חזק ויציב, קור רוח, מוסר וערכים חזקים, והתעלות במצבי לחץ. אלה חשובים גם אצל מנהיגים שיש עליהם יותר פיקוח, וזאת מפני, שרצוי, שהפיקוח יהיה מינימאלי. זאת כדי שלמנהיג יהיה כושר תמרון, והוא יוכל "להזיז דברים", לישר הדורים ולתקן שחיתויות במערכת השלטון. המנהיג האידיאלי הוא איפוא אדם חכם מאוד, רגיש לחברה, אך עם זאת קר רוח, אדם חזק פיסית ובעיקר נפשית, אדם, שיודע להתבטא בכתב ובעל-פה, אדם כאריזמטי, אדם שגדל מתוך העם ועוד. אבל מאחר שלבני-האדם מעצם טבעם יש כמה חסרונות, שתמיד ישארו, אסור שאף קבוצה של אנשים תשים את כל גורלה בכפו של אדם אחד ובודד. אמנם, שליטה של אדם אחד היא יעילה יותר מבחינה טכנית. אבל במציאות, הקיימת אצל בני-האדם, מנהיג צריך גם להיות אדם הנתמך ע"י אחרים, אדם, שיש לו במי להתייעץ, ואדם, ששלטונו לא מובטח לעד בכל מחיר, אלא צריך להוכיח את עצמו כל פעם מחדש. תנאים אלה, שהם בעצם תנאים המצביעים על חולשה, הן תכונות המחזקות בסופו של דבר מנהיג מבחינת התועלת שהוא מביא לעם, ביחוד בזמנים מודרניים כמו שלנו, בהם לא יכול אדם להבין כל מה שצריך בכל תחומי החיים, והוא צריך לסמוך על שיפוטם של אחרים, לשם כך צריך גם המנהיג את האנשים הנכונים סביבו, ולכן רבים במהלך ההיסטוריה טענו, שהעם והמצב הם, שיוצרים את המנהיג ולא להיפך. זוהי השקפה מיוחדת וחשובה, המצביעה על כך, שעם שיש לו הנהגה בריאה, הוא עם בריא, והראשון נובע מהשני.

מולדת מהי

"במקום שטוב לי, שם מולדתי." (מדברי רומאי אנונימי). האם משפט זה נכון? אם כן לגבי מי? על שאלות אלה אנסה לענות בחיבור, ע"י הצגת הנושא בצורה כללית. בסוף אנסה להגיע למסקנה המביעה את דעתי האישית על משפט זה.

כדי לגשת לנושא אגדיר תחילה מהי מולדת... אין הגדרה מדוייקת למושג זה, והוא תלוי יותר בהרגשתו של האדם. המולדת היא המדינה, בה מרגיש האדם הרגשה, שאינו מרגיש באף מקום אחר בעולם. כמולדת האדם מרגיש בבית.

כד"כ המולדת של בני האדם היא המקום, בו הם נולדו וחיו את רוב חייהם. במדינה זו הם מכירים את השפה, חיים את אורח החיים הנהוג במקום, מתלבשים באותה צורה ועוד. איטלקי, שנולד בכפר נידח במרכז איטליה, לא יצא כמעט מהאיזור שלו, כי שם נמצאים כל חייו וכל היקר לו. במדינה אחרת הוא יהיה חסר אונים ולא ידע להסתדר. אבל אף על פי שבן-אדם, שחי במקום מסויים תקופה ארוכה, כד"כ לא יעבור למקום אחר, יש יוצאים מן הכלל.

היוצא מן הכלל הראשון הוא מקרה של אנשים השייכים לדת ולעם מסוימים, ונולדו במדינה אחרת מסיבות שונות: מצב כלכלי, מצב בטחוני ועוד. חלק מאנשים אלה יכול 'להתקשר' למדינה בה הוא אזרח. אבל חלק ירגיש, שהוא נמצא במקום רק זמנית, וליבו נמצא במולדתו האמיתית המולדת של עמו. לשתי הגישות השונות מספר סיבות: הצורה בה חינכו את האדם, משפיעה על העדפותיו, אם הוא חונך ברוח המדינה בה הוא חי, כנראה הוא ירגיש בה את מולדתו. אבל קיים סיכוי, שאם הוא חונך לאהבת מולדתו הרחוקה, אז בליבו הוא ישאף להיות שם. גם במצב כזה המולדת הרחוקה אינה מולדתו באופן מלא - כי השפה והתרבות בה הוא נמצא ורגיל אליה, יהיו עדיין שונים.

סיבה נוספת להרגשה, שהמולדת היא הארץ של העם המקורי של האדם, היא, כשיש מצב, שלא טוב לאותו אדם בארץ בה הוא נמצא. כמצב כזה הוא יזכור, שהוא זר במדינה זו וזה לא מקומו. במצב כזה יתכן, שהוא יהגר לארצו המקורית, שתהפך תוך כמה שנים למולדתו היחידה. אך יתכן, שהוא יהגר מארץ לארץ כל חייו, ואז המקום בו הוא יחיה אף פעם לא יהיה מולדתו. לדוגמא, עם ישראל בגולה תמיד זכר ואהב את ארץ ישראל, והיהודים חשבו על ישראל עוד יותר, כשהיה רע להם. אבל מכאן ועד לעלות ארצה עוד רחוקה היתה הדרך, וזאת מפני שישראל אז היתה לא מיושבת.

זה היה איפוא היוצא מן הכלל הראשון - של אנשים שיש להם מולדת שורשית רחוקה, שהיא מולדתו של עמם. היוצא מן הכלל השני הוא אנשים, שעברו ממולדתם המקורית למקום אחר, שבו הם קבעו את מולדתם.

הדוגמא הטובה ביותר למצב כזה היא ארה"ב. למדינה זו יש אופי של מדינת הגירה, והיא קולטת כל אדם, שאינו מסתדר בארצו ורוצה לנסות את מזלו 'בארץ האפשרויות הכלתיות מוגבלות'. לפני מלחמת-העולם-השנייה, לדוגמא, זרם עצום של מהגרים נכנס לארה"ב ממדינות קטנות שטח, שהצפיפות בהן היתה גבוהה, ולכן המצב הכלכלי שלהן הדרדר. ההגירה ממדינות כמו יפן ואטליה היתה חשובה מאוד למדינות אלה. כיום, ניתן לראות רבים ממהגרים אלה בארה"ב, והם בשום אופן לא יחזרו לארצם, כי בארה"ב הם מרגישים הרבה יותר נוח והרבה יותר טוב. אנשים מסוג זה, שעזבו את מולדתם השורשית וקבעו את מולדתם במקום אחר, הם אנשים, שחסרים את האידיליאל של הפטריוטיות, ולא חונכו מספיק לאהבת ארצם. אנשים כאלה למדו ללכת למקום, שטוב לחיות בו.

אם נעבור מחדש על החיבור, וננסה לראות, מה גורם לכן-אדם לבחור במולדת מסוימת ולא באחרת, ולהיות נאמן למולדת אחת כל חייו, נוכל לראות, שזה נובע מהגורמים הבאים. הראשון החינוך של האדם, השני אופיו של האדם והשלישי החיים ורמת החיים לה הוא זוכה בכל מדינה. שני הגורמים הראשונים גורמים לכך, שבכל מדינה תמיד ישארו אנשים, והגורם השלישי מביא למגמות כלליות של אנשים, שקובעים את מקומם במולדת מסוימת. מכאן אנו מקבלים שתי קבוצות עקריות של אנשים: אנשים חומרניים, שילכו למקום שטוב להם בו, מבחינה חומרית, ואנשים רוחניים יותר, שיקבעו את מקומם במקום הקרוב לנפשם ולרוחם. הסוג השני של אנשים הוא הסוג של הפטריוטים האמיתיים.

לאחר שהגדרתי מהי מולדת לגבי כל סוג של אדם, אבדוק עבור אילו סוגים של בני אדם נכון המשפט: "במקום שטוב לי שם מולדתי...". אם נסתכל על סוגי האנשים ומולדתם, נוכל לראות, שכל אדם מנסה לקבוע את מולדתו במקום, שטוב לו-יש אנשים, שעושים זאת במקום שטוב להם מבחינה רגשית ורוחנית, כי זה מה שחשוב להם, ויש, שקובעים את מולדתם במקום בו יוכלו לחיות חיים קלים מלאי מותרות.

לסיכום, האדם תמיד יעשה את המעשה, שהוא יהיה הכי שלם איתו ויגרום לחייו להתנהל בצורה בה הוא רוצה. לכן המשפט: "במקום שטוב לי, שם מולדתי" בהחלט משקף את דעתם של רוב בני אדם, כשמניעים לבחירת המולדת אצל כל אדם הם שונים. מכאן ניתן גם להסיק, שכל עוד אדם לא נמצא במקום, שהוא קרוב לאופיה של המולדת האידאלית שלו, לא יהיה לו טוב.

מעמד האשה

אצל בני אדם, כמו אצל רב האורגניזמים המפותחים, יש מין נקבי ומין זכרי. בכל אורגניזמים התפקיד המיועד לכל מין הוא שונה, ולכן גם תכונותיו הטבעיות שונות.

כשאנו בוחנים מיני עופות שונים ויונקים רבים, אנו רואים, שהזכר הוא החזק יותר, והיפה יותר. תפקידו לחזר אחר הנקבה, ולהרשימה בכוחו ויופיו. הנקבה היא כמובן זו, שהביאה את הצאצאים לעולם ומגדלת אותם עם או בלי עזרה מהזכר. האריה, למשל, חזק יותר ומרשים יותר מהלביאה.

ניתן לראות, שכבר אצל חיות רבות מתפתחת בין המינים מערכת יחסים מרכבת ביותר. מצד אחד, הזכר הוא היפה והחזק, ולכן דומיננטי, אבל מצד שני, לנקבה עליונות בכך, שהיא זו, שכוחרת את בן-זוגה, והיא מטפלת בצאצאים.

אצל בני-אדם השתנתה מעט מערכת יחסים זו, והיא גם משתנה בעצם ימים אלה. אך תחילה אבדוק מהו השוני הביולוגי בין בני האדם לכנות חווה. ... מימדי הגוף של הזכרים גדולים יותר משל הנקבות. לגבר הממוצע יש יותר כח פיסי מאשר לאשה הממוצעת (ריכוז כדוריות הדם האדומות של הגברים בדם הוא גבוה פי אחד ורבע משל הנשים), הגבר שעיר יותר, ולכל אחד מהמינים יש, כמובן, מערכת מינית והורמונאלית שונה. חשוב להדגיש, שאין כל הבדל ביולוגי באנטיליגנציה בין שני המינים.

ההבדלים הביולוגיים בין המינים אצל בני-האדם דומים לחיות. מכאן ניתן להסיק, שהגבר הוא שעיר יותר, מפני שהוא צריך להיות יפה ומרשים יותר במטרה לחזר אחר האשה. אבל כאן חל שינוי אצל בן-האדם, השונה משאר החיות. אמנם נהוג בד"כ גם אצל בני-האדם, שהזכר מחזר אחרי הנקבה, אבל אצל בני-האדם קיים האלמנט, שבו האשה מפתה את הגבר והיא נחשבת אצל בני האדם למין היפה.

שינוי זה כבר קשור להתפתחות השכלית של האדם... מאחר והגבר הוא החזק, חיפשו נשים רבות דרך להתמודד עם הגבר. מאחר וההחלטה אם ללכת עם גבר מסויים ניטלה מידיהן של הנשים, הן החלו לנסות לשחק ברגשות הגברים. ע"י עזרים כמו כושם ואיפור התגברו הנשים על חוסר בקישוטים טבעיים אותם יש לגבר.

עד כה הבאתי תהליך אבולוציוני ואת השפעתו על מערכת היחסים בין המינים. עתה אכתוב בהסתמך על התפתחותו האנטלקטואלית של האדם, שהיא הגורם היחיד כמעט, שהשפיע על השינוי ביחסים בין המינים במהלך אלפי השנים האחרונות, והביא לשאיפה הקיימת לשוויון בין המינים.

כאמור, בעקבות עובדות ביולוגיות החל המין האנושי להתפתח ברכ המקומות, כך שהגבר היה דומיננטי בהרבה מהאשה. עם זאת ניתן לומר, שיתכן, שזה היה רק מקרה, שנבע מסיטואציה מסויימת. לראיה, ניתן לראות קהילות מבודדות של אינדיאנים באמזונס, בהן האשה היא הדומיננטית. הנשים הן הציידות והן שכופות את רצונן על הגברים. אך מקרים כאלה הם יוצאי דופן, וברכ העולם מעמד האשה נמוך ממעמד הגבר. ניתן לראות, שעליונות זו של הגבר טבועה באדם כבר משחר ההסטוריה. בסיפורי הבריאה השונים האשה נוצרת, כדי לשרת את האדם, וכבר מיוחסות לה תכונות של פיתוי. בהמשך סיפורי התנך, למשל, אין הרכה אזכור לנשים, והן בד"כ פחות דומיננטיות מהגברים בעיצוב ההסטוריה. עם זאת קיימות גם בתנ"ך דמויות בעלות כח רב כמו מלכת שבא, והשופטת דבורה. במיתולוגיות השונות יש לנשים מקום יותר מרכזי, מחצית מהאלים הם נשים, אך יחד עם זאת עליונותו של הגבר עדין בולטת לעין.

עליונות זו גם באה לידי ביטוי במנהגים שונים של עמים שונים. חלק ממנהיגים אלה מהווים חוקים דתיים נוקשים, מה שמקשה על השאיפה לשוויון, כל עוד מעמד הדת הוא חזק. במיוחד חזקים המנהגים המפלים בדת האסלם וגם ביהדות. אך עם זאת ביהדות יש זרמים ריפורמיים, ובאסלם אין. לפני שאדבר על הריפורמות אתן דוגמא לכמה מנהגים מפלים. לפי האסלם מותר לגבר לשאת עד ארבע נשים. בנוסף לכך, כדי להתחתן צריך לשלם נדוניה לאבי הכלה, מה שנותן לה מעמד של רכוש. בנוסף לכך, מותר לאשה להתגרש מבעלה רק בתנאים משפילים ביותר, כשניטלות ממנה זכויות בסיסיות ביותר. במצב כזה היא תחזור לחסות אביה או אחיה, ומחירה לשם נישואין ירד. בנוסף לכך, חייבות נשים גם לכסות את פניהן בערלה לשם צניעות. כמובן, שנשים בחברות כאלה אינן רוכשות השכלה, אלא רק לומדות לנהל משק בית ולגדל ילדים.

ניתן לראות, שמנהגים אלה הם תערובת, שנוצרה מאורח חיים, שהתפתח עד שהפך בחלקו למנהגים דתיים. ניתן לראות אפוא, שהמצב החברתי השפיע על הדת. כך קורה היום, שלאט לאט תהליכים חברתיים לשוויון בין המינים משפיעים על הדת, ונוצרים זרמים חדשים, זרמים ריפורמיים.

כשעוסקים בשאלה, האם אפשרי שוויון עקרוני בין המינים, צריך לבחון בראש ובראשונה את הדת, הנחשבת לנוקשה ביותר. לעומת הדת הקאתולית, האוסרת גירושין והפללות, קמו כנסיות אחרות, שבהן מותר לעשות את שני הדברים. גם ביהדות (במיוחד בארה"ב) קם זרם ריפורמי חזק, שהחידוש העיקרי בו הוא מעמדה השווה של אשה בתפילה, עליה לתורה וכו'. קיומם של זרמים רפורמים אלה והתחזקותם, וקיומו של האתאיזם, מצביע על כך, ששוויון בין המינים הוא בהחלט בהישג יד. כדי לבדוק עד כמה קרובים אנו לשוויון זה, אנתח את השינוי, שחל עד כה.

כמובן, שכדומה לרוב התהליכים בעידן המודרני החל גם התהליך של עליית מעמד האישה. עם תקופת הרנסאנס. כלומר, מאז שהאדם החל שוב לחשוב, ולבצע מהפיכות באורח חייו, באורח חשיבתו וברמת החיים שלו. כמובן שזרם ההשכלה תפס בעיקר גברים, ועד המאה ה-20 לגברים יש בלעדיות כמעט מוחלטת לכל המהפכות וכל התגליות וההמצאות, אבל גם הנשים נסחפו יחד עם זרם זה. זה התבטא תחילה בכך, שנשים מהמעמד הגבוה היו משוחררות מעבודות הבית, וכך החלה כל אשה לקבל חינוך להיות 'ליידי'. חינוך שכלל נימוסים, ריקודים וחינוך מוסיקלי. המוסיקה והצורך בקול הנשי הם אחד מהגורמים המרכזיים לעליית מעמד האשה, וכך קרה, שעם צמיחת זרם ההשכלה, ואיתו האתאיזם יחד עם כל מנהגי הדת, החלו גם המנהגים המפלים בין המינים להיות פחות ופחות דומיננטים, וזה התפתח לא רק בתהליך שקט וטבעי. נשים רבות החלו להלחם למען השוויון. החלו לקום ארגונים שונים להגנת זכויות האשה (כמו ויצ"ו ונעמת בארץ). דחיפה גדולה קבלה התנועה הפמיניסטית עם תחילת המאה ה-20, כשהחלו להתפתח האדיאולוגיות המרקסיסטיות והאנרכיסטיות השואפות לשוויון. גם במשטרים דמוקראטיים הלך המאבק לשוויון והתעצם, בעקבות חופש הביטוי והשאיפה לשוויון הזדמנויות. כך קרה, שהחלו לתת זכות הצבעה גם לנשים (בארה"ב בשנות ה-70, בשוויץ רק בשנות ה-80!!!). משלב זה הוסר המחסום החוקי לשוויון האשה ברוב המדינות. אך עדין נשאר השלב הקשה, והממושך ביותר, והוא המחסום החברתי-תרבותי המונע שוויון מוחלט לנשים.

החינוך אותו מקבלים רב האנשים (בדרך-כלל בתת הכרתנו) מביא לכך, שעדין מצופה מהגבר, שיביא את הפרנסה ומהאשה, שתנהל את משק הבית. זה מתבטא גם בכמות הנשים, שמגיעות לתפקידים בחירים בפוליטיקה. זה נובע גם מחוסר רצון של נשים לעסוק בפוליטיקה וגם מאפליה.

אבל השאלה המרכזית בימים אלה היא: "האם יוכלו הנשים, לאחר שיפרץ גם המחסום התרבותי, להגיע לשוויון מוחלט?" הרי עדיין ישארו הכדלים כיוולוגים בין המינים. עדיין צבאות יעדיפו לשלוח גברים לקרב (בגלל יתרון פיסי ומפחד, שהאויבים יאנסו שכויות). מה שמפתיע הוא, שכנראה, אנו מתקדמים גם לקראת מחיקת מספר הבדלים פיסיים בין המינים. מומחים רבים טוענים, שתוך כמה עשרות שנים ישתוו הישגיהן של האתלטיות לאלה של האתלטים ולאחר מכן הנשים אף תעבורנה בהישגיהן את הגברים. טשטוש זה ההולך וגדל בחברה המודרנית מושפע גם מפלאי הטכנולוגיה. קיימים רבים, שמשנים את מינם, ובמספר מדינות נקבעו נישואים בין נשים ובין גברים כחוקיים. כך נוכל להגיע למצב (אולי גם עם התפתחות ההנדסה הגינטית) של שוויון הזדמנויות מלא גם בכל הקשור למינו של האדם.

יחד עם זאת, גברים רבים רואים בדאגה רבה את מאבקן של הנשים, והם טוענים, ששוויון לא יכול להתקיים בגלל נטיה טבעית של מאבק עם השונה. בעקבות זה מפחדים גברים רבים, שהמאבק הזה לשוויון יביא בסופו של דבר לאפלייתו לרעה של הגבר, וכבר קמו ארגונים להגנת זכויותיו של הגבר.

תמונת מצב זו על הבטיה השונים הבאתי בצורה כללית עד כה. להדגמת המאבק המודע והלא מודע בין שתי קבוצות שונות, וטשטוש מסויים, שחל בין קבוצות אלה בעידן המודרני. אבל חשוב מאוד, כשעוסקים בנושאים אלה, להסתכל גם על כל מקרה לגופו. לדוגמא, העובדה, שנשים אינן מתענינות ואינן מסתדרות היטב בפוליטיקה אינה נכונה לכל הנשים, וכמוכן, שמתבקשת כאן הדוגמא של גולדה מאיר. לכן למען נשים מוכשרות בפוליטיקה צריך ואפשר להסיר מחסומים תרבותיים, המפריעים להן לפתח את הקריירה שלהן. עם זאת, כשעוסקים בדיפלומטיה עם ארצות שמרניות יותר, יש לשים לב לנקודה הרגישה של מעמד האשה. רבים אומרים, שאם היו שולחים גבר במקום את גולדה מאיר לשאת ולתת עם המלך עבדאללה, יתכן שהוא לא היה מצטרף למלחמת העצמאות. טעות דומה עשו האמריקאים, כששלחו לעירק שגרירה, וכך קרה, שסאדם חוסיין לקח פחות ברצינות את האמריקאים, ולא יכול היה כאמצעות אשה לקיים אתם קשר הדוק.

האמריקאים, הרואים עצמם כחברה מודרנית, בה יש שוויון הזדמנויות, ראו רק טוב בכך, שיש להם שגרירה אשה, אבל במקרה זה היתה חשיבה זו צרת אופקים, והיא מהווה גורם מרכזי למלחמת המפרץ.

ניתן לראות איפוא שהשוויון בין המינים הוא דבר, שניתן להשיגו ככל התחומים עם התפתחות האדם, שינוי הרגלי חשיבה והתפתחות הטכנולוגיה. כמוכן שבתחומים מסויימים יש כבר שוויון, ובתחומים אחרים יקח זמן רב מאוד, עד שהוא יושג. לפיכך צריכים הפועלים לשוויון להיות סבלנים ולהאבק על כל נושא בנפרד. על ארגונים כמו נעמ"ת וויצ"ו להיות רגישים למנהגים ואורח חיים הקיימים במקומות שונים ובעדות שונות, ולנסות לשנות מנהגים אלה לאט לאט בתהליך מבוקר ע"י חינוך. אם לא יהיו ארגונים אלה זהירים, יכולות התוצאות להיות שליליות ביותר. זה יתבטא בגדילת מספרן של נשים מוכרות ע"י גברים, שלא יצליחו למצוא את מקומם ב"סדר-החדש" הזה בין המינים (תופעה זו אכן מתעצמת בשנים האחרונות). צריך גם להזהר אולי מכך, שעוד מאות שנים אולי, יתהפך הגלגל, והאישה תשלוט על הגבר. בנוסף לכך, אין להתעלם מהעובדה, ששוני מסויים בין המינים גם הוא חשוב, לכן צריך להזהר מהעלמות ייחודן של הנשים מהגברים ולהיפך. יש לזכור תמיד, ששוויון מוחלט בין המינים יביא לכיטול המינים. דבר שהוא בלתי אפשרי כרגע, ונסיון להגיע אליו רק יכול להזיק.

אנו צריכים לשאוף לכך, שהאשה המודרנית תהיה אשת קריירה, המודעת גם ליתרונותיה וחסרונותיה כאשה, והגבר לעומתה ימשיך למצוא את מקומו לצד האשה כשווה, אך גם כשונה.

מסלולים שונים למחוננים מגילאים 15-18.
יתרונות וחסרונות של המסלול בגימנסיה.

בכל מדינה יש מסגרות חינוך שונות. כיתות שלמות וגופים גדולים עוסקים בחינוך המיוחד, כשהמורים בכיתות כאלה מקבלים הכשרה מיוחדת. בנוסף לכך, קיימת המסגרת החינוכית הראשית, שנחלקת למגמות עיוניות ומקצועיות ברמות שונות. לעומת שתי מסגרות אלה קיימת גם מסגרת קטנה של תלמידים, המוגדרים כמחוננים לצורך זה. בחיבור זה אנסה להסביר את ההיגיון, שבהשקעה מיוחדת במוכשרים יותר, אפרט על אפשרויות שונות למסלולים למחוננים, ואנסה להגיע למסקנה עד כמה צריך להשקיע במחוננים, וכיצד יש לעשות זאת בצורה הטובה ביותר. בהמשך החיבור אשים דגש מיוחד בהתייחסות למגמה למחוננים, המופעלת בגימנסיה הראלית ראשל"צ, מגמה בה אני נוטל חלק.

את קיומה של מסגרת מיוחדת וההשקעות המיוחדות, שנעשות בתלמידים הסובלים מקשיי למידה שונים, ניתן להבין ללא קושי. זה נעשה מתוך סוציאליות והרצון לקיים רמה תרבותית וחינוכית מסוימת לכל אדם. זאת כדי למנוע את הדרדרותו של התלמיד, דבר, שיפגע, בסופו של דבר, בחברה עצמה.

לעומת העזרה לחלשים, הברורה מאליה, קשה מעט להבין למה צריך להשקיע יותר באלה, שכבר מסתדרים טוב לכד. בטענה זו אדון בהמשך רבות, אך לשם כך יש להגדיר היטב מיהו אותו קהל יעד לפרויקטים השונים של מחוננים.

מחונן הוא אדם בעל נתונים טבעיים ופוטנציאל גבוה ללמידה בתחומים שונים ולעיסוק בהם ברמה גבוהה. מחונן הוא גם אדם, שמקדים את בני גילו בהתפתחות השכלית. כמובן, מדובר כאן רק באינטליגנציה ולא בכגרות נפשית ו/או גופנית. מכאן אנו יכולים להסיק, שתופעת ה"מחוננות" אינה נורמלית, ולפיכך בעייתית. מאחר שתופעה זו היא אינה נורמלית, יש לטפל בה במסגרות שונות מהמקובלות. אם כן, יש הצדקה לקיומם של פרויקטים למחוננים. יש האומרים, שאף יותר מהחינוך המיוחד, וזאת מעצם ההגדרה של מחונן: אדם בעל פוטנציאל. פוטנציאל הטמון באדם הוא אחד המשאבים החשובים, שיש למדינה. ניצול יעיל של פוטנציאל כזה ע"י עדודו וטיפוחו עשוי יותר מלהחזיר את ההשקעה בעתיד. ראיה לכך ניתן למצוא ביפן, שמשקיעה (אולי באופן קיצוני מדי) רבות במצטיינים ע"י קיום מערכת חינוך תחרותית מחולקת לרמות וקשוחה מאוד. החינוך היפני הוא אחד הדברים, שהפכו אותה למעצמה כלכלית.

על אף זאת, קיימת בעיה עם צורת ההשקעה במחוננים. בעיה זו נובעת מעוות בהגדרה של מחונן כפוטנציאל מולד. כך קורה, שכשבגיל 14 מנסים לאבחן מחוננים לכל הדעות, גיל 14 הוא מאוחר, וכבר צורת הניצול הבסיסית של הפוטנציאל של האדם נקבעה. לפיכך, נערים, שהוריהם השקיעו בהם, וגרים באיזורים בהם יש בתי-ספר טובים, יצליחו טוב יותר באבחונים. ולעומתם ילדים, שהיה להם פוטנציאל רב כהיותם צעירים יותר, כבר חסרים הרבה מהרגלי החשיבה, שצריכים להיות מוקנים עד גיל זה, ויתכן, שכבר אינם לומדים במסגרת ממנה יוכלו להגיע למגמת מחוננים.

עוות זה באבחון יוצר מצב אבסורדי - דווקא תלמידים בעלי רקע טוב יותר ומצב כלכלי טוב יותר מקבלים יותר מאחרים. כמוכן, מצב זה לא קיים בכל מסלול מחוננים, אך על כך אפרט בהמשך. האבסורד לא מתבטא רק במצב הכלכלי של התלמידים, אלא גם בכל הקשור לחריצות התלמיד ושקדנותו בלימודים. מי שמגיע לכיתות מחוננים, ואובחן רק בגיל 14, הוא תלמיד, שכבר הוכיח מידה מסויימת של מאמץ בלימודים, ומיצה משהו מהפוטנציאל שלו. וכך יכול לקרות מצב, שנער, שהיה חרוץ בלימודים ופחות מוכשר מנער אחר, יוכל להתקבל למסלול יותר בקלות. כאן אנו רואים, שיש בריחה גדולה מהתמודדות עם הקשיים, שיש לנערים מחוננים. נוצר מצב, שבו מארגני מסלולים אלה "מחפשים עבודה קלה", ורק מעודדים תלמידים, שממילא היו ממצים הרכה מעצמם. תלמידים מחוננים אחרים אינם מגיעים כלל למסלולים אלה.

בארץ קיימות צורות שונות לטיפול בקבוצת התלמידים המוגדרים כמחוננים. זה מתחיל ממסגרות בגילאים צעירים של כיתות מיוחדות ובתי-ספר מיוחדים. בנוסף למסגרת של חינוך חובה קיימים גם החל מגיל קטן חוגי העשרה (בתחומים שונים) לתלמידים בתי-ספר קהילתיים ובמוסדות להשכלה גבוהה כמו: "מכון ויצמן", המקיים רשת עניפה של חוגים בתחומי מדע שונים ומגוונים. החשיבות של מסגרות אלה היא גדולה מאוד בעיקר בגלל גילם המוקדם של המשתתפים במסגרות אלה, אבל הילדים, שמגיעים למסגרות אלה, הם בד"כ ילדים, שהוריהם ומחנכיהם מודעים במיוחד לחשיבותן של מסגרות אלה. בנוסף לכך, לא קיים מסלול אחד כזה באזורים נחשלים כמו ערי פתוח, כפרים ערביים ועוד, מה שמגדיל את הפערים בחברה הישראלית. וכך בהמשך לביקורת הקודמת על מסלולים אלה, מתחיל להוצר קרע לעיתים עד כדי נתק מוחלט בין כשוריו הטבעיים של האדם לבין השתתפותו במסלולי מחוננים.

עד עתה ספרתי על מסלולי מחוננים בגיל הצעיר. ראינו, שבמידה רבה במקום להביא לסגירת פערים בטווח הרחוק גורמים מסלולים אלה לפתיחת פערים. דברים דומים קורים גם כרכ הדברים הנעשים למחוננים בגילאים גדולים יותר. אך יש כמה תופעות יוצאות מן הכלל. בפנימית 'בויר' בירושלים מנסים לאתר תלמידים בעלי ציונים נמוכים, שלהם פוטנציאל גבוה, ולנסות להוציא מהם את המקסימום. לעיתים זה כבר מאוחר מדי... נער אחד אותו אני מכיר נמצא במהלך כיתה ח' מתאים למסלול הנ"ל, אבל הוא העדיף לא ללכת. כיום הוא אמור להיות בכיתה י"א, אך ניתן להגדיר אותו יותר כעברין. כמוכן, למוסד זה יש גם הישגים רבים, והדרך, בה הוא פועל, ראויה ליותר מתשכחות. דרך נוספת לעזור לאנשים מוכשרים משכבות חלשות באוכלוסיה היא דרך המלגות, הנהוגה במוסדות שונים כולל האוניברסיטאות. המלגה היא קרן הנתנת לתלמידים מוכשרים במיוחד, שמצבם הכלכלי לא טוב ועוזרת להם לממן את לימודיהם.

קריטריון חשוב נוסף, המבדיל בין מסלולי המחוננים השונים, הוא מידת החופש, שניתן לתלמיד בבחירת מסלול לימודיו, קצב לימודיו והמידה בה אותו מסלול נותן לתלמיד משהו כאדם, ומביא להתפתחותה של אישיותו של אותו תלמיד.

בגלל העובדה, שהמחוננות הינה תופעה בלתי נורמלית ובגלל העובדה, שאישיותם של מחוננים רבים היא בלתי יציבה, חשובים קריטריונים אלה מעין כמוהם. מצד אחד, חשוב לתת למחונן חופש לפעול ולהתבטא לבד בתחומים, המעניינים אותו, ומצד שני חייבים לשמור על מסגרת, המפקחת היטב על המחוננים. בכל מסלול זה שונה. קיימים המסלולים (אותם טרם הזכרתי) של בתי ספר פתוחים. בבית ספר כזה יכול התלמיד להתקדם לפי יכולתו ובמידה רבה לפי רצונו. הבעיה היא, שבמקום כזה הפקוח הוא קטן, ובשביל הנאה מידית יכולים התלמידים לנצל חופש זה לרעה, לפיכך חשוב, שלבתי-ספר כאלה ישלחו אך ורק תלמידים המתאימים לכך מבחינת האופי (בתי ספר פתוחים הם לא רק למחוננים, אבל יש בהם פתיחות רבה להשקעה במצטיינים יותר). דוגמא נוספת היא מסלולים מיוחדים השמים דגש על אמנות למשל... קיימת פנימיה בירושלים, בה תלמידים מצטיינים לומדים במגמה אומנותית מסויימת, בנוסף ללימודים אחרים, בהם גם יש להם חופש בחירה רב יחסית - מאחר שזה בית-ספר שלם יש גמישות רבה מאוד בבחירת המקצועות. היתרון של בית ספר שלם למחוננים על כיתה בתוך בית-ספר רגיל הוא, שכשמדובר בכיתה בודדת, קשה להקצות מורה לכל ארבעה תלמידים, שרוצים ללמוד נושא מסויים. גם קיימת בעיה בהשתלבות במערכת השעות הבית-ספרית. לעומת זאת, כשמדובר בבית-ספר שלם, יש לכל מקצוע יותר תלמידים, וקיימת גמישות רבה בשיבוץ. אך קיים גם חסרון בבתי-ספר למחוננים. המחוננים מתרגלים להיות אך ורק עם אנשים ברמה גבוהה, וזה יכול לגרום להם לבעיות קשות בהמשך חייהם להשתלב באזרחות ובמיוחד בצבא. כשהמסלול מנהג בכיתה בתוך ביה"ס רגיל, קיימת התמודדות יום יומית עם אנשים אחרים.

מצד אחד, ההתמודדות גורמת לעימות תמידי. התלמידים האחרים מרגישים מקופחים לעיתים ומגלים לעיתים יחס עוין מעצם היות הכיתה הזו שונה מאחרות. מצד שני, קיים מגע בין הכתות ויחסים מיוחדים נרקמים בין הכתות הפיסיקליות, בהן הרמה גבוהה, לבין כתת המחוננים, כשההבדלים בין הכתות מטשטשים, ולעיתים קשה לראות הצדקה, למה אדם מסויים לא יהיה בכיתה המחוננים, ואדם אחר כן יהיה. במצב כזה גם עומדים המחוננים במצב של מכחן תמידי, שכן אם ציוניהם יהיו נמוכים משל כיתות אחרות, יתחילו רבים לקטרג על הכיתה ולמחות על עצם קיומה וההשקעה המיוחדת בה. כך קורה, שמצד אחד, צריך תלמיד בכתה כזו להתמודד עם הבעיות של להיות שונה - מחונן, ומצד שני, אסור לא לדמות יותר מדי לתלמידים אחרים, כדי שלא יתחילו להגיד, ששליחתו למסלול לא היתה מוצדקת, שהוא סתם 'פרוטקציוניסט' ועוד טענות רבות. התמודדויות אלה הן מחשלות, אך הן יכולות גם להזיק. לפיכך, על המחנכים בכיתות אלה לדון עם התלמידים על הנושא, לנסות לאתר בעיות. בנוסף לכך, קיימת בעיה בבית-ספר מעורב כזה עם המורים. יכולים להיות מורים, שיפחדו מהתמודדות עם כיתה כזו, וכך תפגע הוראתם בגלל חוסר כטחון מופגן או בגלל התקפה כמיגננה הטובה ביותר, כלומר, האשמות והתנצחויות עם תלמידים בכיתה המחוננים, תוך שהמורה מנסה להוכיח לתלמיד כל הזמן, שאינו ראוי להיות בכיתה וכהנה ומהנה. כך נוצרת התמודדות בחזית נוספת, שהיא שונה מכיתה רגילה - החזית של מורה - תלמיד.

תמונת מצב כזו קיימת במסלול המחווננים בגמנסיה הראלית ע"ש קררי בראשל"צ, מסלול בו אני נוטל חלק. למסלול זה מגיעים מכל חטיבות הביניים בראשון לציון ועוד כמה מקרים מיוחדים. בכיתה ט' (גיל מאוחר לכל הדעות) ממליצה כל מורה על מספר תלמידים, שנראים לה מתאימים, והם עושים בחינה פסיכומטרית של מכוון הדסה. כבר מההתחלה נוצרות כמה בעיות: הסלקציה הראשונית נעשת ע"י המורים, אנשים, שאין להם שום הסמכה לקבוע מנת משכל של תלמיד. כך קורה, שברוב המקרים נשלחים בעיקר התלמידים עם הציונים הטובים והתלמידים המתבלטים יותר. מלבד זאת יש גם בעיות עם הבחינה הפסיכומטרית. פעמים רבות היא אינה משקפת יכולת של תלמידים בצורה נכונה, אבל זו כבר בעיה, שקשה להתמודד עמה.

בכיתה י' מתחילים את המסלול בן ה-3 שנים. מסלול זה הוא בעיקרו ריאלי, כלומר, רובם צריכים ללמוד 5 יחידות מתמטיקה ו-5 יחידות פיסיקה. כל שנה בכיתה י' מציגים את בחירת היחידות כחופשית למדי, אך למעשה רובם לומדים בנוסף לפיסיקה ומתמטיקה גם 5 יחידות כימיה, או ביאולוגיה, או מחשבים. בנוסף לכך, יש תוספת של שתי יחידות פנימיות, אחת בכלכלה ואחת בפרולוג ושעות נוספות בספרות (זוהי לפחות התמונה במחזור שלי). בנוסף לכך, מתקיימים כל שנה מספר ימי עיון מיוחדים לכיתה באוניברסיטת ת"א. ימי עיון בתחומים שונים. במהלך הלימודים נדרשים גם התלמידים לבצע עבודת פרוייקט בכל נושא, שהם חפצים בו. במחזוריים השונים היו גם רעיונות נוספים, כמו קורס באוניברסיטה הפתוחה, קורס באוניברסיטת בר-אילן, ובמחזור שלי (המחזור הרביעי) התחלנו ללמוד שני פרקי בחירה בפיסיקה בהוראת דר' יצחק דנה מבר-אילן. הפרקים הם: כאוס ותורת היחסות הפרטית - פרקים הנחשבים יחסית קשים להבנה.

הבעיה היא, שמצד אחד, בסופו של דבר, אין גמישות רבה במגמה זו. ומצד שני, עורכים במגמה זו מספר נסיונות, שחלקם פוגעים בתלמידים - כמו בגרות 5 יחידות בכיתה י"א לקבוצת תלמידים בתוך הכיתה. אבל חוסר הגמישות היא הבעיה העיקרית בכיתה זו. רבים בכיתה בעלי נטיות הומאניות רצו להגביר מקצועות כמו ספרות ועוד, אבל אין באפשרותם לעשות כן בגלל קשיים במערכת וקשיי תקציב.

יחד עם זאת, לא הכל שלילי במגמה זו. כפי שהזכרנו, היא מכינה את התלמידים להתמודדות בעתיד עם החברה. בנוסף לכך, עצם ההתקבצות של קבוצת תלמידים מוכשרים בכיתה אחת, יכולה להביא לתוצאות טובות מאוד. כמו ארגון של ערכי תרבות לתלמידי הכתה, להורים ולמורים ועוד פעילויות מבורכות אחרות. בנוסף לכך, יכולים התלמידים ללמוד ולספוג הרבה אחד מהשני. להגיע לרמת ויכוח גבוהה בשעורים שונים, ולראות דרכים שונות ומקוריות, לפתרון בעיות ולהסבר לבעיות. התלמידים במסלול זוכים ללמוד עם טובי המורים בביה"ס, ובאופן כללי עם השנים יהיה ביה"ס ערוך ומורגל יותר להתמודדות עם כיתה זו (לעיתים זה מקפח כיתות אחרות).

האחראים למסלול זה בגימנסיה גם דואגים להגן עליו, להוכיח, שקיומו מוצדק ולהגן על תלמידיו. הבעיה, שנוצרה בעקבות זה היא הרגשת חופש מוגזמת, לעיתים מצד התלמידים, דבר הפוגע בהישגיהם. זה גם נובע מהעובדה, שאף אחד עוד לא נפלט ממגמה זו. בכיתה זו נשארים עם ציונים, שלא היו נשארים במגמה פיסיקלית או מדעית אחרת.

לסיכום, אין ספק במידת החשיבות העצומה, שבעידודם של תלמידים מחוננים, ואין שום ספק, שסה"כ העבודה, שנעשת בארץ וגם במסלול, שבו אני לומד, היא חיובית, אבל גישה יותר נכונה ויותר מבוקרת תוכל ליעל את הגשמת המטרות של טיפוח תלמידים מחוננים. זה מתחיל מהגיל בו מאבחנים, משיטת האבחון, וממשיך בדרך החינוך של המחוננים השונים. סה"כ, במסלול המחוננים של הגימנסיה הראלית מסיימים מדי שנה כ - 30 תלמידים את בחינות הבגרות בד"כ בהצטינות רבה. אין ספק, שטיב ציוניהם היה פחות או יותר אותו דבר גם אם לא היו הולכים למגמה, (לטוב או לרע) אבל הם זוכים לכמה דברים נוספים להם הם לא היו זוכים בכיתות אחרות - הם סופגים הרבה דברים נוספים מהמורים ובעיקר אחד מהשני.

העבודה הוגשה ע"י יואב וארז וולק.

יחסי יהודים - ערבים, כפי שהם מתוארים ב:

א. מערכונו של ד. רווה "המשמר האזרחי"
ב. סיפורן של ב. תמוז "מעשה בעץ זית"

הקדמה

בעבודתנו זו בחרנו להציג את אופי היחסים בין היהודי לערבי בחברה הישראלית, כפי שהם מצטיירים בשתי יצירות (ישראליות) של יוצרים יהודיים בני ימינו. המצב, שבאות היצירות לתאר אחת בצורה קומית והאחרת בצורה שונה, הינו רגיש עד מאד ומסובך ביותר. למצב זה נקודות מכט וגישות אין ספור. אנו ננסה להתמקד בגישות, אותן מיצגות שתי יצירות אלה. יש לציין, אגב, שהיצירות מראות את הערבים ואת יחסם ליהודים באופן שונה, ולכן קשה ההשוואה ביניהן.

א. "המשמר האזרחי" - מערכון מאת דני רווה

מערכון זה, בביצועה של שלישיית הגשש החחור הידועה, עוסק, באופן קליל ביותר, במפגש בין שני ערבים, תושבי השטחים, לבין יהודי במסגרת שמירה לילית במחסום. עד מהרה, מתברר לאיזיק (שימו לב לשם, המעורר תדמית מסוימת כחברה הישראלית) כי אבנר ואברשה, השומרים יחד איתו, אינם אלא צמד ערבים מן השטחים, והשאר יתברר לך, קורא חביב, עוד מעט קט.

בתחילה מתלונן איזיק במונולוג קצר על המצב אליו נקלע: קר לו ("איזה קור... איזה ערבי יבוא בקור הזה?"), והוא מתלונן על האחריות, שהוטלה עליו ("מחסום עשו לי... שומר ישראל... טרומפלדור נהייתי"). הוא גם מציין בפנינו את אי כשירותו, לפי דעתו, למשימה תוך הכעת פחד מהערבים ("הלא אם באים שניים עם כאפיה ועם נשק, מה אני יכול לעשות?! אני בורח כמו טיל...").

נטפל עכשיו בדמות של איזיק. השם, קודם כל, הוא שם ישראלי טיפוסי, המשתמש בסטריאוטיפ ידוע, וזאת בצורה שלילית למדי. כבר בתחילת המונולוג דלעיל מצטייר איזיק כאדם עצל, חסר מוטיבציה, אדם המצפה, שאנשים אחרים יעבדו במקומו. הוא פוגש את שני הערבים, איתם הוא עתיד לשמור. מיד מתברר, שהם ערבים, על פי מבטאם. איזיק פותח עמם בשיחה, ומיד מבין, שהם ערבים. הם נשמעים מרוצים למדי מן השמירה, ואינם מתלוננים ("הכל בסדר... אלחמדללה, ברוך השם"). כאן אנו רואים את הניגוד, שבין הערבי הסתגלן והצנוע, לבין הישראלי הסנוב. הררכוכי והנרגן.

איציק עדיין אינו בטוח בערבותם של הנוכחים, לכן הוא שואל, בעדינות מה, אך מתוך כוונה ברורה: "אתם פה מהסכיבה?". איציק מציג את עצמו, והקהל צוחק למשמע שמותיהם של הערבים (אבנר ואברשה), שמות יהודיים בעליל. יכול להיות, שכאן רמז לחיקויים של הערבים את החברה הישראלית בנסיון להשתלב בה, אולם חיקוי זה שקוף לנו, הישראלים, ואנו דוחים אותו. בהמשך אנו רואים כיצד הצליחה החברה לדחות אותם ולדחקם לשוליה: שניהם עוסקים בעבודות ניקיון. למרות זאת, הם משלימים עם המצב, ואינם מתלוננים ("ברוך השם, יש עבודה"). הם גם משלימים עם התנאים המחפירים, שהם מקבלים, והקור, עליו התלונן מיודענו, אינו מפריע להם ("איפה אנחנו ישנים, במחסן של המסעדה, יותר קר מפה"). יתכן, שמוטיב הקור מסמל כאן את הקרירות, אשר לה זוכים אלה העוסקים בעבודות "בזויות" כגון: שמירה או נקיון.

בהמשך נודע לנו, שגם צמד הערבים שלנו מודע ליחס אותו עליהם לסבול - בעל הבית שולח אותם לשמור, במקום שיעשה כן הוא, וזאת הם יודעים להסביר היטב: "זה לא עבודה בשביל יהודים". האירוניה כאן מגיעה לשיאה בהצהרתו של אברשה: "מישהו מוכרח לעשות שמירה, זה חשוב (!). יש הרבה טרור." אין צורך להסביר את האירוניה שבמצב זה: הלא השמירה היא נגד ערבים. כדי למנוע מחשבה, שהצמד תמים ובור, הם מוסיפים ואומרים: "הבעל בית, הוא, אין לו זמן להתנדב, הוא משחק פוקר", וכך אנו רואים, שהם מודעים היטב לקורה אותם.

כשמגלה איציק, שבידי הערבים יש נשק, הוא נהיה עצבני משהו, ושואל, בדחילו ורחימו, תוך גמגום קל: "מי זה נתן לכם רובים?". אברשה עונה לו: "אל בעל-בית". ושואלו איציק: "הוא נתן לכם רובים?". "כן, זה רובה טוב מאד", לא מאחרת התשובה לבוא. איציק נרגע, ואף נוקט בטון נינוח, כשנודע לו, שבעל הבית לקח את הבריוח ואת הכדורים. "למה", הוא שואל בציניות מתונה "מה, אין לו ארון בכס?", תוך שהצבע חוזר אט אט ללחיו. כאן אנו רואים, שהיהודים ובעל הבית בכללם, רואים בערבי אויב, ואילו הערבי רק רוצה לחיות את חייו הוא.

לקראת הסוף, מזכירים הערבים את קיומו של טרור יהודי דתי, המכוון נגד הערבים, אך הם עושים זאת תוך התייחסות לבעיות היום יום, שהם ניצבים מולן. בכך מודגשת אדישותם למצב הפוליטי-מדיני. ובסוף אנו רואים, שעל אף הבעיות הערבים והיהודים הינם בסך הכל בני אדם בדיוק כמו היהודים, והם מונעים על ידי אותם דחפים ופחדים, אמונות ורגשות, אשר הינן בסך הכל אנושיות. בדומה לאיציק הם מביעים פחד מהאויב היהודי, וכמוהו אינם מתעתדים לנהוג כגבורה רבה, והם פשוט יגיבו באופן הטבעי: "ואללה, אם באים עכשיו שניים עם כיפה (כיפה - כאפיה) ורובה, אני בורח כמו טיל", כך אומר לאיציק אבנר, ואברשה מחזיק אחריו: "ואני משיג אותו...".

לסיכום, מערכון זה מצייר ביד אומן מנקודת מבט של יהודי, שאינו שונא ערבים, את מערכת היחסים המורכבת השוררת בארץ בין היהודי הישראלי-חילוני לבין הערבי מהשטחים. יחסי מעביד-עובד, או שמא יחסים בין אדם אחד למשנהו? המערכון מפנה אצבע מאשימה כלפי היהודים.

ב. "מעשה בעץ זית" - סיפור קצר מאת בנימין תמוז

סיפור זה, שהתפרסם בשנות ה-50 של מאה זו, בא, בראש וראשונה, לתאר את האור בו רואים ערביי ארץ ישראל את הפלישה הפיזית והתרבותית של היהודים לארץ. הסיפור מתחיל כתאור, בנוסח סיפורי עם ערביים, של חייו של מחמוד טאויל. האווירה כאן היא מאוד מעורפלת ורומנטית, והיא מרמזת על מסורת בת אלפי שנים של חיים בארץ, בהם הכו הערבים שורש באדמתה הדוויה וצרוכת השמש של ארצנו, והפכו לחלק מן הטבע הכנעני.

עץ הזית העתיק, על פי ראות עיני הערבים, הוא מתנתה של אמא אדמה אליהם, וזכות היא ליהנות מפריו. הערבים הינם בני אדם פשוטי הליכות, צנועים (בדומה לערבים כמערכון דלעיל), אך טהורים, והם מתוארים כשורשיים ובעלי קשר אמיץ לאדמה (ר, פסקה קודמת). לעומת זאת, מתואר הפולש היהודי כאדם גלותי "ונעבעכי", חסר כל קשר אמיתי אל מקורותיו. הגישה המטריאליסטית של מנדל טישלר אל עץ הזית הבא בשנים והזלזול, שהוא מפגין בכל הקשור לעבודת האדמה, המזכירה עבודת אל. טישלר מתעניין רק ברנטביליות של הקרקע. חשובה מאד הסמליות, שבשמו של מנדל טישלר: מנדל הינו שם גלותי, המסמל התברגנות היהדות, וחשוב מזאת, פירוש השם "טישלר" הוא "עושה השולחנות", ובאופן כללי - נגר. שם זה מבטא את זרותו של היהודי לארץ, ורומז לגורלו של העץ, ובהשאלה - לגורלה של עבודת האדמה האמיתית.

כך אנו מגיעים לרעיון, שיכול לשפוך אור על דעותיו של המחבר בעניין בו עוסקת עבודה זו: ההידרדרות, לה אנו עדים עם הגיע היהודי אל הכפר, מתחילה אולי עוד קודם. המצב בתחילת הסיפור הוא כמו מצבו של האדם הראשון במערומו, בטרם גורש מגן עדן, אל מול האלוהים. האדמה היתה מבורכת לפני המעשה, וכמוה עץ הזית בסיפור. אך לפתע חל מפנה בחיי המשפחה: הבת הצעירה איבדה את תמימותה, ומכאן מתחילה ההידרדרות, כשהם "מגורשים" מגן העדן הקטן שלהם, והעץ לא עוד יעניק מברכתו, לו להם ולא לאחרים. קללה תרבוץ לה לעולמי עד על עץ זה ועל סביבתו, כפי שנאמר בתורה: "ארורה האדמה בעבורך בעיצובן תאכלנה כל ימי חיך" (בראשית ג' 17).

למרות הכל, הערבים נשארו פסיביים אל מול התוקף: "ומלחמה באה לארץ". ובכן, היחסים בין יהודים לערבים מתגלים ביצירה זו, כיחסים של כובש ונכבש. לאו דוקא רע וטוב, אלא מבחינת ההתאמה אל הטבע של ארץ ישראל, שבוודאי אינו מתאים לתפריט של משפחת טישלר: "אטריות בחלב ופשטידה של גבינה". על ידי העובדה, שבנימין תמוז היה מזוהה בתקופה זו עם התנועה ה"כנענית", אנו יכולים להגיע למסקנה, שסיפור זה מביא את הגישה הכנענית בקונפליקט הנ"ל - הקונפליקט בין היהודים לערבים. הגישה ה"כנענית" רואה בארץ ישראל מקום מושכם של האנשים בעלי התרבות הכנענית, ללא הבדל דת וגזע. התרבות הכנענית מתבססת על קשר חזק לאדמה, ומבוטאת יפה בסיפור זה על ידי תיאור חיי הערבים. ה"כנענים" מאשימים את היהודים, שלא עלו ארצה רוחנית, הווה אומר, לא צלחה דרכם להשתלב בתרבות הארץ. בסיפור אנו רואים רמז בולט לתפיסה זו, וזאת במשפט "בכל שנה היה מוציא עליהם חדשים, ירוקים-כסופים, ושולח בדיו לתפוס את המרחב."

השוואה קצרה וסוף דבר

שתי יצירות אלה מתארות את דמות הערבי כדרך הבאה : הערבי הינו אדם צנוע, החי את חייו הפשוטים תוך השלמה עם המציאות וללא יומרות. למרות שאינו מוצג כלא-אינטליגנטי, הוא אינו מתוחכם או, חלילה, משכיל. לדוגמה - האמונות הטפלות של תושבי הכפר הערבי, או עבודות הניקיון וההשלמה של אבנר ואברשה. כמו כן, הן בסיפור והן במערכון אנו עדים לתופעה סוציו-אקונו-דמוגרפית, הלא היא תופעת ההידחקות של הערבים לקרן זוית בגלל היהודים. במערכון נאלצים הערבים לעבוד אצל היהודים בעבודות הנחשבות בזויות ע"י החברה, ובסיפור הם מתוארים כפליטים אומללים וחסרי כל, הנמלטים על נפשם מאימת הפולש היהודי.

עם זאת, דמות הערבי אינה מוצגת באופן זהה בשני מקומות אלה. מחד גיסא, במערכונו של דני רווה, מצטייר הערבי כאדם סתגלן וכמעט חסר קשר לשורשיו: הם קרויים (אם גם בצחוק) בשמות יהודיים וכו', ונראה לנו, שכוונתו של רווה כאן היתה לרמוז להתערותם של הערבים בחברה הישראלית. מאידך גיסא, ב' תמוז מתאר את הערבים כשורשיים וחסרי סיכוי להשתלב בחברה היהודית. הם נידמים לחיות בר אלה, אשר הציויליזציה פלשה לתחום מחיתן, והן צריכות לברוח ממנו או להכחד. שוני זה בין היצירות נובע, מן הסתם, מהבדלי השקפה בין היוצרים, אולם יש להתחשב בכך, שהסיפור והמערכון נכתבו בתקופות שונות. מעשה בעץ זית נכתב ופורסם, כידוע, בשנות ה-50, כשעוד טריים היו זכר המפגש הראשון בין הערבים ליהודים וההלם התרבותי, שנלווה למפגש זה, בעוד שבמערכונו של דני רווה, היחסים בין הערבים לבין יהודים הינם כבר עובדה קיימת זה זמן רב, אולם עם זאת הבעיה, שביחסים אלה, רק התעצמה, ובעוד שבמעשה בעץ זית קיים "פתרון" - בריחה - לבעיה זו, במערכון הבעיה היא כבר סכוכה הרכה יותר, ולא נותר אלא לצחוק למציאות זו, העגומה.

גם לדמות היהודי ישנו ביטוי, מיוחד בצורתו, בשתי יצירות אלה. ב"מעשה בעץ זית", מתואר היהודי כפולש, חסר קשר אל האדמה וכגלותי : טישלר מתעניין רק ב"רנטביליות" של עץ הזית העתיק. כפי הנראה, הדבר נובע מההתייחסות לתקופה, בה נכתב הסיפור, ועליה הוא מדבר - תחילת שנות ה-50, אך הדבר נובע גם מהשקפתו של המחבר על הדרך בה יש לחיות. ואילו במערכון, אנו פוגשים את איציק היהודי : הלה מעורה היטב בחברה המקומית. המאפיין הכולט ביותר של איציק הוא, שיש לו טענות כלפי כל דבר, דבר שאינו חיובי במיוחד, לכל הדעות. טישלר ושות', למרות שגם להם טענות, פועלים לתיקון המצב, בניגוד לאיציק (למרות שה"תיקון" וה"יזמה" אינם חיוביים). איציק מסמל את התנוונותה של החברה הישראלית.

יש לציין דבר נוסף אחרון : ברור לנו, כי המערכון לא בא לתאר באופן רציני ו"כבד" את מערכת היחסים בין היהודים לערבים (לא באותו אופן, שבו עושה זאת תמוז, על כל פנים) - מטרתו היא רק להצחיק. אולם מקריאה בין השורות, או שמא עלינו לומר האזנה בין המילים, מתגלה המצב הקודר, אליו הגיעו הצדדים כעת כתיבת מערכון זה, והקהל לא היה צוחק מן הבדיחות, אילולא התבססו אלה (הבדיחות) על סטריאוטיפים ובעיות, הידועים לכל.

המורה של יואב מתקשרת שורה.

